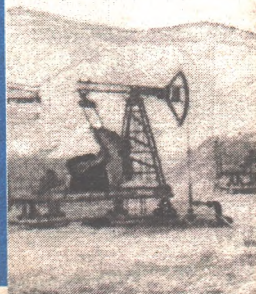

ТААНЫШЫҢЫЗ, ҚЫЗМАТТАШЫҢЫЗ:

БАТКЕН

29

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН БАТКЕН ОБЛАСТЫН ТҮЗҮҮ ЖӨНҮНДӨ

М Ы Й З А М

1999-жылдын 12-октябрында Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Эл өкүлдөр жыйылында кабыл алынган. 1999-жылдын 13-октябрында Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин Мыйзам чыгаруу жыйынында жактырылган.

1-статья. Кыргыз Республикасынын Ош областындагы Баткен, Кадамжай, Лейлек райондорунун жана Кызыл-Кыя шаарынын азыркы административдик чек араларында Кыргыз Республикасынын Баткен областы түзүлсүн.

2-статья. Жаңы түзүлгөн Кыргыз Республикасынын Баткен областынын административдик борбору Баткен районунун Баткен айылы белгиленсин.

3-статья. Ушул мыйзам жарыяланган күндөн баштап күчүнө кирет.

Кыргыз Республикасынын Президенти **А.АКАЕВ.**
Бишкек шаары, Өкмөт Үйү, 13-октябрь, 1999-жыл.

КЫРГЫЗ РЕСПУБЛИКАСЫНЫН ПРЕЗИДЕНТИНИН АЙБАЛАЕВ МАМАТ МАРИПОВИЧ ЖӨНҮНДӨ

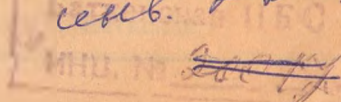
У К А З Ы

Кыргыз Республикасынын Баткен областтык мамлекеттик администрациясынын башчысынын-губернаторунун милдетин аткаруучу болуп Мамаг Маринович Айбалаев дайындалсын.

Кыргыз Республикасынын Президенти **А.АКАЕВ.**
Бишкек шаары, Өкмөт Үйү, 13-октябрь, 1999-жыл.

Ал эми 2000-жылдын 6-мартында Кыргыз Республикасынын Президенти А.Акаевдин Указы менен М.Айбалаев губернаторлукка дайындалган.

с.с.в. 220585

Алтын-Бешик Ала-Тоонун койнунда,
Айтылуу Баткен жери бар.
Ал жерди жердеп турушкан,
Ак калпак кыргыз эли бар.
Жоого намыс бербеген,
Азамат кыйла шери бар.

«МАНАСтан».

Бул жерде жашаганда жоктур арман,
Аванын тазасын айт көөдөн жарган.
Көк менен көркөмдүктү ташыганда,
Ушунда бир кертими түшүп калган.

Жолон МАМЫТОВ.

Баткен областы, анын келечеги тууралуу бир катар белгилуу инсандар басма сөздөргө жазышкан. Алардын бири:

Баткен областынын жетекчилигинде Мамат Ай-балаев, Юруслан Тойчубеков өңдүү республикада имиджи жогору инсандар иштешет. Алардын жетекчилиги менен Баткен областы жакшы көтөрүлөт деп ишенем.

Султап РАЕВ
жазуучу, «Кыргыз руху» гезитинин башкы
директору.

Акаев, Айбалаев, Бөрүбаев.

Президент Баткенде.

Баткен областтык мамлекеттик
администрациясынын имараты.

Маданият Үйү.

ЖЕМИШТҮҮ ЖАНА ЖЕҢИШТҮҮ БАТКЕН

АСКАР АКАЕВ

Кыргыз Республикасынын Президенти

Бүгүн сан байлыктын Мекени өрүктарлуу, жемиштүү жана жеңиштүү Баткен областы туура бир жашка толуп кемине жаңы жетип, кубанычы койнуна батпай турган кези.

Чынын айтсам Баткен менин дагы Президент катары ар дайым көңүлүмдүн борборунда, жүрөгүмдүн тереңинде турду десем эч бир аша чаппаймын. Анткени область түзүү жөнүндөгү демилгени өзүм жасап, өзүм Указга кол койгон соң ал мен үчүн эң зор жоопкерчилик болду. Экинчи жагынан, Баткен ар бир атуулмун деген кыргыздын жүрөгүнүн түпкүрүнөн түнөк тапкан белгилүү жер болуп калды. Анткени дал ушул жерде Ата Журтту коргоо деген эмне экенин, ал үчүн керек болсо каны-жанды курман кылуу керектигин билдик. Дал Баткенде биздин каарман аскерлерибиз кирип келген террористтерди аеосуз талкалап, биз зор жеңишке жетиштик. Кыргызстандын элинин эрдиги, патриоттугун жакынкы кошуналар гана эмес, бүт дүйнө көрдү жана билди. Бытыркы жылы асманда бал-былдап жанган жетиген жылдыздардын бири сыңары Кыргызстандын саясий административдик картасында жетинчи область, Баткен областы пайда болду.

Баткен областын түзгөндө бир топ адамдар таптакыр каршы чыгып, бул туура эмес чечим деп бизди сынга алышты эле. Бирок өткөн бир жыл, жемиштүү дагы, жеңиштүү дагы 2000-жыл ал чечимибиз эң туура чечим болгонун далилдеп койду го деп ойлойм. Кудайга шүгүр, ал чечим азыртан эле алгачкы жемиштерин бере баштады. Алтын-Бешик аймагы же болбосо Баткен узак жылдар бою борбордон четте калганы эч кимге жашыруун сыр эмес. Бирок, бул аймак эч качан тарыхтан четте калган эмес. Илгертен Баткен тарыхый чоң окуялардын аренасы кайнаган жер болгон. Ал географиялык жактан дагы тогуз жолдун тоомунда, Улуу Жибек жолунун боюнда турган. Бул аймак аркылуу өткөн кербендер бир жагы Букарага, Самарканга, Ташкенге, экинчи жагы Хива менен Кашкарга каттап турган. Азыр дагы Баткен эки мамлекет менен чектешип кыргыздарды Тажикстан жана Өзбекстан менен тыгыз катташтырып турган Кыргызстандын аймагы болуп калды.

Эми жаңы область жөнүндө бир-эки ооз сөз. «Зарыл ишин болбосо Зардалыда эмне бар» - дегендей жаңы Баткен обла-

ЖЕМИШТҮҮ ЖАНА ЖЕҢИШТҮҮ БАТКЕН

АСКАР АКАЕВ

Кыргыз Республикасынын Президенти

Бүгүн сан байлыктын Мекени өрүктарлуу, жемиштүү жана жеңиштүү Баткен областы туура бир жашка толуп кемине жаңы жетип, кубанычы койнуна батпай турган кези.

Чынын айтсам Баткен менин дагы Президент катары ар дайым көңүлүмдүн борборунда, жүрөгүмдүн терсинде турду десем эч бир аша чаппаймын. Анткени область түзүү жөнүндөгү демилгени өзүм жасап, өзүм Указга кол койгон соң ал мен үчүн эң зор жоопкерчилик болду. Экинчи жагынан, Баткен ар бир атуулмун деген кыргыздын жүрөгүнүн түпкүрүнөн түнөк тапкан белгилүү жер болуп калды. Анткени дал ушул жерде Ата Журтту коргоо деген эмне экенин, ал үчүн керек болсо каны-жанды курман кылуу керектигин билдик. Дал Баткенде биздин каарман аскерлерибиз кирип келген террористтерди аеосуз талкалап, биз зор жеңишке жетиштик. Кыргызстандын элинин эрдиги, патриоттугун жакынкы кошуналар гана эмес, бүт дүйнө көрдү жана билди. Бытыркы жылы асманда бал-былдап жанган жетиген жылдыздардын бири сыңары Кыргызстандын саясий административдик картасында жетинчи область, Баткен областы пайда болду.

Баткен областын түзгөндө бир топ адамдар таптакыр каршы чыгып, бул туура эмес чечим деп бизди сынга алышты эле. Бирок өткөн бир жыл, жемиштүү дагы, жеңиштүү дагы 2000-жыл ал чечимибиз эң туура чечим болгонун далилдеп койду го деп ойлойм. Кудайга шүгүр, ал чечим азырган эле алгачкы жемиштерин бере баштады. Алтын-Бешик аймагы же болбосо Баткен узак жылдар бою борбордон четте калганы эч кимге жашыруун сыр эмес. Бирок, бул аймак эч качан тарыхтан четте калган эмес. Илгертен Баткен тарыхый чон окуялардын аренагы кайнаган жер болгон. Ал географиялык жактан дагы тогуз жолдун тоомунда, Улуу Жибек жолунун боюнда турган. Бул аймак аркылуу өткөн кербендер бир жагы Букарага, Самарканга, Ташкенге, экинчи жагы Хива менен Кашкарга каттап турган. Азыр дагы Баткен эки мамлекет менен чектешип кыргыздарды Тажикстан жана Өзбекстан менен тыгыз катташтырып турган Кыргызстандын аймагы болуп калды.

Эми жаңы область жөнүндө бир-эки ооз сөз. «Зарыл ишин болбосо Зардалыда эмне бар» - дегендей жаңы Баткен обла-

стынын түзүлүшүнө кандай себептер болду. Буга биринчи себеп, азыркы Баткен областы Кыргыз мамлекетинин түштүк-батышындагы эң четки аймактарда жайгашкандыгы болду. Мына ушул абал бүтүндөй аймактын социалдык-экономикалык жактан өнүгүүсүнө, маданий жактан жогорулашына да ыма өзүнүн терс таасирин тийгизип келген. Ош шаарынан 250, Бишкектен 950 чакырым алыс аралыкта жайгашкандык мурунку Ош областынын территориясынын отө чапырандылыгы Баткен аймагын дайыма экинчи орунга калтырып, коммуникацияны, ички жана тышкы жолдорду оңдоого, тиешелүү инфраструктураны түзүүгө мүмкүнчүлүк берген эмес. Кыскасы, Баткен областынын жалпы өнүгүү абалы 1980-жылдардын деңгээлинде кала берген. Мындан тышкары аймактагы жер астында, жер үстүндө жана толгон-токой байлыктар Баткендиктер үчүн кызмат кылбай, жергиликтүү өнөр жайы дагы жакшы өнүкпөгөн.

Ушул сыяктуу кырдаал маданият, спорт, медицина тармагында дагы болуп келген. 90-жылдарга чейин Баткендик бир да жазуучунун китеби борбордук басмадан чыккан эмес экен. Эл арасында чыккан таланттардын көпчүлүгү жергиликтүү деңгээлден ойдо которуло албай кала беришкен. Элдик театрлар, маданий бе алуу жайлары, жантар борборлорду дээрлик четте калган.

Ал эми Баткен жергесинде эмнелер гана жок. Атактуу дарыялар Андарак, Козу-Баглан, Ак-Сай, Көк дарыя, Ак-Суу, Исфайрам жалпы эле Фергана өрөөнүнө жашоо бере турган дарыялар эмеспи. Ошондой болсо да Баткен аймагында миңдеген гектар жерлер нече жылдар кароосуз жатты. Миңдеген гектар дың жерлерге суу чыгарып оздоштуруу дагы унутта калып келген. Ал жерлерде ар кандай нерсени, анын ичинде: өрүк, жүзүм, алма, анар шабдаалы өңдүү мөмө-жемиштерди өстүрүүгө толук мүмкүнчүлүктөр бар эле. Тамеки, пахта, мал чарбасы сыяктуу тармактарды өнүктүрүү дагы эл турмушун жакшыртууга өзүнүн зор пайдасын тийгизмек. Бирок, булардын көпчүлүгү ар кандай себептер менен чындап колго алынган эмес.

Жер астындагы Баткен жергесинин кен байлыктары дагы бардыгыбызга белгилүү. Дүйнөдө өзүнүн сапаты боюнча эл аралык эталон катары саналган Кадамжайдын сурьмасы, Айдаркендин сымабы, Кызыл-Кыя менен Сүлүктүнүн көмүрү не деген байлыктар. Ушул жана ушул сыяктуу мүмкүнчүлүктөрдү, проблемаларды изилдеп отуруп акырында, былтыркы жылы, өзүнчө область түзөкпү деген маанилүү стратегиялык чечимге келдик.

Мына область түзүлгөндөн бери туура бир жыл убакыт өттү. Бул бир караганда анча деле көп убакыт эмес, бирок

ушул кыска мезгил ичинде эл үчүн канча пайдалуу иштер жасалды. Төрт тарабы тең Өзбекстан, Тажикстан мамлекеттеринин чек аралары менен курчалган анклав айылдарыбыз азыр кошуна мамлекеттер менен автобус каттамын кайра башташты. Буга жакында келип кеткен Өзбекстандын Президенти Ислам Абдуганиевич Каримовдун зор эмгеги бар. Бул расмий сапардын учурунда Кыргыз, Өзбек чек ара проблемаларын ойдогудай чечүү маселеси дагы жакшы саясий укуктук базага коюлду. Мен ойлоймун, бул маселелер жакын аралыкта чечилет. Бул багытта азыр областтык, республикалык атайын комиссиялар дагы тынымсыз иштеп жатышат. Кудай буюрса коммуникация, жол проблемаларын да чече баштадык. Баткен областынын өнөр жайында жана айыл чарбасында алга илгерилөө фактылары пайда болду. Бул областтын түзүлүшүнүн түздөн-түз натыйжасы эмей эмне?

Мен өзүм мамлекет башчысы катары, Президент катары Баткен областынын көптөгөн орчундуу проблемаларын оң чечип берүүгө ар дайым аракет жасадым жана мындан ары дагы аракет жасаймын. Маселен, Кыргыз Республикасынын Өкмөтү Баткен областын 2000-2005-жылдарда өнүктүрүүнүн программасын кабыл алды. Ага ылайык Баткен областынын көптөгөн социалдык-экономикалык маселелери оң чечилип, жакынкы аралыкта Баткен областы өнүгүүнүн жаңы деңгээлине көтөрүлмөкчү. Бир эле мисал келтирейин, Баткен - Алай багытындагы эң зор кубаттуулуктагы электролиниясын куруу башталып, ал 2001-жылга бүткөрүлөт. Бул деген Баткен областынын энергетика жагынан көз каранды эместигин камсыздап, эл чарбасынын, өнөр жайынын андан ары дүркүрөп өнүгүүсүнө шарт түзүү деген сөз.

Экинчи бир чоң мисалды келтирип кетейин. Бүткүл дүйнөлүк Банктын каражатынын эсебинен Лейлек - Кызыл-Кыя - Ош автожолу эл аралык стандарттын деңгээлинде курулуп бүткөрүлөт. Бул иш жакынкы жылдарда толук ишке ашырылып, эл турмушунун тезирээк жакшырышына, экономикалык өнүгүүнү камсыз кылууга жардамдашат.

Баткен жергеси өзүнүн кайталангыс табийгаты эле эмес, өздөштүрүлө элек дың жерлеринин молдугу менен дагы башка областтардан кескин айырмаланып турат. Миндеген гектар жерлер суунун тартыштыгынан дыйкан кетменин зарыгып күтүп жатат. Ошондуктан биз Азия өнүгүү Банкынын жардамы менен азыр иштетилбей жаткан бир катар жаңы жерлерди өздөштүрүү ишин колго алууга камданып жатабыз.

Баткен областында атактуу Бүргөндү, Арка өрөөндөрү бар. Мен ойлоймун, аракетти жакшылап кылсак бул миндеген гек-

тар дың жерлер дагы эл турмушун жакшыртуу үчүн кызмат кылып гүлзарга айланат.

Баткенде дагы бир маселе башынан эле курч коюлуп келатат. Чөлкөмгө узак жылдар бою көңүл бурулбагандыктан адамдар ичүүгө жарай турган таза суу эң бир чоң дефицитке айланган. Мен бул маселени терең изилдетип көрүп атайын долбоор баштаттым жана бул ишти кийинки беш жылдын ичинде толук бүтүрүлүшүн камсыздоого тапшырма бердим. Каржылоо финансысын дагы Азия банкы тарабынан таптык. Натыйжада, айыл-кыштактарда жашаган эл таза суу менен толук камсыз болот. Айтор, бул маселе Баткен областынын 130 айылында жакынкы беш жылдын ичинде толук чечилмекчи.

Мамлекеттик саясаттын дагы бир маанилүү багыты - элет турмушун, айыл турмушун көтөрүү. Бул багытта республикабыздын бардык булуң-бурчтарында, анын ичинде Баткен облусунун айыл-кыштактарында да натыйжалуу бир топ иштер аткарылып жатат. Кыргызстан көп улуттуу мамлекет катары эгемендүүлүктүн алгачкы жылдарында эле демократияны, базар экономикасын тандап, республикабыздын бардык булуң-бурчтарында жер жана агрардык реформалар башталган. Бүгүн мен толук жоопкерчилик менен айта алам - бул реформалар туура жүргүзүлгөн реформалар экен. Биздин жер, биздин майлуу-сүттүү жер акыры ээсин тапты. Албетте, алгачкы жылдарда реформаларды туура эмес түшүнүүдөн улам айрым кемчилик, мүчүлүштүктөр дагы болбой койгон жок. Бирок мен мурдакы жолу Баткен жергесине келип дыйкандар менен сүйлөшкөндө алар мага жердин ээси гана эмес, эң жакшы жаңы үлгүдөгү автомашина, трактор, татынакай салынган үйлөрдүн дагы ээси болгондугун чын дилден кубанып айтышты. Алардын айтымында ал тургай СССРдин мезгилинде да чыныгы иштерман адамдар, чыныгы дыйкандар өз эмгегинин үзүрүн бүгүнкүдөй көрүшкөн эмес. Баткендик дыйкандар, фермерлер жердин майын чыгара иштетип жаткандыгы мени абдан кубантты. Ал эми Кадамжай районунун Ак-Турпак айыл Өкмөтүндө кошуна элдердин да өкүлдөрүн иштетип, алардын үй-бүлөлөрүн багууга көмөк көрсөтүшүп жатышкандыгы кандай жакшы көрүнүш.

Бул реформалардын туура жана өз убагында жүргүзүлгөндүгүн, биздин элдин аң-сезиминде чоң өзгөрүүлөр, тагыраак айтканда, психологиялык революция болгондугун көрсөтүп турат. Менин Президент катары жеке көз карашым мындай: Биринчи кезекте адам баласы курсагы ток, колунда бар болушу керек. Бай адамдар жашаган мамлекеттин тамыры терең, келечеги жарык. Алыска барбай эле мындан он жыл мурда өзүбүз жашаган СССРдин кыйрашын мисалга алсак болот.

СССРдин канчалык кубаттуу, бай мамлекет экендигине карабай анын адамдары, граждандары жарды-кедей болчу. Натыйжасы эмне болду? Өзүңүздөр күбө болгондой жарды, кедей жашаган адамдар мамлекеттин кулап түшкөнүн чымын чыкканча көргөн жок. Тескерисинче, адамзаттын тарыхында мурда болуп көрбөгөн кубаттуу, бай мамлекет, держава заматта кыйрап жок болуп кетти. Демек, биз тарыхтын ачуу чындыгынан туура сабак алышыбыз керек. Ал ак эмгек менен байышына, ишкерлердин көбөйүшүнө, анын натыйжасында мамлекеттин социалдык-экономикалык жактан абалын чындоого жетишүүбүз эң бир зарыл стратегиялык маселе.

Бул менин башынан карманып келе жаткан саясий-экономикалык көз карашым жана бул позициядан эч качан тайбаймын.

Алтын-Бешик аймагынын, башкача айтканда, Баткендин элинин иштермандыгын, элестүү айтканда, таш үстүнө гүл өстүрө ала турган калк экендигин башка жерлерде болгонумда дайыма үлгү катары айтып жүрөм.

Полотхан, Абдыкадыр Орозбеков, Исхак Раззаков, Төрөбай Кулатов сыяктуу чоң масштабдагы саясатчылардын, Молдо Нияз сыяктуу ак тандай ырчылардын, Тургунбай Садыков сыяктуу кайталангыс сүрөткерлердин мекени Баткен аймагынын эртеңки келечеги жарык, асманы ачык болоруна мен терең ишенем.

Эки жылдан бери Баткен деген сөз мамлекетте эң көп айтылган сөз болуп калды. Баткен биздин патриоттук сезимибизди козгогон, атуулдук жетиктигибиздин деңгээлин билдирген барометрге айланды. Баткен кыйналса элибиз кошо кыйналды. Сүйүнгөндө жалпы Кыргызстандын эли маңдайы жарылып сүйүнүп турду. Кыйынчылыкта бир да Кыргызстандык жардамын аяган жок. Керек болсо, карысы, жашы дебей каны-жанын бергенге даяр турушту. Башкача айтканда, Баткен жалпы улуттун башын бириктирди, сезимибизди ойготту. Эл эмне экенин, тууган жер эмне экенин билдирди. Бул улуу сабак эч качан унутулбайт го деп ойлоймун.

Эгерди биз улут катары биримдикте болбосок эч качан душманды жеңмек эмеспиз. Эгерде бизде улуттук консолидация болбосо башкалар дагы бизди сыйламак эмес, жакындан жардам кылмак эмес. Бул да биздин өткөн он жылдын ичинде жетишкен зор мартабабыз, баа жеткис ийгилигибиз деп ойлоймун.

Бүгүн Баткен жергеси зор маанилүү окуяга күбө болууда. Бүгүн областтын бир жылдык тоюна аралаш Баткен Мамлекеттик Университетинин тушоосу дагы кесилип жатат. Бул окуя жалаң гана область үчүн эмес, бүткүл өлкөбүз үчүн зор

мааниге ээ экендигин дароо эле белгилеп кетким келет. Бул деген сөз ондогон жылдар бою четте калган элет жер катары эсептелип келген Баткен аймагы эми Кыргыз Республикасынын илим-билим системасына толугу менен кошулду, мурунку артта калган провинция деген статусунан кутулду деген сөз эмеспи. Демек, Кыргызстандын башка региондору менен катар биздин Баткен областы дагы бара-бара агарып-көгөрүп илим сересине умтулган күчтүү жана кубаттуу аймактардын бирине айланууда.

Келе жаткан XXI-кылым илим менен билимдин, жогорку маданияттын, компьютердик техниканын, информатикалык технологиянын кылымы болоорун баарыңыздар жакшы билесиздер. Ким билимдүү, маданияттуу болсо, ал келечекте алдынкы катарда болот. Жакшы турмушта жашайт, экономикасы ылдам өнүгөт. Мына ушул илимий техникалык прогрессте өнүккөн өлкөлөр менен тең ата болуп өз деңгээлибизди бийик кармаш үчүн биринчи кезекте жогорку билимдүү адистерди даярдоонун сапатын кескин көтөрүүбүз зарыл. Эч качан билим берүүнүн эл аралык стандарттарынан артта калбашыбыз керек. Бул биз үчүн эң бир маанилүү жана кечиктирилгис маселелердин бири.

Бул маселе жаңыдан область болуп учу узарып, өрүшү кеңейип бараткан Баткен аймагы үчүн кандай маанилүү экендигин далилдөөнүн кереги жок деп ойлоймун. Жаңыдан ачылып жаткан Баткен Мамлекеттик Университети биздин стратегиялык маанидеги маселелерибиздин бири. Бул окуу жайынын ачылышы мамлекетибиздин билим берүү доктринасынын ырааттуу ишке ашырылышы, анын регионалдуу принцибин турмушка ашыруу деген сөз. Демек, Баткен Мамлекеттик Университетинин ачылышы Баткен аймагын Кыргыз Мамлекеттик экономикалык саясий жана маданий жактан көтөрүүнүн дагы бир фактору, областтын эң маанилүү маданий жана илимий очогу болот деген сөз.

Ырас, кээ бир массалык-маалымат каражаттарында Баткенге университет ачыштын кандай зарылчылыгы бар эле деген пикир дагы айтылды. Бул ишти таптакыр жаңылыштык катары караган адамдар дагы болду. Буга мен мындайча жооп берер элем. «Баткен аймагынан чыккан таланттуу адамдарды бүгүл Кыргызстан билет. Алар ичинде көрүнүктүү мамлекеттик ишмер, азыркы Кыргызстан коммунисттер партиясынын лидери Апсамат Масалиев, дүйнөгө белгилүү пйкелчи, Лениндик сыйлыктын лауреаты Тургуний Садыков, кыргыз кыздарынан чыккан окумунгтуу, саясатчы, философия илимдеринин доктору, профессор Рахат Ачылова жана башкалар биздин улуттук кадрлар - алтын фондуна киришет. Баткенден

чыккан таланттуу ырчы-обончулар Саламат Садыкова, Апаз Жайнаков - кыргыздын сүйүктүү өнөрпоздорунан болуп калышты. Бирок, өз аймагынын чегинен чыга албай Бишкек менен Ошко жетпей калып табият берген таланты сая кеткен дагы канча уул-кыздар бар дейсиз. Мындай куттуу жерден талант чыкпай коюшу мүмкүн эмес жана алар ойдогудай билим алып, Баткенди эле эмес, бүткүл Кыргызстандын даңкын чыгара турган адамдарга ар тараптан шарт түзүш баарыбыздын ыйык милдетибиз.

«Аккан арыктан суу агат», - дегендей Баткен Университети келечекте кыргыз элинин жеңилин жерден, оорун колдон ала турган мыкты инсандарды тарбиялап чыгарына мен терең ишенемин. Дал ошол себептен Баткен университетин Ош мамлекеттик Университетинен, Ош технологиялык Университетинин, Кызыл-Кыядагы филиалдарынан, Ош жогорку Кыргыз мамлекеттик педагогикалык университетинин окуу-консультативдик пунктунун негизинде түзүү жөнүндө Указга быйыл, жайында чоң канааттануу менен кол койдум.

Университетте азыртан эле жүздөгөн студенттер билим алып жатышыптыр. Мен буга ушунчалык зор кубанып отурамын. Ак ниет иш ушинтип өзүнөн өзү уланып кете берет. Андан соң жаңы окуу жылына карата жаңыдан абитуриенттер кабыл ала баштайсыңар. Ошентип Университет тез эле бутуна туруп кадыр-барк таап кетерине биз терең ишенебиз. Бул жаңы жогорку окуу жайынын материалдык-техникалык базасын чыңдоо үчүн бюджеттин тардыгына карабастан быйыл 2 миллион сом берилди. Дагы да болсо жардам берилет. Область бар, республика бар, эл бар, журт бар дегендей биз Кудай буюрса жакынкы жылдардын ичинде Баткен Мамлекеттик Университети үчүн жаңы имарат куруп берүүгө убада беребиз.

Баткен облустук мамлекеттик администрациясынын жардамы менен Бишкектен, Оштон, башка жерлерден академиктерди, профессорлорду, илимдин кандидаттарын, күчтүү агай-эжейлерди чакырып, ишке орноштуруп, шартын түзүп берип, бул окуу жайдын базасын ар тараптан колдообуз зарыл. Жыйынтыктап айтканда, жаңы уюшулуп жаткан Баткен Мамлекеттик Университети буюрса республиканын жогорку билим берүү системасынын татыктуу базасы болуп калат деген зор үмүтүм бар.

Мен Президент катары каарман жана кайраттуу Баткен эли менен ар дайым сыймыктанам.

Сиздердей атуулдар турганда эч качан Ата-Журтубузду башка бирөөлөргө тепсетпейбиз. Ал эми тепсейм дегендердин ташын талкан кылып быйылкыдай жок кылабыз. Ал үчүн

бизде билим дагы, күч дагы, темирдей болгон эрк да, кайрат да бар.

Анткени айкөл Манас бабабыздын духу азыр да тирүү. Азыр да ар бирибиздин каныбызда бар. Анда эмессе, Баткен Мамлекеттик Университетине ак жол ачылсын, келечеги кең болсун!

Биздин бүгүнкү Сиздерге белегибиз, Университетке мына бул компьютердик класс. Компьютер, компьютер технологиясы XXI-кылымдын келечеги. Мына биз, биздин билим берүү жана маданият министрибиз Турсунбек Бекболотов менен экөөбүз Ленинградда окуп иштедик эле. Ошол биз иштеген лабораториялардын биринин жетекчиси Россиялык улуу физик кечээ күнү Нобель сыйлыгын алып отурат. Мындан отуз жыл мурун ушул компьютерлерде иштеген чиптерди ойлоп тапкан. Мен терең ишенем, балким ушул жерден, ушул Баткен областынан, ушул касиеттүү жерден кыргыздын дагы XXI-кылымда ошондой атактуу окумуштуулары, Нобель сыйлыгынын лауреаттары чыгып калар.

Эгерде бизде он жылдан бери эл ичинде ынтымак, улуттук консолидация орносо, демек кыргызды Манас атабыздын арбагы колдоду. Байыркы Оштун улуу руху колдоду. Демек, биздин он жыл мурун баштаган улуттук консолидация саясатыбыз, региондорду өнүктүрүү саясатыбыз эң туура саясат болгон экен.

Мына быйыл Баткенде биз тарыхта кала турган жеңишке жетиштик. Буга кантип жетиштик? Анткени биз «бир жакадан баш, бир жеңден кол чыгарган» эл элск. Анткени бул жеңиш ар бир Кыргызстандыктын тилеги эле. Анткени Баткенде Ысык-Көлдүктөр да, Чүйлүктөр да, Таластыктар да, Нарындыктар дагы, Оштуктар дагы, Жалал-Абаддыктар дагы салгылашты, канын төктү. Ошондуктан, мен бүгүн бүт Кыргызстандыктарга кайрылып сыймык менен айткым келет. Баткендеги жеңиш бардыгыңыздардын жеңишиңиздер, бүт Кыргызстандын жеңиши. Ылайым бизге ушул ынтымакты, ушул мартабаны кут кылсын! Жетиген жылдыздын бири болуп асманыбызда балбылдап жана берсин! Баткен эч качан жалгыз эмес.

2000-2005-ЖЫЛДАРДАГЫ МЕЗГИЛДЕ БАТКЕН ОБЛАСТЫН СОЦИАЛДЫК-ЭКОНОМИКАЛЫК ЖАКТАН ӨНҮКТҮРҮҮ

ПРОГРАММАСЫ

Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн
2000-жылдын 17-августундагы N 499
токтому менен жактырылган

Киришүү

Бүтүндөй алганда республиканын жаратылыш шарттарынын ар түрдүүлүгү жана контрасттуулугу региондордун экономикалык өнүгүшүнүн бирдейсиздигин жана спецификасын, анын натыйжасында экономикалык жана социалдык параметрлер боюнча олуттуу айырмачылыкты шарттайт. Баткен областы түзүлгөндүгүнө жана областтын социалдык-экономикалык өнүгүшүнүн актуалдуу проблемаларын чечүү, экономикасын өнүктүрүүнүн артыкчылыктуу багыттарын аныктоо, калктын жыргалчылык деңгээлин жогорулатуу жана региондордун өнүгүү мүмкүнчүлүктөрүн теңештирүү зарылчылыгына байланыштуу 2000-2005-жылдардагы мезгилде Баткен областын социалдык-экономикалык жактан өнүктүрүү программасы иштелип чыкты.

Баткен областы 1999-жылы октябрда түзүлгөн, областтын борбору - Баткен шаары. Анын калкынын саны 2000-жылдын 1-январына карата 387,8 миң адамды түздү.

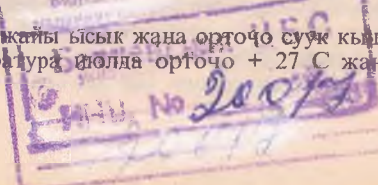
Область түзүлгөндүгүнө байланыштуу Баткен шаарынын ролу жана анын инвестициялык мүмкүнчүлүктөрү өстү, булар азыркы ишканаларды модернизациялоо, ошондой эле региондук борбор катары шаардын маанилүүлүгү менен байланышкан. Баткен шаары өзүнүн топографиялык, рельефтик мүнөзү боюнча шаарды түзүү талаптарына жооп берет. Областын экономикалык жактан кайра жаралышы айыл-чарбасын көтөрүүгө жана ишкерликти өнүктүрүүгө көбүрөөк байланыштуу. Айыл-чарбасы - областтын экономикасындагы жетектөөчү тармак, ал айыл калкын иш менен камсыз кылат, анткени областтын калкынын 90 проценти айыл жеринде жашайт. Эчки чарбасы, пахтачылык, тамекичилик, жашылча чарбасы, үрөнчүлүк, жүзүмчүлүк жана айтылуу Баткен өрүктөрүн өстүрүү агрардык сектордогу артыкчылыктуу багыт болуп саналат.

1. ОБЛАСТТЫН АЗЫРКЫ СОЦИАЛДЫК-ЭКОНОМИКАЛЫК АБАЛЫ

1.1. Жаратылыш шарттары жана ресурстары

Баткен областы республиканын түштүк-батышында жайгашкан жана тоолуу үч районду (Баткен, Кадамжай, Лейлек) жана Кызыл-Кыя, Сүлүктү шаарларын камтыйт, булар да тоолуу жерде жайгашкан. Областын аймагынын абсолюттук белгилери деңиз деңгээлинен 401-метрден 5621 метрге чейин жайгашкан.

Климаты континенталдык; кайы ысык жана орточо суук кыш. Өрөөндө жана тоо этектеринде температура июлда орточо + 27 °C жана январда

- 3 С. Суук болбогон мезгил 150-175 күнгө созулат. Жаан-чачындын орточо аны өрөөндөрдө 200-250 мм түзөт. Область гидроресурстарга бай. Дебитти мин - 37,8 м / сек, тах - 870 м / сек. болгон алты дарыяда орто жана чыкан кубаттуулуктагы гидроэлектростанцияларды куруу мүмкүнчүлүгү бар.

Областтын тоолуу райондору өсүмдүктөргө жана жаныбарларга бай. Жыйырмадан ашык бак-бадалдардын породалары, көп сандаган дары чоңтор жана техникалык чийки зат бар. Көп сандаган жапайы жаныбарлар жана канаттуулар бар. Бул - жаратылыш - корук зоналарын түзүү жана туризмди өнүктүрүү үчүн мыкты база.

Областтын жер катмары кендерге бай, алардын арасынан сурьманы, сымапты, алтынды, күмүштү, таш көмүрдү белгилөөгө болот. Алтындын чалгындалган жана ырасталган запасы 150 тоннаны түзөт. Кадамжай сурьма комбинатынын кубаттуулугу жылына 10 миң тоннага чейинки сурьманы жана бир тоннага жакын алтынды түзөт.

Калкы көбүнчө мал чарбачылыгын, дыйканчылыкты жана бакчачылыкты жүргүзөт. Мыкты жайыт базасы бар. Жаратылыш - климаттык шарттары мал чарбачылыгын жана өсүмдүктөрдү, өзгөчө мөмө-жемиштерди өстүрүүнү өнүктүрүү үчүн ыңгайлуу.

1.2. Калкы жана административдик-аймактык структурасы

2000-жылдын 1-январына карата абал боюнча областтын калкы 387,8 миң адамды түздү, үй-бүлөлүүлүктүн орточо коэффициенти 4,8 адам, анын ичинде шаарларда - 3,8, айыл жеринде 5,1 адам, өмүрдүн узактыгы - 68,1 жыл. Калкты соңку каттоонун маалыматтары боюнча областта 60тан ашык улуттардын, элдердин жана этностук топтордун өкүлдөрү жашайт, анын ичинде: кыргыздар - 284,1 миң адам же жалпы санынын 74,4%, өзбектер - 55,1 миң (6,9%), тажиктер - 26,5 миң (6,9%), орустар - 8,3 миң (2,2%), ошондой эле башка улуттардын өкүлдөрү бар. Шаар калкы - 73,9 миң адам, айыл калкы - 313,9 миң адам.

Калкты жынысы жана курагы боюнча бөлүштүрүү (каттоонун маалыматтары боюнча) - эркектер - 191 миң адам, аялдар - 191 миң адам, анын ичинде 16 жашка чейинки балдар - 165,8 миң адам;

16 жаштан 55 жашка чейинки аялдар - 92,3 миң адам; 16 жаштан 55 жашка чейинки эркектер - 94,8 миң адам; 55 жаштан ашкан аялдар - 17,5 миң адам; 55 жаштан ашкан эркектер - 12,0 миң адам.

Калкты иш менен камыз кылуу борборунун маалыматтары боюнча, эмгек ресурстары 187,3 миң адамды же калктын бүткүл санынын 48,9%ин түзөт (республика боюнча 52%), экономикалык жактан жигердүү калктын саны - 124,6 миң адам, анын ичинде экономика бардык тармактарында иштегендер - 115,9 миң адам.

Соңку жылдары агрардык жер реформасын жүргүзүүнүн натыйжасында агрардык сектордо иштегендер көбөйдү, экинчи жагынан өнөр жайда, транспортто, байланышта, курулушта, турак-жай-коммуналдык чарбада иштегендердин үлүшү азаюуда.

2000-жылдын 1-январына карата иш менен камсыз кылуу кызматтарында эсепте турган иштебеген жарандардын саны 6,97 миң адамды түздү. 4,36 миң адамдын жумушсуз деген расмий статусу бар, расмий жумушсуздуктан деңгээли 3,7%ти түздү.

Областтын аймагында 188 калктуу конуш бар. 2000-жылдын 1-январына карата областта чарба жүргүзүүчү субъекттердин, анын ичинде адамдардын саны 7599 бирдикти түздү, анын ичинде айыл чарбасында -

3157 бирдикти түздү, өнөр жайда - 533 (7 процент), транспортто жана байланышта - 301 (4,1 процент). 1998-жыл менен салыштырганда алардын саны 969 бирдикте өстү.

Мамлекеттик мекчикте чарбалык субъекттердин 2,2 проценти, коммуналдык менчикте - 2 проценти жана жеке менчикте - 95,8 проценти бар. 2000-жылдын 1-январына карата абал боюнча иштебеген 205 чарба жүргүзүүчү субъект жоюлган.

1.3. Өнөр жайы

Областтын өнөр жай потенциалынын салыштырма салмагы республиканын өнөр жайынын жалпы көлөмүнүн 2,5 процентин түзөт жана 1999-жылы 859,9 миллион сомдук өнөр жай продукциясы чыгарылган, мында 1998-жылга карата реалдуу өсүш 92,6 процентти түздү. 1999-жылы продукциянын маанилүү түрлөрү чыгарылды: таш көмүр - 90,5 миң тонна (78 процент), сымап - 630,1 тонна (99,9 процент), сурьма жана анын кошулмалары - 1320,0 тонна (101,7 процент), ферменттелген тамеки - 16993,9 тонна (90,0 процент), жүзүмдөн жасалган шарап - 43,1 миң дал (93,0 процент). Областтын өнөр жай ишканаларынын өндүрүшүнүн төмөндөшү жүгүртүү каражаттарынын, чийки заттын жана материалдардын жоктугу, эскирген жабдууда иштөө, чыгарылган продукцияны сатуу жана өткөрүү жагындагы кыйынчылыктар сыяктуу себептер менен шартталган.

1.3.1. Тоо-кен өнөр жайы

1999-жылы өнөр жайдын металлургиялык тармагында продукциянын көлөмү 1998-жылдын деңгээлине карата 9,3 процентке төмөндөгөн. 2000-жылдын 1-январына карата абал боюнча тармактын ишканаларынын кампаларында 62,8 миллион сомдук сатылбаган продукция топтолгон, дебитордук карыз - 145,5 миллион сомду, кредитордук карыз - 117,3 миллион сомду түзгөн.

«Кадамжай сурьма комбинаты» МАК продукциянын көлөмү боюнча эң ири ишкана болуп саналат. 1999-жылы мында өнөр жай продукциясынын көлөмү 17,2 процентке кыскарган, сурьманы жана анын кошулмаларын чыгаруу 1320 тоннаны түзгөн. «Хайдаркан сымап комбинаты» АКДа сымапты чыгаруу 1998 жана 1999-жылдарда тиешелүү түрдө 637,6 жана 630,1 тоннаны түзгөн.

Мурдагы Союздун чектеринде областтын тоо-кен өнөр жайынын материалдык - чийки зат базасы көбүнчө ири кен казуучу жана кайра иштетүүчү ишканаларды өнүктүрүүгө багытталган болчу, анда кендердин айрым түрлөрүнүн - сымаптын, сурьманын жана алтындын кыйла бааланган запастары бар.

1.3.2. Таш көмүр өнөр жайы

Областтын таш көмүр өнөр жайын күрөң таш көмүрдүн Кызыл-Кыя жана Сүлүктү кендери түзөт. Соңку 60 жылда бул кендер кыйла интенсивдүү иштетилген. Таш көмүр өнөр жайынын айрым ишканаларынын финансылык абалы алар өзүнүн төлөөгө кудуреттүүлүгүн жоготкондугу жөнүндө күбөлөп турат жана мамлекеттик колдоого өтө муктаж.

1998-1999-жылдары «Кызыл-Кыя көмүр» АК тиешелүү түрдө 10,1 жана 13,2 миң тонна таш көмүр казып алган. Азыркы учурда «Кызыл-Кыя көмүр» АК «Абшир» разрезинде казып жатат, бул жерде таш көмүрдүн запасы иш жүзүндө иштетилип бүттү. «Бешбурхан» кенин өнөр жайлык өздөштүрүү маселеси кылдат экономикалык иштетүүнү талап кылат. Таш-Көмүрдүн чалгындалган запастарын (422 миллион

тонна) карьердик ыкма менен иштетүүнүн максатка ылайыктуулугу жөнүндө күбөлөгөн техникалык-экономикалык эсептер бар.

«Сүлүктү көмүр» АКда алда канча татаал абал түзүлгөн, бул жерде эки шахта жана бир разрез иштейт. 1998-1999-жылдары таш-көмүр казып алуу тиешелүү түрдө 68 жана 31,1 миң тоннаны түздү. Күрөң таш көмүрдүн жалпы запасы 180 миллион тоннаны түзөт, бирок таш көмүрдү казып алуу жагындагы кыйынчылыктарды, ишканалардын кыйла карыгдарынын, зарыл материалдар менен камсыз кылуу жагындагы кыйынчылыктардын жана эскирген жабдууда иштөөнүн айынан таш көмүр казып алуу кыскарууда.

1.3.3. Нефть - газ өнөр жайы

Областтын нефть - газ өнөр жайын нефтинин жана газдын Арка жана Бүргөндү массивдеринин кендери түзөт, булардын казып алынуучу запасы тиешелүү түрдө 1,6 миллион тоннаны жана 2,1 миллиард куб. метрге жакынды түзөт, нефтини суткалык казып алуу - 100 тонна, газдыкы - 40 миң куб. метр.

1.3.4. Кайра иштетүүчү жана тамак-аш өнөр жайы

Тамак-аш өнөр жайында 395,3 миллион сомдук продукция же 1998-жылга карата 13,1 проценти чыгарылган, тамак-аш, нан бышыруу, шарап чыгаруу, тамеки, жашылча-жемиш чакан тармактарында өндүрүш төмөндөгөн жана тиешелүү түрдө эт, быштак-май жана сүт чакан тармактарында өсүш байкалат.

Областтын кайра иштетүүчү өнөр жайы жергиликтүү чийки затты пайдаланат. 25 жыл мурда курулган ишканалардын көпчүлүгү продукциянын бир же чектелүү ассортименти чыгарууга адистешкен. Эт азыктарын, сүттү жана майды, нан жана макарон азыктарын кайра иштетүү жана чыгаруу боюнча мурдагы ири ишканалардагы жабдуулар моралдык жана физикалык жактан эскирген жана алмаштыруу талап кылат. Бул ишканалар тамак-аш өнөр жайынын продукциясын чыгаруу боюнча мини-цехтер тарабынан конкуренцияга туруштук бере албайт, буга байланыштуу өндүрүштүк ишти кайра кесиптештирүү, учурдагы технологиялык линияларды сатып алуу жана жаңы технологияларды өздөштүрүү зарыл.

1998-1999-жылдарда областта тиешелүү түрдө 18,8 жана 17,0 миң тонна тамеки ферментацияланган. Региондун ири ишканасы - Кызыл-Кыя тамеки ферментациялоо заводу тапшырылган чийки зат менен иштейт. Өндүрүштүк кубаттуулуктарды толук иштетүү максатында бул жерде чийки затты сатып алуу жана аны андан ары ферментациялоо үчүн жүгүртүү каражаттары зарыл.

Азыркы учурда областта пахта өндүрүү көбөйүүдө, 1998- жана 1999-жылдары тиешелүү түрдө 170,0 жана 285,0 тонна пахта өндүрүлгөн. Пахтаны кайра иштетүү үчүн пахтаны тазалоочу мини-завод куруу талап кылынат, бул үчүн 1,5 миллион сом суммасындагы кредит зарыл.

1.3.5. Курулуш материалдар өнөр жайы

1999-жылы курулуш материалдар өнөр жайында 75,4 миллион сомдук продукция өндүрүлгөн, бул 1998-жылдагы деңгээлден 2,1 эсе ашык.

Өнөр жайынын бул тармагын Кызыл-Кыя шаарында «Нур - КМ» АК, «Темир-Бетон» АК; жана Сүлүктү шаарында «Тунгуч» АК түзөт, булар республикада өнөр жай - жарандык курулуш кескин кыскаргандыгынан жана коңшу Өзбекстандын керектөөчүлөрү («Кувасайцемент» АК) өз чийки зат базасына өткөндүгүнөн улам курулуш материалдарын өндүрүү көлөмүн кыскартышты.

1.3.6. Жеңил өнөр жайы

Областтын жеңил өнөр жайы эки ишканадан: Кызыл-Кыядагы «Динамо» фабрикасынын жана Кадамжайдагы тигүү фабрикасынан турат. Эки фабрика тең чийки затты сатып алууга каражаттын жоктугунун айынан оор финансылык абалда турат, мурда экөө продукциянын тар ассортиментин чыгарууга багыт алган эле.

1.3.7. Машина куруу жана металлды иштетүү

1999-жылы машина курууда жана металлды иштетүүдө продукциянын көлөмүнүн реалдуу өсүшү 1998-жылга карата 114,6 процентти түздү, 2000-жылдын 1-январына карата тармактын ишканаларынын кампаларында 7,1 миллион сомдук сатылбаган продукция топтолгон.

КМШ өлкөлөрүнө продукция берүү токтотулгандыгына байланыштуу Кызыл-Кыядагы «Машзавод» ишканасы тартуучу жана аралоочу чынжырларды, эмерек фурнитурасын чыгарууну кыскартты жана республикада керектелген жаны продукцияны өздөштүрүүгө аргасыз болду. Бул максатта «Кыргызэнергохолдинг» үчүн продукциянын айрым түрлөрү: сактагычтар, төмөн вольттуу жана жогорку вольттуу ажыраткычтар иштелип чыкты. Азыркы учурда завод Россиянын токой даярдоо өнөр жайында пайдаланылган аралоочу чынжырды чыгарууну өздөштүрдү.

«ЦЭММ» АК запастык бөлүктөрдү чыгарууга, стандарттуу эмес кен-шахта жабдуусун жасоого жана аны баштан-аяк оңдоого адистешкен. Бирок республикада бир катар шахталар жабылгандыгына жана таш көмүр алуу кескин кыскаргандыгына, ошондой эле заказчылар жоктугуна байланыштуу завод өзүнүн кубаттуулугунун 7 процентине иштеп жатат. Айыл чарба жабдуусун чыгарууга мүмкүнчүлүгү бар болгон бул заводдун потенциалын пайдалануу үчүн сатуу рыногу болгон учурда аны сериялык өндүрүү жөнүндө маселени чечүү зарыл.

1.4. Айыл, суу жана токой чарбасы

1999-жылы айыл чарбасынын продукциясын дүн чыгаруу 1925,2 миллион сомду (1998-жылга карата 107,4 процент), анын ичинде өсүмдүк өстүрүүдө - 1119,4 миллион сомду (1998-жылга карата 110,5 процент), мал чарбачылыгында - 805,8 миллион сомду (105,2 процентке) түздү.

1990-жылдан тартып 1995-жылга чейинки мезгилде айыл чарба өндүрүшүнүн кыйла кыскарышы байкалган жана 1996-жылдан тартып гана көлөмдүн өсүшүнүн, өзгөчө өсүмдүк чарбасынын өсүшүнүн оң тенденциясы белгиленген. Жүгүртүү каражаттарынын жетишсиздиги, айыл чарба продукциясын сатуу жагындагы кыйынчылык өндүрүштүн өсүшүн ооздуктаган терс фактор болуп саналат. Ошол эле учурда областтын экономикасынын агрардык секторунун натыйжалуулугун жогорулатуу үчүн кыйла потенциал бар.

1.4.1. Айыл чарба айдоолорун пайдалануу

Областта айдоо аянты 79921 гектарды түзөт, алардын ичинен сугат аянты - 40711 гектар, көп жылдык өсүмдүк аянты - 13043 гектар (бакчалар - 9334, жүзүмзар - 3162), областтын бир адамына 0,21 гектар айдоо аянты туура келет. 2000-жылдын 1-январына карата областта 24 айыл чарба өндүрүш кооперативи, 4 жамааттык дыйкан чарбасы жана 3398 дыйкан-фермер чарбасы катталган, алар 1999-жылы 1925,2 миллион сом суммасындагы продукцияны өндүргөн, 1998-жылга карата реалдуу өсүш 107,4 процент.

Агрардык жер реформасын жүргүзүү процессинде калкка жер үлүштөрү, коомдук мал жана айыл чарба техникасы бөлүштүрүлгөн болучу. Область айыл чарба продукциясы менен өзүн өзү камсыз кылууга артасыздан өтүшүнө байланыштуу өсүмдүк продукциясынын үлүшү өскөн, ошондуктан себилген аянттардын структурасында анын жарымын буудай түзөт. Жогорку сапаттуу үрөндү өндүрүү көлөмү олуттуу кыскарды, дыйкандар үрөнгө керектөөнү канааттандыруу үчүн өз өндүрүшүнө улам кобүрөөк байланыштуу болууда.

Областтын агрардык секторунун 1998-1999-жылдардагы көрсөткүчү

Көрсөткүчтөр	бирдиги өлчөө	1998-жыл, иш жүзүндө	1999-жыл, иш жүзүндө	1999-жылы 1998-жылга карага % менен
Өсүмдүк чарбасынын продукциясын өндүрүү				
Эгин (иштетилген- ден кийинки салмагы)	тонна	91923,4	94077,2	102,0
Анын ичинде буудай	тонна	69985,5	69859,0	99,8
Тамеки	тонна	2368,8	2900,0	131,5
Жашылча	тонна	31376,3	32950,0	117,0
Картошка	тонна	15498,7	17206,0	111,0
Мөмө-жемиштер	тонна	7767,2	9188,4	118,0
Жүзүм	тонна	8315,0	7507,0	90,0
Мал чарбасынын продукциясы				
Эт	тонна	26384	27376	104,0
Сүт	тонна	79596	85908	108,0
Жүн	тонна	1019	1046	103,0
Жумуртка	миң даана	15990	16386	102,0
Малдын башы	баш			
Бодо мал	баш	91278	93404	102,0
Анын ичинде уй	баш	50259	52383	104,0
Кой-эчки	баш	413349	421627	102,0
Жылкы	баш	11848	12705	107,0
Бакма канаттуу	баш	164637	171167	108,0

Соңку учурда берүүлөр жоктугунун жана жогорку баанын, маркетингдин нукка салынган системасы жоктугунун айынан химиялык жана органикалык жер семирткичтерди колдонуу кескин кыскарды. Кыска мөөнөттүү планда химиялык жана органикалык жер семирткичтерди колдонуу кыскарышынан улам түшүмдүүлүк азайды.

1.4.2. Бакчачылык

Жаратылыш-климаттык шарттардан улам жүзүмчүлүк (жүзүмдарлардын аянты 2950 гектар), мөмө-жемиш бактарын (абрикосторду, шабдалыны, алманы - бакчалардын аянты 10225 миң га) өстүрүү калкты иш менен камсыз кылуунун салтка айланган түрү болуп калды.

1995-жылдан тартып жүзүм өстүрүү көлөмү азаюуда, анткени аграр-

дык-жер реформасын жүргүзүүнүн натыйжасында жүзүмзарлар жана абрикос аянттары областтын калкына жер үлүшүнө бөлүштүрүлгөн болучу, бул алардын абалына терс таасир этти. Түшүмдүүлүктүн төмөндөшү жүзүм өстүрүүнүн агротехникалык талаптарына дыйкан чарбаларынын жана жеке адамдардын таптакыр канааттандыралыксыз мамилесинен улам болуп жатат, агротехникалык иш-чараларды жүргүзүүдө заводдор жана дыйкандар тарабынан макулдашылган иш-аракеттер жок. Сонку эки-үч жылда жүзүмзарлар, мөмө-жемиштер аянттары плододоркага, мильдияга, одиумга жана башка илдеттерге чалдыгууда, анткени химиялык каражаттардын жоктугунан (кымбаттыгынан) улам аларды зыянкечтерден коргоо боюнча иш жүргүзүлбөй жатат.

1.4.3. Мал чарбачылыгы

1990-жылдан тартып 1997-жылга чейинки мезгилде мал чарба продукциясынын бардык түрлөрүн өндүрүү кыскарды, өзгөчө бакма канаттууларды (жумуртканы жана бройлерди), кой-эчкини (эт жана жүн), чочкону өндүрүү кескин кыскарды. Тармактагы өндүрүш малдын башы жана азыктуулугу азайышынын натыйжасында төмөндөдү, атап айтканда, республикада кой-эчкинин саны 1990-жылдагы 10,5 миллион баштан 1997-жылдагы 3,7 миллион башка чейин азайган. 1999-жылы малды бакма канаттууларды эсепке алуунун жыйынтыктары боюнча, бодо малдын саны 93,4 миң башка чейин (1998-жылга карата 2,3 процент), кой-эчкинин саны - 421,6 миң башка чейин (2 процент), жылкынын саны - 127 миң башка чейин (7,2 процент), бакма канаттуулар - 171,2 миң башка (4 процент) көбөйгөн.

1.4.4. Ветеринардык кызматтар

Чакан жеке чарбаларды түзүү процессинде ветеринардык кызматтардын, анын ичинде диагностикалык кызматтардын иши кескин начарлагандыгы байкалууда. Азыркы учурда областтын аймагында 39 жеке ветеринардык сервистик кызмат бар. Сонку беш жылдын ичинде областтын аймагында малдын арасында кутурма болгон учурлар көбөйүүдө: Баткен районунда - 32 учур, Кадамжай районунда - 11, Лейлек районунда - 39, Кызыл-Кыя шаарында - 8, Сүлүктү шаарында - 2 учур.

1.4.5. Токой чарбасы

Областтын токой фондунун жалпы аянты 230 миң гектарды түзөт, анын ичинен токой өскөн аянты - 114,8 миң гектар, токой өспөгөн аянт - 115,1 гектар, питомниктер - 3 гектар. Тоолуу зонада негизинен арча токойлору өсөт, өрөөндүү зонада - миндалдын жана мистенин плантациялары. Токой чарбаларынын питомниктеринде үрөн өстүрүү системасы жолго коюлган.

1.4.6. Суу чарбасы

Областта 90 процентке жакын айдоо аянты бар жана мөмө бактары, бакчалар, үй жанындагы участкалар, коргоочу тилкелер жана көчөттөр жайгашкан дээрлик бардык жерлер кол менен сугарылат. Чарбалар аралык каналдардын узундугу 381,6 километрди, ички чарбалык каналдардын узундугу 2076,6 километрди түзөт. 36 насос станциясы, 220 вертикалдык дренаж скважинасы жана узундугу 258,7 километр келген коллектордук - дренаж тармагы бар. Электр энергиясына тарифтердин жогорулап кеткендигинин айынан насостук станциялардын жана скважиналардын жардамы менен сугарылган айыл чарба өсүмдүктөрүнүн алынган түшүмү чыгымдарды актабай жатат.

Баткен районунда 483 гектар айдоо жер жаратылыш кырсыктарынан, сазга айлануудан жана шорлонуудан улам пайдаланылбай жатат. Бул аянттарда сел агымдары менен жуулуп кеткен күрдүү катмарды кайрадан калыбына келтирүү, коллектордук - дренаждык тармактарды тазалоо вертикалдык дренаж насосторун оңдоо талап кылынат. Дренаждык курулуштар да оңдоо иштеринин жетишсиздигинен жапа чегип жатат. Дренаждык кудуктар дээрлик иштебей калды.

1.5. Кызмат көрсөтүү

1999-жылы калкка 778,0 миллион сомдук (1998-жылга карата 103,9%) керектөө товарлары сатылды жана акы төлөнүүчү кызматтар көрсөтүлдү. Соода операцияларынын көп бөлүгү бартердик негизде жүргүзүлөт, мында тышка соода операциялары чөйрөсүндөгү проблемалар чечилбеген бойдон калууда.

Рынок экономикалык талаптарына көбүрөөк багыт алган кошумча структураларды түзүү бүгүнкү күндө өтө маанилүү зарылчылык болуп саналат.

1.6. Курулуш

1999-жылы областтын экономикасын жана социалдык чөйрө өнүктүрүүгө 95,8 миллион сомдук капиталдык салым пайдаланылды (1998-жылга карата 119,6 процент). Калктын өз каражаттары финансылуу негизги булагы бойдон калууда, капиталдык салымдардын жалпы көлөмү анын салыштырма салмагы 32,3 процентти (1998-жылы - 38,9 процент), чет өлкөлүк кредиттер - 31,6 процентти (0,2 процент), ишканалардын каражаттары - 16,4 процентти (35,7 процент) түздү.

1999-жылы менчиктин бардык формаларындагы курулуш уюмдары 18,5 миллион сомдук подряддык ишти аткарды. Жалпы көлөмдө мамлекеттик сектордогу курулуш уюмдар аткарган иштердин көлөмү 1998-жылдагы 29,6 проценттен 1999-жылда 4,2 процентке чейин көбөйдү. 1999-жылы жалпы аянты 34,7 миң чарчы метр келген 389 квартира пайдаланууга тапшырылды, бул 1998-жылдагыга караганда 3,4 миң чарчы метрге көп, 23,8 миллион сомдук капиталдык салымдар өздөштүрүлдү. Ишке киргизүү калктын каражаттарынын жана ишканалардын каражаттарынын эсебинен жүзөгө ашырылды.

1.7. Транспорт жана байланыш

Областта транспорттун негизги түрү автомобиль, жолдордун узундугу 1179 километр, анын ичинен 317 эл аралык, 134 мамлекеттик, 708 жергиликтүү мааниде, анын ичинде 235 км асфальт - бетон төшөлгөн, 286 км топурак-шагыл төшөлгөн, 458,9 км шагыл төшөлгөн. Жалпы узундуктан 167 км жол үчүнчү категорияга, 537 км - төртүнчү категорияга, 475 км бешинчи категорияга кирет.

Республиканын артыкчылыктуу автомобиль жолдорунун ичинен областтын аймагында «Баткен - Бишкек» автомобиль жолунун узундугу 800 километрди, «Баткен - Ош» жолунда 230 километрди түзөт.

Областын жүк ташуусунда жүктүн көлөмүнүн 19,5 процентти автотранспорт ишканалары түзөт, 10,9 процентин коммерциялык ташууларды жүргүзгөн ишкерлер (адамдар) түзөт жана ташуулардын көлөмүнүн 69,6 процентин транспорттук эмес уюмдар аткарат. 1999-жылы жүктөрдү автомобиль транспорту менен жүк ташуу 2996,7 миң тонна көлөмүндө (1998-жылга карата 94,5 процент) көлөмүндө аткарылды, анын ичинде автотранспорт ишканалары 585,8 миң тонна жүк ташыды. 323,3 миң тоннаны - ишкерлер (адамдар), 2085,6 миң тоннаны транспорттук эмес уюмдар ташыды.

1999-жылдын ичинде областтын жүк ташуучу жана жүргүнчү автопаркы натыйжасыз пайдаланылды: автоишканаларда ар кандай себептерден улам жүк ташуучу автомобилдер паркынын 50 процентке жакыны, автобустар, паркынын 47 проценти токтоп турду, бул ойдогудай ондоо базасынын жоктугу, транспорт каражаттарынын эскиргендиги, запастык бөлүктөрдүн жетишсиздиги менен түшүндүрүлөт. Жүктөрдү жана жүргүнчүлөрдү ташууга заказдардын жетишсиздиги, калктын төлөө кудуреттүүлүгүнүн деңгээлинин төмөндүгү коммерциялык кредиттер үчүн акынын жогорку суммасы, күйүүчү, майлоочу материалдардын кымбаттап кетишин, бажылык бөгөттөр аткарылып жаткан иштердин көлөмүнүн өсүшүн ооздуктаган негизги себеп болуп саналат.

Автожол транспорту транспорттун негизги түрү болуп саналат. Соңку жылдары инвестициялардын жана ойдогудай күтүүгө көңүл жетишсиздиги инфраструктуранын абалына терс таасир этти, ал эми учурдагы бюджеттик каражаттар шашылыш ондоону жана алдын алуу иш чараларын жүргүзүүгө гана жетиштүү. Көп сандаган бажы пункттарын, чек ара посттору, коңшу республикалардын МАИ посттору менен шартталган областтын географиялык өзгөчөлүктөрү бүткүл инфраструктураны комплекстүү өнүктүрүүгө, жүктөрдү жана жүргүнчүлөрдү ташуу боюнча кызмат көрсөтүүгө терс таасирин тийгизүүдө. Чек арага жамаатташ аймактарда автотранспорттун өтүшүн жакшыртуу боюнча маселелерди кечиктирбестен чечүү зарылчылыгы бар.

Телефон байланышы эски үлгүдөгү радиорелелик кабелдик линиялары менен жүргүзүлөт, булар эл аралык стандарттарга жооп бербейт. Колдонулуп жаткан радиотрансляциялык түйүндөр негизинен эскирген.

1.8. Коммуналдык чарба

Турак-жай-коммуналдык кызмат көрсөтүү, көрктөндүрүү боюнча иштерди жүргүзүү үчүн коммуналдык кызмат көрсөтүүчү комбинат иштейт. Аварияларды жоюу жана алдын алуу иштерин жүргүзүү үчүн зарыл сандагы техниканын, жабдуунун, контролдоо приборлорунун, ремонттердик материалдардын жоктугунан улам турак-жай-коммуналдык чарбанын агрегат системаларын пайдалануу начарлап жатат. Азыркы учурда 50 миң адамдан турган калкы бар Баткен шаарын ичүүчү суу менен камсыз кылуу маселеси курч турууда. Бул проблеманы чечүү үчүн «Кара-Көл - Баткен» суу түтүктөрүн курууга 105 миллион сом көлөмүндөгү инвестиция зарыл.

Көрсөтүлгөн кызмат көрсөтүүлөр үчүн акыны чогултуу бүгүнкү күндө коммуналдык чарбанын бөлүмдөрүнүн алдында турган өтө олуттуу проблеманы билдирет, көрсөтүлгөн кызматтарды сан жагынан өлчөөнүн, кызмат үчүн акы төлөө эсептерин берүүнүн ыкмалары жетиштүү аныкталган эмес.

1.9. Ишкерлик

Ишкерлик чөйрөсүндө жеке ишканалар сектору өтө маанилүү болуп саналат, ал келечектеги экономикалык өсүш үчүн өзөктүү болуп калат жеке менчикте болгон, өлчөмү боюнча чакан жана, рыноктун өзгөрүүлөрүнө оперативдүү мамиле кылган фирмалар.

Азыркы учурда областтын аймагында 7872 ишкердик субъект иштейт. Жеке жактар 6432 бирдикти же бардык катталган чарбалык субъекттердин 84,6 процентин түздү (1998-жылга карата 115,1 процент). Мында жеке эмгек ишин аткарган жеке ишкерлердин саны 3786 бирдикти, же 58,9 процентти, дыйкан (фермер) чарбалары - 2646 бирдикте же жеке

жактардын жалпы санынын 41,1 процентин түздү. Ишкерликке колдоо, көрсөтүү үчүн областта Кыргыз айыл чарба финансылык корпорациясынын филиалы ачылган, финансы-кредиттик Граминбанктын, Техникалык кызматташуу жана өнүктүрүү боюнча агентствонун - АКТЕДдин, чакан жана орто бизнес субъекттерине микро-кредит берүү борборунун филиалдары үч жылдан бери иштеп жатат.

1999-жылы жактырылган кредиттердин көлөмү 5,7 миллион сомду түздү, чакан жана орто бизнестин чарба жүргүзүүчү субъекттери кредиттик комитеттерди кароосуна 200гө жакын бизнес-долбоорлорду сунуш кылды. Бирок туруктуу финансылык инфраструктуранын жоктугу же сектордун өнүгүшүнө тоскоолдук кылуусун улантууда. Арыздарды карап чыгуу жол-жоболору, күрөөнү толтуруу талабы көпчүлүк жергиликтүү ишкерлер үчүн кыйла оорчулуктарды пайда кылууда.

1.10.1. Калктын турмуш деңгээли

2000-жылдын 1-январына карата минималдуу керектөө бюджети калктын ар бир адамына эсептегенде 936,97 сомду, эмгекке жарактуу бир адамга - 1102,50 сомду, бир пенсионерге - 795,68 сомду, 1-17 жаштагы бир балага орточо 804,23 сомду түздү.

Минималдуу керектөө бюджетинин структурасы төмөнкүдөй маалыматтар менен мүнөздөлөт:

(сом)

	Бүткүл калк	Анын ичинде		
		эмгекке жарактуу	пенсионерлер	балдар
Бардыгы:	936,97	1102,50	795,68	804,23
анын ичинде				
тамак-аш				
азыктарынын наркы	655,87	721,24	582,44	601,57
тамак-аш эмес				
товарлардын наркы	163,49	220,00	120,15	122,24
кызмат көрсөтүүлөр	113,11	147,42	93,09	80,42
салыктар	4,50	13,84	-	-

1.10.2. Социалдык жактан коргоо

Областта кыска жана орто мөөнөттүү мезгилде жакырчылыкты жоюунун «Аракет» улуттук программасын аткаруу боюнча Кыргыз Республикасынын Өкмөтүнүн иш-аракеттеринин программасы, жакырчылыкты жоюу жана областтын калкынын турмуш шарттарын жакшыртуу боюнча программаны турмушка ашыруу жагынан максатка багытталган иш жүрүп жатат. Жергиликтүү кеңештердин сессияларынын чечими менен айыл өкмөттөрүнүн алдында «Жардам» фонду уюштурулду, ага 934,5 миң сом келип түштү, андан жаратылыш кырсыктарынан жана чеккендерге - 33,1 миң сом, аз камсыз болгон, көп балалуу үй-бүлөлөргө, майыптарга жана жалгыз бой оорулууларга 361,4 миң сом суммасында, анын ичинде 832,35 миң сом тамак-аш азыктары, кийим-кечек түрүндө жардам берилди.

1999-жылы калктын чабал катмарын социалдык жактан колдоонун даректүүлүгүн күчөтүү, турмуш деңгээлин жогорулатуу, минималдык гарантия системасын сактоо боюнча чараларды кордү. 2,2 миллион сом

суммасында бир жолку төлөмдөр, анын ичинде 1,5 миллион сомдук накталай формада төлөмдөр жүргүзүлдү. Областтын бардык райондорунда жана шаарларында жакырчылыкты жоюу боюнча комиссиялар иштеп жатат, аз камсыз болгон үй-бүлөлөргө, жетим балдарга жана майыптарга жардам көрсөтүү жана колдоо боюнча максатка багытталган иш-чаралар жүргүзүлүп жатат. Өтө муктаж болгон майыптарды жана жетим балдарды колдоо боюнча фонд түзүү максатында 16,8 миң сом чогулткан марафон өткөрүлдү, демөөрчүлөр 194,1 миң сомдук материалдык жардам көрсөттү.

Область боюнча бир үй-бүлөгө акчалай кирешеси 100 сомдон аз болгон, ар айдагы пособиелерди алган 16209 үй-бүлө, анын ичинде көп балалуу (5 жана андан ашык бала) 12162 үй-бүлө бар.

1.10.3. Эмгек рыногу жана эмгек акы

Жарандарды ишке орноштуруу проблемасы жумушчу күчкө сурооталап менен сунуш төп келбегендиги менен татаалданууда. Областта бир бош орунга 17 адам туура келет. Акы төлөнүүчү коомдук иштерге катышкан жумушсуздардын саны 1999-жылдын декабрында 385 адамды (31,1 проценти - аялдар) түздү, ал эми стипендия төлөө менен кесиптик даярдыктан, жаңы жана аралаш кесиптерге окутуудан 191 адам өттү, алардын ичинен - 32,5 проценти - аялдар. Финансылык мүмкүнчүлүктөр чектелүү болгондугуна карабастан, областтын иш менен камсыз кылуу борборунун башкармасы чараларды көрүүдө жана жаңы жумуш орундарын түзүүдө ишканалар менен уюмдарга көмөк көрсөтүүдө.

Сонку жылдардын ичинде калктын табигый кошумча өсүшүнүн коэффиценти бир аз гана көбөйдү, калктын миграциялык кетиши азаюуда, эмгек рыногу иш жүзүндөгү тажрыйбасы жана бош жумуш орундары жоктугунан улам ишке орношуу мүмкүнчүлүгү болбогон өсүп келаткан муундун эсебинен толукталууда.

1999-жылы кызматкерлерге эсептелген орточо номиналдык эмгек акы - 584,6 сомду, анын ичинде социалдык чөйрөнүн кызматкерлери үчүн 441,2 сомду түздү, бул көрсөткүч областтык орточо деңгээлден 31,5 процентке аз. Төмөн эмгек акы республиканын ичинде, ошондой эле анын чегинен тышкары жерде калктын миграциясынын себептеринин бири болуп саналат.

1.11. Билим берүү

Областтын билим берүү органдары жана мекемелери «Билим», «XXI-кылымдын кадрлары» деген улуттук стратегиялык программаларды, «Билим берүүгө жеткиликтүүлүк» боюнча Кыргыз Республикасынын Президентинин указдарын аткаруу жагынан максатка багытталган ишти жүргүзүп жатат.

Областта 188 билим берүү мектептери бар, алар 101,5 миң окуучуну кучагына алат. 7 гимназия-мектеби жана 3 лицей билим берүү ишин жүргүзөт. Үч-Коргон айылында акыл-эси кем же денесинин кемчилиги бар балдар үчүн атайын мекемелердин тармагы билимге жеткиликтүүлүктү сактоого багытталган, ал жерде 131 окуучу, Сүлүктү шаарында - 110 тарбиялануучу бар, Үч-Коргон айылында 100 орундуу балдар үйү иштейт. Областта 183 жетим окуучу бала, 3454 жарым жетим жана аз камсыз болгон үй-бүлөлөрдөн 1352 окуучу бала бар, булар окуу китептерин пайдалангандыгы үчүн акы төлөөдөн, мектепти оңдоо үчүн взностон бошотулган. 2000-жылдан тартып областтык мамлекеттик администрация мектеп курагындагы 183 жетим балага 36,6 миң сомдук гуманитар

тардык жардам бөлдү. Областтын мектепте билим берүү чөйрөсүндө 6672 мугалим жана тарбиячы иштейт. Билим берүү мекемелеринин натыйжалуу иши жана алардын ишин координациялоо үчүн областтык Билим берүүнү өнүктүрүү борбору түзүлүүдө.

Бүгүнкү күндө областтын билим берүү мекемелеринин алдына билим берүү процессинин натыйжалуулугун жана сапатын жогорулатуу, окутуунун ылайыктуу варианттарын иштеп чыгуу, зээндүү балдарга жекече жана дифференциалуу мамилени уюштуруу милдети коюлган. Билим берүү чөйрөсүнө 2820,8 миң сомдук капиталдык салым пайдаланылган. Лейлек районунда жана Кызыл-Кыя шаарында 1025 окуучу орундуу жалпы билим берүү мектептери ишке киргизилген.

1.12. Саламаттыкты сактоо

Областтын саламаттыкты сактоо системасында 810 койкалуу 3 борбордоштурулган оорукана, 66 койкалык 2 шаардык оорукана, 963 койкалуу 19 участкалык оорукана, 21 врачтык амбулатория, 72 фельдшердик- акушердик пункт (ФАП) иштейт, аларда 616 врач, 3003 медициналык кызматкер иштейт. Мындан тышкары 43 үй-бүлөлүк врачтар тобу (Лейлекте - 8, Кадамжайда - 24, Баткенде - 3, Кызыл-Кыяда - 8, Сүлүктүдө - 3) уюштурулган. Областта 5 муниципалдык аптека бар, аларга 434 пенсионер, социалдык пособие алган 1465 адам жана Чернобыль атомдук электростанциясындагы кырсыкка катышкан 38 адам бекитилген.

Областта бардыгы 3 сүт ашканасы бар, Баткен жана Сүлүктү шаарларында сүт ашканалары иштебейт. Облраймамадминистрациялардын жетекчилери мурда жабылган балдардын сүт ашканаларын кайрадан калыбына келтирүү маселесине өзгөчө көңүл бурууга тийиш. Баткен областында наристелердин чарчап калышы республика боюнча эң жогору. 1999-жылы наристелердин чарчап калышынын көрсөткүчү төрөлгөн көзү тирүү 1000 балага 25,9 туура келген (264 бала чарчап калган). 2000-жылдын I-кварталынын жыйынтыктары боюнча, бул көрсөткүч 1999-жылдын ушундай мезгилиндеги 18,4түн ордуна тирүү төрөлгөн 1000 балага 31,6ны түздү.

1999-жылы областтын аймагындагы эпидемиологиялык кырдаал ич келтеге, А.В.С. паратифтерине, кургак учукка жана белгисиз козгоочулардан келип чыккан ичеги-карындын курч инфекциясына чалдыгуунун өсүшү менен мүнөздөлдү. А.В.С. паратифтерине чалдыгуунун 6 учуру катталды, бул 1998-жылдагыга караганда 3 эсе көп, эч келтеге чалдыгуунун 15 учуру катталды (1,5 эсе). Кадамжай районунда кургак учукка чалдыгуу өтө жогору (область боюнча бул илдеттин 36,7 проценти). Белгисиз козгоочулардан келип чыккан ичеги-карындын курч инфекциясына чалдыгуу кыйла өстү. Ичеги-карындын курч инфекциясынын үлүшү Лейлек районунда өзгөчө жогору (41,6 процент).

1999-2000-жылдары областка гуманитардык жардам линиясы боюнча 4,5 миллион сом суммасындагы медициналык жабдуу, дары-дармектер, вакциналар, зыянсыздандыруучу каражаттар, жумшак шаймандар, транспорт, анын ичинде Милдеттүү медициналык камсыздандыруу фондунун линиясы боюнча 4,5 миллион сом суммасындагы дары-дармектер жөнөтүлгөн. Мындан тышкары, 2000-жылдын апрелинде область үчүн бюджеттин каражаттарынын эсебинен 23 миң 860 АКШ доллары суммасындагы дары-дармектер бөлүнгөн.

Областтын калкынын ден-соолугун коргоо максатында 2000-2005-жылдарда «Кургак учук», «ВИЧ инфекцияларды алдын алуу», «Иммунопрофилактика», «Аялзат», «Аракет», «Ардагер», «2010-жылга карата - ар

бир кыргызстандык адамга мыкты жүрөк» улуттук программаларын жана «Дени сак улут» мамлекеттик программасын турмушка ашырууну улантуу пландаштырылууда.

1.13. Курчап турган чөйрөнү коргоо

Экологиянын негизги маселелери жер-суу ресурстарынын учурдагы статусу менен байланышкан, бул булгануунун даражасын жана алда канча шашылыш чаралар зарыл болгон зоналарды аныктоону талап кылат.

Турмуш-тиричилик жылытуусу экологдор үчүн өзгөчө кооптонуунун дагы бир чөйрөсүн билдирет. Турак-жайды жылытуу жана тамак-аш бышыруу үчүн электр жана газ жок болгон шаарларда жана айылдык райондордо таш көмүр энергиянын маанилүү булактарынын бири болуп саналат. Шаардык райондордо канализация системаларынын, агындыларды зыянсыздандыруу түзүлүштөрүнүн жана курулуштарынын начар абалы, ошондой эле суу менен жабдуу жана сууну тазалоо системаларынын канааттандырылгысыз абалы тынчсызданууну пайда кылат.

2. РЕГИОНДУК ЭКОНОМИКАНЫН КЕЛЕЧЕКТЕРИ

2.1. Баткен областынын социалдык-экономикалык жактан өнүгүшүнүн негизги багыттары

Өнөр жайы

Баткен областында өндүрүштү турукташтырууну, өсүшүн камсыз кылуу максатында өнөр жайдагы өзгөрүүлөрдү жана реформаларды андан ары тереңдетүү талап кылынат, бул үчүн иштөөгө кудуреттүү өндүрүштөрдү сактоо жана өнүктүрүү, келечеги жок ишканаларды жигердүү түрдө кайра структуралаштыруу жана банкрот деп табуу, техникалык жана технологиялык модернизация, чет өлкөлүк инвестицияларды жана учурдагы технологияларды тартуу жолу менен жаңы ишканаларды түзүү үчүн жагымдуу шарттарды түзүү зарыл.

Азыркы учурда областта продукцияны экспорттоонун кыйла салмактуу статьясы болуп сурьманы, сымапты, келечекте алтынды, тамекини жана жүндү өндүрүү саналат. Бул продукцияны чыгаруучу ишканаларды колдоо жана өнүктүрүү үчүн мамлекеттин жигердүү колдоосу талап кылынат. Областын өнөр жайын өнүктүрүүнүн негизги милдети болуп жергиликтүү чийки затты натыйжалуу пайдалануу саналат: тоо-кен өнөр жайында алтын, сурьма, сымап жана сейрек кездешүүчү металл кендерин чалгындоо, андан соң аларды өнөр жайлык иштетүү максатында геологиялык-чалгындоо иштерин жүзөгө ашыруу зарыл.

Тоо-кен өнөр жайы

Сымаптын чийки зат базасын «Хайдаркан», «Новое» кендериндеги сымап жана сымап-сурьма-флюорит рудаларынын чалгындалган запастары түзөт, бул жогоруда көрсөтүлгөн кендердин төмөнкү горизонтторунда чалгындоо жана кен-даярдык иштери камсыз кылынган шартта «Хайдаркан сымап комбинаты» МАКтын узак келечекке ишин камсыз кылууга мүмкүндүк берет.

«Кадамжай», «Терексай», «Большой Хайдаркан», «Абшир» кендериндеги сурьма рудасынын чалгындалган запастары 16 миллион тоннага жакынды түзөт, ал 272,6 миң тонна сурьманы камтыйт. «Кадамжай сурьма комбинаты» АК кычкылданган жана мышьякты камтыган рудаларды иштетүү технологиясын өздөштүрүү боюнча иштерди пландаштырып жатат, бул комбинаттын дагы 15-20 жыл үзгүлтүксүз ишин камсыз

кылат. «Ничкесуунун», «Савоярддын», «Теректин» жана «Тереккандын» сурьма жана алтын кендеринин запастарын чалгындоо боюнча чаралардын комплексин жүргүзүү андан аркы келечекте комбинаттын туруктуу иши үчүн өбөлгөлөрдү түзөт. 1998 жана 1999-жылдары «Кадамжай сурьма комбинаты» АК тиешелүү түрдө 1297,6 жана 1320,0 тонна көлөмүндөгү сурьманы жана анын кошулмаларын өндүрдү. Сурьманы өндүрүүнү артыруу үчүн 5 миллион АКШ доллары өлчөмүндөгү инвестиция талап кылынат, бул келечекте мамлекеттин бюджетине валюталык каражаттардын булагын көбөйтөт.

Алтындын бир катар келечектүү кендери бар. Алардын ирилери Сох-Гавинап руда районунда топтолгон, алардын суммалык запастарынын чондугу - 70-75 тонна деп бааланууда, анын ичинде:

«Алтын-Жылга» - бааланган запасы 12,2 тонна, болжолдуу ресурсу - 37,7 тонна;

«Чакуш» - болжолдуу ресурсу 6 тоннага жакын;

«Аксай» - болжолдуу ресурсу 6-9 тоннага жакын;

«Дуваташ» - болжолдуу ресурсу 10 тонна.

Кендер геологиялык жактан начар изилденген. Алардын өнөр жайлык мааниси жана өздөштүрүү келечектеги геологиялык-чалгындоо иштеринин натыйжасында белгиленет, аны чет өлкөлүк ХЕМКО (Дуваташ кени), Баррик (Аксай кени) жана Миндеко (Алтын-Жылга кени) компаниялары жүргүзөт, Япониянын гранты боюнча иштер токтотулган.

Сох дарыясынын жогору жагынан табылган танталдын болжолдуу ресурсу 7 миң тонна деп бааланууда. Объект географиялык-экономикалык жана тоо-геологиялык жактан ыңгайсыз шартта турат. Геологиялык жактан начар изилденген, жайгашуусу жана терендиги боюнча руда заттарынын параметрлери жана морфологиясы белгиленген эмес. Кошумча технологиялык изилдөөлөр менен жайгашуусу жана терендиги боюнча руда заттарын өздөштүрүү үчүн инфраструктураны түзүү - 25 километрлик автомобиль жолун, 45 километрлик ЛЭПти куруу зарыл.

Курулуш материалдар өнөр жайы

Азыркы учурда бул тармактын конкуренцияга кыйла кудуреттүү курулуш буюмдарын (черепицаны, чаптоочу плиткаларды) чыгаруунун жолдору иликтенип жатат, бул үчүн жетиштүү сандагы чийки заттар жана продукцияны сатуу рыногу бар.

Лейлек районунда курулуш материалдарын чыгаруу үчүн кумдуу топурак, ак чопо, таза кум, акиташ сыяктуу минералдык чийки заттын зор запастары бар, бул айнек тармагын өнүктүрүүгө, жогорку маркадагы кышты жана цементти чыгарууга мүмкүндүк берет.

Кызыл-Кыя шаарынын жанында цемент өндүрүшүн өнүктүрүү үчүн запасы 250 миллион тонна болгон акиташтын жана кумдуу топурактын Аксай кени чалгындалган, бул үчүн Кызыл-Кыя шаарында кубаттуулугу жылына 150-200 миң тонна келген цемент заводун куруу зарыл.

Машина куруу жана металлды иштетүү

Машина куруу жана металлды иштетүү ишканаларында экономиканын башка тармактарынын - энергетиканын, айыл чарбасынын, кайра иштетүүчү жана тамак-аш өнөр жайынын керектөөлөрүн камсыз кылуу үчүн жаны технологияларды өздөштүрүү зарыл. Унду, пацды, ошмдук майын, макарон азыктарын чыгаруу боюнча мини-өндүрүштөр үчүн жабдууларды чыгарууну өздөштүрүү зарыл.

Таш-көмүр өнөр жайы

Азыркы учурда «Кызыл-Кыя көмүр» АК «Абшир» разрезинде казып жатат, бул жерде таш көмүрдүн запасы иш жүзүндө иштетилип бүтүү, «Бешбурхан» кенин өнөр жайлык өздөштүрүү маселеси кылдат экономикалык иштетүүнү талап кылат. Таш көмүрдүн чалгындалган запастарын (422 миллион тонна) карьердик ыкма менен иштетүүнүн максатка ылайыктуулугу жөнүндө күбөлөгөн техникалык-экономикалык эсептер бар.

«Сүлүктү көмүр» АКда күрөң таш көмүрдүн жалпы запасы 180 миллион тоннаны түзөт, бирок таш көмүрдү казып алуу жагындагы кыйынчылыктардын, ишканалардын кыйла карыздарынын, зарыл материалдар менен камсыз кылуу жагындагы кыйынчылыктардын жана эскирген жабдууда иштөөнүн айынан таш көмүр казып алуу кыскарууда.

Кен-шахта жабдууларын, күйүүчү-майлоочу материалдарды, бекемдөөчү материалдарды, жардыргыч заттарды, транспорт каражаттарын сатып алуу үчүн төмөнкүдөй тике инвестициялар зарыл: «Кызыл-Кыя көмүр» АКга - 4 миллион сом, «Сүлүктү көмүр» АКга - 3 миллион сом, «Сүлүктү шахтакурулуш» АКга - 1 миллион сом.

Нефть-газ өнөр жайы

Областтын нефть-газ өнөр жайын нефтинин жана газдын Арка жана Бүргөндү массивдеринин кендери түзөт, булардын казып алынуучу запасы тиешелүү түрдө 1,6 миллион тоннаны жана 2,1 миллиард куб. метрге жакынды түзөт, нефтини суткалык казып алуу - 100 тонна, газдыкы - 40 миң куб. метр. Нефтини натыйжалуу казып алуу, андан соң иштетүү үчүн Бүргөндү жана Арка кендеринде нефтини иштетүүчү эки заводду куруу, областтын керектөөлөрүн канааттандыруу үчүн бензинди, дизель отунун, авиакеросинди жана мазутту чыгаруу талап кылынат. Алдын ала эсептөөлөр боюнча нефть-газ өнөр жайына 13 миллион сом суммасындагы инвестиция талап кылынат.

Электр энергетикасы

Азыркы учурда область коңшу республикалардын энергия системаларына толук көз каранды, алар областтын Баткен жана Лейлек райондорундагы электр энергиясын көп учурда өчүрүп коюуда, бул экономиканын тармактарынын объекттеринин туруктуу ишине терс таасир этүүдө. Регионду көз карандысыз электр менен жабдууну камсыз кылуу үчүн стратегиялык жактан маанилүү «Алай - Баткен» ЛЭП-220кВ, «Баткен - Лейлек» ЛЭП-110 кВ курууну тездетүү талап кылынат. Областтын энергия системасынын ишине натыйжалуу контролдукту камсыз кылуу жогоруда көрсөтүлгөн объекттерди курууга жардамды уюштуруу үчүн Баткен районунда «Кыргызэнерго» АКнын өкүлчүлүгүн ачуу зарылчылыгы бар.

САНЖЫРА

Баткен - илгери ошол арада бат деген уулуу чөп өскөн экен, ошондон уулуу чөптүү жер дегенден чыкканын айтышат.

Лейлек - илегилектен чыккан дешет. Ал жерде сейрек кездешчү илегилек деген куш жашачу экен. Ошондон илегилектүү жер деген түшүнүктөн бара-бара лейлек болуп кетиптир.

Кадамжай - Хазрети-алинин кадамы түшкөн экен, ошондон кадам түшкөн жай дегенден чыкканын аңыздашат. Кадамжай шаарчасына кире бериште пайгамбардын сүйгүнчүгүнүн кадамы түшкөн ташты корумдашып, цементтеп, кооздоп, ыйык жайга айлантишкан. Аер азыр өзүнчө ыйык, шаңдуу, көркөм жайга айлантилган. Кадам түшкөн таш аспиеттелип, зыяратка келгендер сыйынышат.

Сүлүктү - кадимки сүлүк курттуу жер деген түшүнүктөн келип чыкканын саймедирешет. Ал жер тоо арасы, булактуу келет экен. Булактарда сүлүк көп болуптур. Ошондон Сүлүктү деген сөз тараптыр.

Кызыл-Кыя - кызыл, кыя, топурак деген түшүнүктөн.

Исфана - исфакан деген фарс сөзүнөн. Ал жыттуу деген маанини берет.

Тоо-токойлордо, талааларда арча, четин, шыбак, чын карагат, кайың, бадам, тал, кара жыгач, бүлдүркөн, козу кулак, кымыздык, ышкын, жаңгак, өрүк, жүзүм, алма, алмурут, алча, курма, инжир, айва өңдүү сандаган өсүмдүк өсөт.

Үй жаныбарларынан тышкары илбирс, карышкыр, түлкү, аюу, суусар, сүлөөсүн, кийик, кабан, аркар, сайгак, жейрен, жайра, чөө, бүркүт, ителги, карчыга, жагалмай, турумтай, улар, кекилик, бөдөнө, көгүчкөн, коен, чил кекилик, арс чычкан өңдүү сан-сан жаныбар жайлайт.

АЙБАЛАЕВ МАМАТ МАРИПОВИЧ

- Баткен областынын мамлекеттик администрациясынын башчысы- губернатор.

1939-жылы 25-ноябрда Баткен районундагы Орто-Боз кыштагында туулган. 1955-1956-жылдарда Фрунзе шаарындагы № 5 орто мектебин бүтүргөн.

1956-1961-жылдарда Фрунзедеги политехникалык институттун тоогеология факультетинен окуп, тоо инженер кесибине ээ болгон.

СССР Министрлер Советинин алдындагы эл чарба Академиясынын курсуна билим алган.

Мамат Марилович эмгек жолун 1961-жылы союздагы белгилүү Свердлов областындагы Дегтяр жез кенинде тоо мастерлигинен баштап, 1967-жылга чейин шахтанын участка начальнигинин орун басары болуп иштейт.

1968-1987-жылдарда Новая шахтасына участка начальниги, Улуу-Тоо кенинин инженери, Айдаркен сымап комбинатынын башкы инженери болуп иштеп, ушул комбинаттын директорлугуна көтөрүлөт.

1987-1991-жылдарда Кыргыз Республикасынын мамлекеттик пландоо комитетинин төрагасынын биринчи орун басары болуп кызмат аткарат.

1991-1995-жылдарда Кадамжайдагы сурьма комбинатынын директору.

1999-жылы "Кадамжай сурьма комбинаты" АКсынын башкы директору.

Айбалаев - Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин 4 жолку чакырылышынын депутаты.

Инженерлер Академиясынын мүчө-корреспонденти.

Мамат Марилович Айбалаев 1999-жылдын этегинен бери Баткен областынын мамлекеттик администрациясынын башчысы-губернатор.

Жубайы Салима Абдрахманова "Мээрим" эл аралык фондусунун Баткен областтык бөлүмүнүн башчысы.

Бир уул, бир кыздын атасы.

ТОЙЧУБЕКОВ ЮРУСЛАН ЖУМАНОВИЧ

- Баткен областынын мамлекеттик администрациясынын башчысы - губернатордун биринчи орун басары.

1949-жылы Таластын Бакай-Ата районунда туулган.

Кыргыз айыл чарба институтунун экономика факультетинде Лениндик жана Кыргызстан комсомолунун БКсынын стипендиясы менен окуп, артыкчылык диплому менен бүтүргөн. Эмгек жолун ушул институтта комсомол комитетинин катчысы болуп иштөөдөн баштаган. Кыргызстан комсомолунун Борбордук Комитетинде инструктор, комсомолдун Нарын областтык комитетинде экинчи катчы, Москвада ВЛКСМ БКда жооптуу уюштуруучу, Кыргызстан комсомолунун Борбордук Комитетинде катчы болуп иштеген.

Республикалык мөмө-жемиш чарба министрлигинде экономика бөлүмүн жетектеген. Москвадагы жогорку кино-сценаристтер (киножазуучулар) курсунан билим алып келип, Кыргызстан кинематографисттер союзуна катчылыкка шайланган.

Талас областынын уючтуруу комитетинин мүчөлүгүнө дайындалган.

Эл аралык "Манас-Ата" коомун, кыргыз-швейцарь "Адил" банкын уюштурган.

1993-1995-жылдарда Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин эл депутаттыгына шайланган.

1999-жылдын этегинен бери Баткен областтык-мамлекеттик администрация башчысы-губернатордун биринчи орун басары.

2 китептин, "Шайтандын эн тамгасы" көркөм фильминин сценарийинин автору.

ЛАТИПОВ СУЛТАНМУРАТ

- Баткен областтык мамлекеттик администрациясынын башчысы-губернатордун орун басары.

1950-жылы Баткен районундагы Апкан кыштагында туулган.

Фрунзедеги политехникалык институттун гидротехника жана Кыргыз айыл чарба институтунун инженер-гидротехника факультеттерин

бүтүргөн.

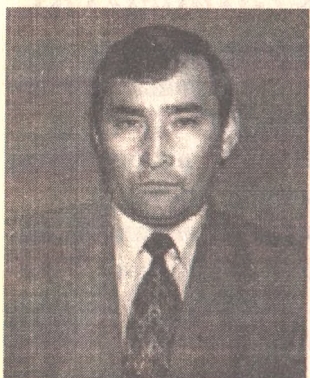
Эмгек жолун 1966-жылы Баткен районундагы Ленинград атындагы колхоздо колхозчулуктан баштаган.

Окуп, аскерлеп, кайра 1974-жылы Төрт-Күл механикалаштырылган көчмө колоннасына мастер болуп келип прораб, улуу прораб болуп иштеген. 1978-жылдан он жыл бою Баткен чарбалык эсептеги курулуш башкармасында бөлүмдүн начальниги, башкы инженер болгон. Баткен сугат тармактар башкармасында башкы инженерлик кылып, Биринчи Май атындагы совхоздун партиялык комитетинин катчысы, директору болуп эмгектенген. Баткен чарбалык эсептеги эксплуатациялоо башкармалыгында начальник, 1997-1999-жылдарда Суу-Башы айыл башкармалыгынын башчысы.

2000-жылдын май айынан бери Баткен областынын администрациясынын башчысы-губернатордун орун басары. Айыл чарбасын тейлейт.

Латипов эмгек таржымалын а дегенде айылдык карапайым жумушчулуктан баштап, облустук жетекчилик даражага өсүп жетти. Буга анын карапайымдыгы, адамгерчилиги, принциптүүлүгү себепкер болгонун белгилешет.

Бүгүн Султанмурат Латипов - Баткен областынын оор жүгүн талыкпай изденүү жана түйшүктөнүү менен тартып жаткан кадрлардын көч башындагылардын катарында.

АБДИРАХМАНОВ АБДИМАЖИТ САТТАРКУЛОВИЧ

- Баткен областтык администрациясынын башчысы-губернатордун орун басары.

1961-жылы Лейлек районунун Көк-Таш кыштагында туулган. 1978-1982-жылдарда Алма-Атадагы жогорку жалпы аскердик командалык окуу жайда билим алган. Жогорку аскерий даражага ээ болгондон кийин ал аскерий кызматтарда элди, жерди коргоп, Мекен жиберген участоктордо каармандык менен кызмат өтөдү.

1991-жылы аскерий комиссариаттарда кызмат аткарууга жиберилип, а дегенде Талас областынын Манас райондук аскер комиссары, Кара-Суу шаардык аскерий комиссариатында 2-бөлүмдүн начальниги, Ош областтык аскерий комиссариатында 2-бөлүмдүн начальниги, Ноокат райондук аскерий комиссары, Кыргыз Республикасынын аскердик ыкмасынын башкармасынын начальниги болуп кызмат өтөгөн.

2000-жылы жаңыдан уюшулган Баткен областтык аскер комиссары, кийин губернатордун орун басарлыгына бекитилген.

Абдимажит Саттаркулович - Баткен областында коргонуу иштерин тейлейт. Областын гана эмес, республиканын тагдыры байланып турган тармакта бул адам күжүрмөндүүлүк менен эмгектенүүдө.

Аскер адамы катары Абдирахманов дайыма так, принциптүү, пунктуалдуу. Афганистан баш болгон бир катар жооптуу, өрт күйгөн участоктордо кызмат аткарып келген тажрыйбалуу аскер кызматкери Абдимажит Саттаркулович Баткенде Ата-Журтту коргоого чоң салым кошууда.

САМАТ НАРМАТОВИЧ БӨРҮБАЕВ

- Баткен областтык кеңешинин төрагасы.

1957-жылы Лейлек районунун Кара-Суу айылында туулган. ОМ-ПИНун математика факультетин бүтүргөн. Мугалим, партиялык, комсомолдук кызматтарда иштеген. Лейлек райондук Кеңешинин төрагасы

болуп 5 жыл иштөө менен жетекчиликтин чыныгы мектебин өткөн. Акыркы мезгилде Баткен облустук мамлекеттик администрациясында социалдык-маданий бөлүмдүн башчысы болуп туруп, облустук Кеңештин биринчи заседаниесинде облустук Кеңештин төрагалыгына шайланган. Үй-бүлөлүү, 4 баласы бар.

ДЫЙКАН УУЛУ МАКСАТБЕК

- Баткен областтык мамлекеттик администрациясынын аппарат жетекчиси.

1961-жылы Баткен районунун Самаркандек айлында туулган.

Бишкектеги политехникалык институтун бүтүргөн, кесиби инженер-экономист. Учурунда комсомолдун Ош обкомунда бөлүм башчынын орун

басары, партиянын Баткен райкомунда инструктор, райондук курулуш уюмунун башчысы, "Кыргызайылтраст - финансылык кредиттик компанияда" генералдык директор болуп иштеген.

МАМАТ АЙБАЛАЕВ: «КЫРГЫЗСТАНДЫН 1.5 МИЛЛИАРД ДОЛЛАР КАРЫЗЫ КОРКУНУЧТУУ ЭМЕС...»

ТАЖРЫЙБАЛУУ ЖАНА ТАЖРЫЙБАСЫЗ ЖЕТЕКЧИЛЕРДИН ТАЙМАШЫ

– Мамат Марипович, 1995-жылдагы сизди Кадамжай сурма комбинатынын директорлугунан четтетүү республикада чоң чырга айланды эле. Маселениз Жогорку Кеңештин сессиясында талкууланып, ал бүт Кыргызстанга угулган. Мына андан бери арадан кыйла убакыт өттү. Ак-кара ылганды. Эми ошол учурга көз чаптырып, анын себеби эмнеден болгон деп ойлойсуз?

– Союздук баш ийүүдөгү Айдаркендеги сымап, Кадамжайдагы сурма, Орловкадагы, Кара-Балтадагы, Макмалдагы тоо-кен комбинаттары, Таш-Көмүр жарым өткөргүчтөрдү жасоочу завод, ушундай алты ишкананы бириктирип, «Кыргызалтын» акционердик коому түзүлдү. Анын жетекчилиги не мурда бул тармакта иштеп көрбөгөн Дастан Сарыгулов бекитилди.

Мен иштеп жаткан Кадамжайдагы сурма-комбинатта чоң киреше пайда болду. Ошол 1993-1994-жылдарда биз бир нече миллион долларга сурма сата баштадык. Арийне, мындай ийгиликке жетишүү оңойго турган жок. Ал чоң тажрыйбаны жана чымырканган зор эмгекти талаптады. Мен болсо өндүрүштө иштеп келатканым кырк жылга жакын болду. Жети жыл Свердлов областындагы айтылуу Дегтяр кенинде иштедим. Анан Айдаркен сымап, Кадамжай сурма комбинатында участка башчылыгынан директорлукка, республиканын мамлекеттик пландоо комитетинин биринчи орун басарлыгына чейинки узак жолду басып өттүм. Натыйжада чоң тажрыйба жыйналды.

Анан тажрыйбалуу жана ишти билбеген эки кишинин ортосунда көп түшүнбөстүктөр келип чыкты. Ал киши, Сарыгулов: «Мен начальникмин, мен билем» деп туура

эмес көрсөтмөлөрдү берет. А биз «мындай кылууга болбойт» дейбиз. Ошентип, тирешүү башталды. Ал амбицияга салып, мени душманга айлантты. Жалгыз мен эмес, Кыргыз тоо-химиялык комбинаттын жетекчиси Медведевди жектеп, акыры түрмөгө отургузду. Койгон айыбы Болгарлык фирмага продукция сатып, алдатып акчасын ала албай калгандыгы. Арийне, бирерде аны да күнөөсүз дебейм. Бирок, ал киши чоң тажрыйбага ээ. Бүгүн бир сом алдатса, эртең аны жүз сом кылып кайрымак. А тажрыйба деген оңой нерсе эмес. Өзгөчө ири өнөр жай ишканасында. Ал деген ондогон жылдарда барып келет. Эми ошону пайдаланыш керек да. А Сарыгуловго окшогондор муну эске албды. Бизди шатырата өйдө жакка, Жогорку Кеңешке, өкмөткө жамандап, кызматтан алууга аракеттенди.

ЧЫНДЫККА ИШЕНИМ

– Ошол учурда сиз караланып, кызматтан алынып жатып ушинтип качандыр бир чындык жеңип, ордуңузга кайрадан келээриңизди билдиңиз беле? Ушундай болооруна ишендиңиз беле?

– Мен чындыкка дайым ишенем. Ал эми мындай чоң ишканаларды иштетиш үчүн чоң тажрыйба керек. Социализм болобу, капитализм болобу, миндеген адистин ичинен бирди-жарым гана жетекчи чыгат. Аларды пайдаланыш керек. Ал ишкананын, өлкөнүн кызыкчылыгы үчүн кызмат кылат.

Директорлукка чейин мен шахта, комбинаттын ишинин бардык баскычтарын басып өткөм. Шахтердон баштап участканын башчысына, ар бир адиске чейин эмне кылып жатканын, каерден туура эмес иш жасаганын көрүп турам.

Менин тажрыйбам, кесиптик билимим элиме баары бир керек болооруна ишенгем.

40 ТРАКТОРДОН – 100 000 ЭЧКИГЕ

– Мамат Марипович, сиз ошентип көп жыл өндүрүштө иштеп келдиңиз. Анан Баткен областы ачылганда анын жетекчилигине, башкача айтканда, саясий кызматка кандайча өттүңүз?

Урматтуу Президентибиз Аскар Акаевич мени чакырып, «областты баштап бериңиз» деп сунуштады. «Менин жаным келип калды, жаштардан эле койбойсузбу» деген оюмду айттым. «Сиздин тажрыйбаңыз областка керек» деди а киши. Мен биринчиден мамлекет башчысынын сунушун кабылдап, экинчиден, элиме иштеп берейин деп макулдукка келдим. Антпесем эртең эле айтышпайбы: «Ой, бул комбинаттагы чоң акчага жармашып, губернаторлукка да барбады» деп... А чыны президентке, элиме иштеп бергим келди.

— Мына, област ачылганына бир жыл маалы өттү. Бул кыска аралыкта областта бир топ ийгиликтер жаралды. Мунун башкы сыры эмнеде деп ойлойсуз?

— Биз кайсы бир ийгиликтерге жетишип жатсак, анын негизги сыры эле кесиптик деңгээлде дээр элем. Бизди финансылык кыйынчылыктар буттан чалып турат. Антпесе, биздин жетишкендиктер мындан он эсе көп болмок.

Бир эле мисалды келтирейин. Мына, Кытайга барып, келишим түзүп, 40 трактор апкелдик. Эгерде акчабыз болгонде, 400дү апкелмекпиз. Демек, он эсе көп иш бүтмөк. А бизге андай трактордон 4 миң керек. 3300 дыйкан чарбамыз, 60ка жакын айыл чарба кооперативибиз, 70ке жакын фермерибиз бар.

Мен өзүм Баткенде туулуп-өскөм. Элимдин турмушу мага алаканга салгандай көрүнүп турат. Эмне жетишпейт, байкалып турат. Апткени мен чарбакермин. Өзүм өнөр жай жагында жүргөнүм менен элимдин жашоосу, жетишпестиктери мени башынан эле түйшөлтчү. «Эмне кылсак, канткенде элдин турмушу оңолот?» деп мен мурда эле өзүмө суроо салып жооп издечүмүн. Ошондо эл чарбасын көтөрүүнүн бир жагдайы катары эчки өстүрүүнү, өнүктүрүүнү ойлочумун. Мына эми область жетекчилигине келгенден кийин ошол ойлорду четинен жүзөгө ашырууга кириштим. Кытайга барып, жүз миң «байшань» тукумундагы эчки апкелүүгө келишимге кол койдум. Эсептеп көрүңүздөр, ар бир эчкиден 200 грамм тыбыт алынат экен. Анын тыбытынан кашемир кийим жасалат. Кашемир болсо, эң пайдалуу, жылуу, эл көп талаптаган кийим. Эгерде ушул мүдөө ишке ашса, буйруса, бир жылда 100 тонна тыбыт алса болот.

– А 100 тонна тыбыт канча акча болот экен?

– 1,5-2,5 миллион доллар.

Бул жалаң тыбыттан түшкөнү. Ал эми төлүчү, 100 эчки бир жылда 150 улак берет.

– Жер шартыңыздар туура келет бекен?

– Бул жагын адистер караштырып чыгышты. Биздин климат ошол эчкилер жашаган шартка өтө окшош. Кытайлар да келишип, жерибизди көрүп, «дал эчкилер жашачу жер турбайбы» деп кетишти.

Мунун дагы бир жакшы жагы, ошондо 4 миңге жакын адам ишке тартылат. Иш болгондо да жакшы айлыктуу иш болот. Мына ошондо элдин турмушу жакшырат да.

Бул эки гана мисал. Трактор жана эчки. Буйруса, иш башталды. Аманчылык болсо, аларды турмушка ашырууга толук мүмкүнчүлүктөр бар.

Мындан башка толгон иштерди баштап жатабыз. Мисалы эки канал жөнүндө. Ал тууралуу мен президентке айтым. Мен «наполендук программа» деп коём. Сох жана Исфана дарыясынан алабыз. Ошондо 20 миң гектарга жакын жерди өздөштүрсөк болот. Бул деген баягы эле шабалды, өрүк, жүзүм, курма, инжир, анар, пахта, шалы, тамеки, кыскасы, базар талаптаган, өтүмдүү жана пайдалуу айыл чарба продукцияларын дээрлик эки эсе көбөйтүүгө мүмкүнчүлүк берет. Ал эми үчүнчү – Бүргөндү каналын курсак дагы 10-15 миң гектар жерге ээ болобуз. Ошондо 35 миң гектар сугат жерге жетишсек, канча байлык. Аларды иштетиш үчүн канчалаган адамдарга жумуш табылат. Азыркыча ишсиз адамдар туш-тушка кетишпей, кайра башка аймактардан кишилер бизге келишмек иштөөгө.

– Ошол каналдарды курууга канча убакыт керек?

– Ар бир каналды 40-50 километр деп жатабыз. Дүйнөлүк тажрыйба менен алар эки, үч жылдык жумуш.

– Арийне, бирдеңкени куруш кыйын. А сиз, Мамат Маринович, дайыма куруп, курулушта иштеп жүргөн тажрыйбалуу кишисиз да.

– Биз адамдар менен тоо тешип, кен куруу деле жүргөнбүз да. Анын жанында булар, анчалык деле оор жумуш эмес.

БАТКЕНДИН ЖАРКЫРАГАН КЕЛЕЧЕГИ

– Демек, сизде Баткендин экономикасын көтөрүп, элдин турмушун жакшыртууга чоң ишеним бар экен да?

– Баткен областынын келечеги аябай чоң. Көз жетип турат. Мүмкүнчүлүк да, негиз да бар. Буйруса, кыска эле аралыкта чоң натыйжаларга жетишсе болот.

– Демек, Мамат Марипович, өзүңүз жетектеген областтык жетекчилик элдин турмушун жакшыртууга, экономиканы көтөрүүгө чоң аракеттерди жасап жатат. Бирок, былтыр Жогорку Кеңеште Баткенге каралган 100 миллион сомдун ондон бири гана түшүптүр. Ошого карабай кадыресе чеке жылыткан өзгөрүүлөр жасалып жатыптыр. Эгерде, 100 миллион толук түшкөндө, иш мындан да жакшы болмок экен да?

– Эгерде 100 миллионду бүт алсак, бир жылда Баткенди тааныбай калат элеңиздер. 20-25 миллионуна көчөлөр менен тротуарларды асфальттап, жарык жандырып, аялдамаларды, кире бериш, чыга бериштерди бүгүнкү талаптарга ылайык кооздоп куруп, көрккө келтирмекпиз.

Бирок, ийгиликтин эрте, кечи жок дейт ко. Ал жүз миллионду эми алсак деле көп иштерди жасайбыз, буйруса.

«КЫРГЫЗСТАН БИР ЖАРЫМ МИЛЛИАРД ДОЛЛАР КАРЫЗ» ДЕП САНАА ТАРТПАЙ ЭЛЕ КОЙГУЛА...

– Мамат Марипович, мына эртеден бери сиздин пикиринизди угуп отуруп, Баткендин келечегине көкүрөктө жаркыраган ишеним түйүнү байланып калды. Бирок, азыр бизде, жамы Кыргызстанда экономикалык жагдай оор эмеспи. Моюнда саландап 1,5 миллиард доллар илинип турат. Муну ойлогондо ар бир кыргыз келечекти санаркоо менен карайт. «Балдарыбызды карызга батырып кетебизби?» деген

санаа турат. А сизди, республиканын бир өңүрүн жетектеп турган ишмерди уксаң, болочоктон кооптонбосоң да болчудай... Ушу Баткендин мисалында Кыргызстандын экономикасын көтөрүп кетүүгө мүмкүнбү?

– Реалдуу мүмкүнчүлүк бар. Бир жарым миллиард көп эле сумма эмес...

Мен өзүбүздүн Баткендин мисалында айтайын. Эгерде биз Кадамжай сурма комбинатын жакшылап иштетип кетсек, жылына 20 миллион доллар киреше апкелгенге жарайт. Антип ишти жолго коюп алсак, 50 миллион долларга чыкканга болот. Анткени анын продукциясы алыскы чет мамлекеттерге кетет. Кадамжай сыяктуу зор мүмкүнчүлүгү бар ишканалар республикабызда ондоп саналат. Ошолорду колго алыш керек. Ошолорго көңүл буруш керек. Ошондо чоң акча түшөт. Кадамжайдын мисалында айтып өткөндөй, алардын продукцияларын чет өлкөлөр сатып алат. Алар болсо, доллар менен төлөшөт. Аяктан апкелген валютаны өзүбүздө алмаштырып, айлыкка берсек... Биринчиден, сомдун күчү өсөт. Экинчиден, ар бир ишканада 5 миңдеген киши бапырата акча алып, товар жүгүрөт. Бюджетке каражат түшөт.

Ырас, чоң кредит карызбыз. Алар бир аз баш-аламан пайдаланылып кетти. Эми болор иш болду. Өкүнүп жер муштаган менен пайда жок. Эми ошондон кантип чыгыштын жолун ойлош керек. Мен ишеним жана жоопкерчилик менен айта алам, ал карыздардан чыгып кетсек болот... Экономиканы билбеген киши гана коркушу ыктымал. А экономиканы билген киши мындай суммадан коркпойт деле.

– Демек, сиз Кыргызстандыктарга: «Бир жарым миллиарддан санаа чекпей тынч жашай бергиле» деп айта алат экенсиз да.

– Санаа тартыштын кереги жок... Буйруса, эң башкысы биз туура жолдо баратабыз. Бөлүнбөй-жарылбай, биримдик менен ынтымакта, алдыга ишенимдүү көз менен карап, чымыркана иштеп жүрүп отурсак, ишибиз алдыга жылат... Ошондо Кыргызстан дагы, ар бирибиз бактылуу жана бай болобуз...

АЙБАЛАЕВ МИЛЛИОНЕРБИ?

– Кечирип коёсуз, сизге бир осолураак суроо таштоонун орду келип турат... Сизди коомчулукта «бай, миллионер» деген пикир бар...

– Айткандары келсин (Мамат Марипович күлдү). Ар бир адам бай, бактылуу жашоого умтулушу керек. Азыр базар мамилеси. Баягыдай айлык менен жашаган социализм доору өттү. Биздин өзгөчө жаштар ушуну туура түшүнүп, ошого жараша белденип иштегенге үйрөнүшү керек... Бирок, элдин, мамлекеттин чөнтөгүнөн уурдап эмес. Андай байлык жукпайт. Арам оокат менен марып, жыргап кеткен кишини мен ушу кадыресе жашка келип деле көрө да, уга да элекмин...

– Мамат Марипович, кеп акча, миллион тууралуу кеткен соң... Сиз андай акчаларды таап жүрдүңүз да...

– Мен иштеп турганда ошо 1995-жылы биз 30 миллион долларлык продукция сатканбыз. Ошондо салыкка 110 миллион сом төлөгөнбүз. Ал акчаны азыркы курс менен алып караганда, 650 миллион сом болот... Элестетип көрүңүз, 650 миллион сом... Ал эми азыр биздин бүткүл Баткен областыбызга 170 миллион сом эле жетиштүү... Ошондогу Кадамжай сурма комбинатында жолго коюлган иш ритми бузулганына өтө өкүнөм. Жеке Айбалаевдин кызматтан түшкөнү эч нерсе эмес, иш аксап, оборот бузулуп, казына, демек, эл канчалаган чоң байлыктан кагылганы кейитет... Бирок, өкүнгөн менен пайда жок. Кеп андай комбинаттарда ишти кайра ошол калыбына алып келүүдө турат. Ошондо буйруса, жанагы сиз айткан экономикалык кризистен чыгып, элдин жашоо-турмушу оңолот. Буга бат жетишсе болот. Ошондо жакшы иштеген азаматтарга велосипед эмес, «жакшы иштегениң үчүн мына, мин» деп бирден жаңы «Жигули» сатып бериш керек...

ПРЕЗИДЕНТТИН АЗАМАТТЫГЫ

– Мамат Марипович, Кадамжай сурма комбинатынын директорлук кызматынан түшүп, кайра ордуңузга коюлуп,

ал түгүл областтын жетекчилигине келишиңиз менимче, Кыргызстан эмес, Орто Азиянын тарыхында жок болуш керек мындай окуя...

– Бул өтө сейрек кездешчү окуя. Мында менин эмес, ишкер адамга туура мамиле жасаган президентибиз Аскар Акаевичтин акылмандыгына, азаматтыгына тең бериш керек. Канткен менен дүйнөлүк деңгээлде ой жүгүрткөн киши...

– Ошо комбинатка кайра келгениңизде... Мындай кабарды биринчи кимден, кандайча билдиңиз?

– Ал кездеги премьер-министр, ыраматылык Жумабек Ибраимович чакырып, «өзүңүз кайра ордуңузга барып иштеңиз» деди. «Эми анча-мынча болот турбайбы...» деди. Мен нааразы болгон жокмун. «Дагы жакшы, каматып, соттотуп жибербей, кайра ордума жиберип жатасыздар. Түшүнгөнүңүздөргө ырахмат» дедим. «Тиги келип эле улам-улам жамандап атпайбы...» дейт.

– Сарыгуловдун айтып жатабы?

– Ооба. «Өзү ким экен. Деги кайсы өндүрүштө иштептир, жумуштун көзүн билгендей» дедим.

– Ошентип, комбинаттын директорлугуна кайра келдиңиз... Мурда кызматта турганыңызда көзүңүздүн агы менен айлангандардын арасынан чарк тескери бурулуп, сатып кеткендер да болду да...

– Адам болгондон кийин ар кандайы болот экен да... Бирок, мен негизи коллективге ыраазымын. Көптөр мени колдошуп, нааразылык акцияларына чейин чыгышкан...

ЧЫЙРАЛЫП БҮТКӨН ИШМЕР

– Мамат Марипович, балким, ушинтип, кызматтан түшүп, турмушту башка өңүттөн тиктеп, камчы жеп, чыйралып дегендей... Пайдалуу жактары да болгондур...

– Мен чыйралып бүткөм. Эбак чыйралтып бүтүрүшкөн. Союз маалында байма-бай анонимка арыздар түшүп, тынбай текшерип турушчу... Балким, ошол тартип так иштөөгө үйрөткөндүр... Кыскасы, зыян көп болду. Мага эмес, комбинатка зыян болду. Мен иште-

ген кезде комбинатта үч жарым миң киши иштешү. Келсем, эки миңге жетпеген киши калыптыр. Анын алты жүзү иштейт, калгандары аргасыз эс алууда. Алты миң сомго чейин айлык алгандар сегиз жүз сом алып калышыптыр. Ушу акчага шахтер иштеп, жашайбы? Анан каяктагы иш?..

БИЙЛИКТИ КААЛАГАН ЭМЕС

– Мамат Марипович, ошентип, далай жыл өндүрүштө иштеп жүрүп эми минтип област жетекчилигине, саясий кызматка келип отурасыз. Саясатта сизди кимдер сүйөп-таяп, сиз кимдерди пир тутчу элеңиз?

– Менде жаш кезимден саясатка кызыгып, саясатчы болсом деген ой жок болчу. Рудникте иштөөгө кызыкчумун. Билим алып, иштей баштадым. «Участкага начальник болсом жетет» деп ойлодум. Начальник участка болгондо директорлук тууралуу кыял келди. Директорлукка жеткенде: «эми бүттү, жетет» деп бүт ынтаамды таштап иштедим. Тагдырдын мындай бурулуштарга бай экени капарыма да кирбеген.

Бала кезимде көркөм адабиятты жакшы көрөөр элем. Адабий китептерди башыма жазданып алып окучумун. Жантөшевдин «Каныбек» романын аябай ынтызарланып окуганым эсимде. Баялиновдун «Ажар» повестин окуп, байкуш кызга боорум оруган. Кийин студент кезде «Биздин балалыктын асманы» кино болуп чыкканда китептен окуганымды экрандан көрүү бир башкача сезимдерге апкелген. Кийин тарыхый романдарга кызыгып кеттим. Касымбековдун «Сынган кылычын» куштарланып окудум. Бара-бара дүйнөлүк классикага баш бактык.

Муну айтканым, жаш кезде адабий китептерди окуп алып, не бир таттуу кыялдарга батаар элем. «Мен да тигиндей болсом» деген ойлор кетчү. Бирок, «саясатчы болсом, эл башкарсам» деп түк кыялданчу эмесмин. Менин бардык эси-дартым, тилегим - чарба, өндүрүш ишмери гана болуш эле...

КОРУТУНДУ СӨЗ ОРДУНА

Баткен губернатору Мамат Айбалаев менен чарба, өндүрүш, экономика, рухий дөөлөт, маданият, турмуш тууралуу көпкө маскештик. Байкаганым, а кишини кайсы салаа боюнча кепке тартпаңыз, өз ойлору, эч кимдикине окшошпогон бөтөнчө көз караштары, кызыктуу жана жүйөөлүү пикирлери бултаят. Бул а кишинин ар тараптуу инсан экенин каңкуулайт. Аттиң, ушундай билимдүү, тажрыйбалуу, эмгекчил, чынчыл, таза инсандар гана башкарыпса, турмушубуз мындан кыйла жакшы болбойт беле деген сүйүнүч аралаш күйүнүш келди...

Мейли, Кыргызстандын бир чоң өнүрү туура колдо экен... Айбалаев турганда Баткен буйруса, жерден боорун ыкчам алаарың аңдадым... А Мамат Айбалаев тууралуу дагы узак жана узун жылдар сөз боло берээр... Бар болуңуз, Мамат аке!

Өмүрзак ТӨЛӨБЕКОВ
«Ак бата» журналынан.

АЙБАЛАЕВДИН АКЫЙКАТЫ

Мамат Марипович Айбалаев 90-жылдардын башында Кыргызстандагы ири өнөр жай ишканаларынын бири болгон Кадамжай сурьма комбинатын жетектеп, республика гана эмес, КМШ мамлекеттерине иш билги, уюштургуч, жөндөмдүү өндүрүш ишмери катары таанылган.

Айбалаев республиканын пландоо комитетинин төрагасынын орун басары болуп иштеп, жалпы Кыргызстандын өнөр жайын, экономикасын алаканга салгандай билген. Ага дейре Айдаркендеги сымап комбинатын жетектеген. Республикалык маанидеги ири сурьма комбинатында иш аксап, өндүрүш начарлаганынан тажрыйбалуу чарбакер Кыргызстандын жетекчилиги тарабынан ушул ишканага жөнөтүлгөн. Ал чү дегенде жумушчулардын эмгек жана жашоо шартын жакшыртуудан баштап, ошого жараша талапты катуу коюп, комбинатта мыкты жумуш ритмин камсыздоого жетишти. Коңшулаш Казакстан, Өзбекстан, Россия, андан ары Англия, Кытай мамлекеттери менен байланышка чыгып, ишенимдүү өнөктөштөрдү тапты. Ошентип, Кадамжай сурьма комбинаты эмгектик чоң ийгиликтерди жаратып, ишкананын, анын ишкер жетекчисинин аты бүткүл Кыргызстанга дүңк этти.

Мамат Мариповичтин мындай ийгиликтери республикадагы айрым жетекчилерге жакпады. Кубаттуу союздун кулашына байланыштуу өндүрүш өксүп, баалар тынымсыз төмөндөп отурган кыйын-кысталыш убакты пайдаланышып, Айбалаевге ар кандай күнөөлөрдү тагышты... Республикалык абройлуу текшерүү органдары «комбинатта ири суммадагы акча салыктан жашырылган» өндүү айыптарды коюшуп, Айбалаевди кызматтан четтетүүгө аракеттеништи. Мамат Марипович болсо, Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаты. Республиканын ал кездеги мыйзамдары боюнча мындай инсанды кызматтан алып, жазага тартыш үчүн Жогорку Кеңештин макулдугу талапталат. Акыры Айбалаевдин маселесин республиканын жогорку мыйзам чыгаруучу органына алып чыгышты... Жогорку Кеңештин сессиясы телерадио, басма сөз аркылуу бүткүл Кыргызстанга маалымдалды...

Эл бардык сөздү укту. Айбалаевди каралаган да, жактаган да жүйөөлөрдү талдап түшүндү.

Арадан 3-4 жыл өтүп, республиканын саясий турмушунда чоң өзгөрүүлөр болду. Мисалы, Айбалаев жетектеген сурьма комбинаты баш ийген «Кыргызалтын» концернинин президенти Д.Сарыгулов республиканын тоо-кен өнөр жайын талкалагандыгы үчүн кызматынан кол жууду.

Кимдин ким экендиги көрүндү. Анын үстүнө Айбалаевден кийин барган жетекчи ишти алып кете албай, Кадамжай сурьма комбинаты сызга отуруп калган... Президент Акаев Айбалаевди кайрадан Кадамжай сурьма комбинатынын директорлугуна бекитти.

Ооба, кадр маселеси, кызмат талаш - илгертен келаткан оош-кыйыштуу, татаал, талылуу проблема. Мындай өйдө-ылдыйлар Кыргызстанды да кыйгаган эмес. Акаевге чейинки Усубалиевдин убагында Кеңеш Кулматов өндүү бир катар чыгаан ишмерлер бийлик кумарынын курмандыгы болушкан. Бирок, Кыргызстанда буга чейин ири жетекчини иштен алып, кайра ордуна алып келген окуя болгон эмес. Президент Акаевдин буга саясий акылы да, эрдиги да жетти. А муну республиканын коомчулугу, түштүк эли, андан да комбинаттын жүздөгөн жумушчулары бийликтин чоң

көрөгөчтүгү, адилеттүүлүгү катарында кабылдады.

Арийне, Айбалаев ого бетер кажырлуу иш алып барып, комбинат тез эле ирденүү жолуна түштү.

Акаев менен Айбалаевдин алакасы ушуну менен бүткөн жок. Ал күтүүсүздөн дагы бийик чекке чыкты...

Баткен - республиканын, ал түгүл Ош областынын борборунан, демек, гүрү-гүүлүү чоң турмуштан четте турган алыскы аймак.

1999-жылдын октябрь айында Кыргыз Республикасынын Президентинин Указы, кийин Жогорку Кеңештин бекитүүсү менен жаңы Баткен областы түзүлдү.

Баткен областынын губернаторлугуна Президент Акаев тарабынан Мамат Айбалаев бекитилди.

Бул окуя Кыргызстандын саясий турмушундагы, кадр саясатындагы чоң жаңылык катары кабылданды. Өзгөчө, чыгаан, иш билги жетекчиге ээ болушканына баткендиктер тебетейлерин көккө ыргытышты.

Президент калыс, жеке таарынычтан мамлекет кызыкчылыгын жогору койгон айкөлдүгүн андан ары улантты. Айбалаевдин сунушу менен губернатордун биринчи орун басарлыгына дагы бир оппозиционер банкир, бизнесмен Юруслан Жуманович Тойчубеков чектелди. Ошентип, Президент коркпой-үркпөй бир областты кечээги оппозиционерлердин колуна тапшырды. Бул - Кыргызстан гана эмес, кийинки жылдарда Орто Азия мамлекеттеринде боло элек демократиялык көрүнүш эле.

Айбалаев командасы менен элдин турмушун жакшыртып, областты көтөрүүгө катуу киришти. Бир жылдын ичинде Баткенде чоң ийгиликтер жасалды.

Бирок, баары жомоктогудай шыр кетпеди. Дагы эле түшүнбөстүктөр, бут тосуулар жок эмес. Муну Акаев - Айбалаев экилтигин жактырбаган күчтөр жасап жатат. Ошон

үчүн областка бөлүнгөн 100 миллион сом каражаттын бир жылда араң 19 проценти берилди. Президент менен губернатордун ынтымагы ага карабай бекемделүүдө. Акаев жыл аралыгында Баткенге 6 жолу келип, чоң жардамдарды көрсөттү.

Бул арада кайрадан президенттик шайлоо кирип келди.

Акаев - Айбалаев биримдигин көрө албаган айрым бийлик эгелери добулбас кагышты. «Айбалаев оппозицияга өтүп кетет», «Айбалаев президенттикти талашат» деген пикирлер да чыкты. Бирок, Акаев чым этпеди, Айбалаевге ишенди.

Шайлоонун жыйынтыгы Акаев - Айбалаев биримдигин жексендегиси келгендердин оюн талкалап таштады. Баткендиктердин 80 проценти шайлоого катышып, активдүүлүк боюнча область республикада биринчи орунга чыкты. Баткендик шайлоочулардын 80 проценти Акаевди колдошту. Ал эми жалпы шайлоочулардын жалпы санына карата Акаевге добуш берүүсү боюнча Баткен республикадагы 7 областтын ичинен Аскар Акаевичти башынан колдоп келген, түндүктүк кичинекей калкы араң 100 миңден ашкан Нарындан кийинки экинчи орунга чыкты. Мында дагы бир сенсация - Баткендин райондору мындан беш жыл мурдагы шайлоодо Акаевге 10-20 гана процент добуш беришип, аймактар арасында эң артта болчу.

«Биз Айбалаевди урматтайбыз. Ал киши областты көтөрүп, элдин турмушун жакшыртат деген ишенимибизди өткөн бир жыл кашкайта далилдеди» дешти баткендиктер.

«Акаевге биздин аймакты өзүнчө областка айлантип, анын жетекчилигине чыныгы элдик кишини койгондугу үчүн ыраазы болдук» дешти мурдагы оппозициялык көз караштагылар.

-Кыргызстанда жүргүзүп жаткан улуу реформалык тарыхый иштери жана жеке мага карата жасаган эң калыстыгы үчүн мен Президент Аскар Акаевичке чын жүрөгүмдөн ыраазымын. Акаевди жана анын саясатын талыкпай колдой бермекчимин, - дейт Мамат Айбалаев.

Ооба, Акаев - Айбалаев биримдиги кыргыз эли, кыргыз жери, Кыргызстанда демократиялык принциптердин бекем

орношу үчүн чоң кызмат кылып жатат. Бул биримдик дагы чындалып, дагы бекемделе берет деп ишенсе болот. Анткени ал турмуштун, адилетсиздиктин оор сыноолорунан өткөн. Чыныгы иштерман адамдар башты ылдый сала чоң мүдөөлөр менен алышып, а бийликке эпчил, жасакер, кошоматчы, кыйтыр шылуундар жулунуп, аз убакыт болсо да үстөмдүккө жетишип, бирок, акыры адилеттик жеңип, ар кимди өз ордуна коёрун Кыргызстандын мисалы кашкайта көрсөтүп турат.

Мурдагы СССРдин көптөгөн республикаларында башкы жетекчилер алмашылып кетти. Ал эми Акаев эл ишенимине ээ болуп, кайрадан бийлигин бекемдеп калышы а кишинин көптөгөн көрөгөч саясий жүрүштөрүндө болсо, анан олуттуусу дал Айбалаев мисалындагы кадрдык акылгөйлүгүндө.

Акаев - Айбалаев тандеми - Кыргызстан үчүн маанилүү жана көп пайдалуу. Бул биринчиден, элди, эл келечегин ойлогон чыныгы иш билги, патриот, таза инсандардын биригүүсү. Экинчиден, бийликке экономиканы, өндүрүштү чаккан ишмердин кошулушу. Үчүнчүдөн, өлкөнүн бүтүндүгүнө шек келтирген эң кооптуу түндүк-түштүк маселесинде эки зор аймактын мунасалашуусу.

Өмүрзак ТӨЛӨБЕКОВ,
«Кыргыз Туусу» гезитинен.

МАМАТ АЙБАЛАЕВ: «ИШЕНГЕНИМ – ЭМГЕКЧИЛ ЭЛ, ТАЯНГАНЫМ – КЫЗЫР ДААРЫГАН АЛТЫН БЕШИК ӨРӨӨНҮ...»

1. ЭРДИККЕ ТЕТЕ ИШТЕР

Кыргызстандагы жетинчи - Баткен областынын түзүлүшү - бүгүн турмуш көрсөткөндөй эң туура, мезгил талабына, элдин мүдөөсүнө төп келген тарыхый чечим Кыргыз Республикасынын тунгуч Президенти Аскар Акаевичтин ысмы менен байланыштуу. Ал эми аймактагы социалдык-экономикалык проблемаларды чечүүгө рыноктук экономиканын сырын терең билген, принципиалдуу, таза, уюштуруучулук жана жетекчилик жөндөмдүүлүгүн эске алып, Президентибиздин М.Айбалаевди жаңы облустун губернаторлугуна дайындашын коомчулугубуз канааттануу менен кабыл алды.

Мына, андан бери Баткен областынын түзүлгөнүнө бир жыл толду. Жыл ичинде аткарылган иштер, алдыдагы милдеттер, келечек иш пландар жөнүндө Баткен областынын мамлекеттик администрациясынын башчысы - губернатор Мамат Марипович Айбалаев ой бөлүшөт.

2. КОЛДОО КӨРСӨТКӨН ЭЛИМЕ ЫРАХМАТ!

- Мамат Марипович, областыбыздын түзүлгөндүгүнүн бир жылдык салтанат аземи менен куттуктайбыз!

- Ырахмат, мен күнөстүү Баткен областынын элин, жалпы эле кыргыз журтчулугун Баткен областынын түзүлгөндүгүнүн бир жылдыгы менен чын дилден куттуктап, ар бир үйгө бакыт-гаалай, элибизге тынчтык, жергебизге бейпилдик каалаймын. Эң негизгиси - элибизге, Президентибиз Аскар Акаевдин саясатын колдоп, аймагыбыздын социалдык-экономикалык абалын жакшыртуудагы сыноо жылы болгон 2000-жылдагы көрсөткөн колдооруна терең ыраазылык билдиремин...

3. БОЛОТ ОТТО, АДАМ ЭМГЕКТЕ ЧЫҢАЛАТ

- Кечиресиз, Баткен областынын түзүлүшү мезгил таңуулаган зарылдык болгонуна карабай, анын түзүлүшү

жана областка жетекчи катары Сиздин губернатор болуп дайындалышыңыз кыйла адамдарга күтүүсүз окуя болгондугун жашырбай эле айтуу керек. Анын үстүнө Сиз журтчулукка Айдаркен сымап, Кадамжай сурма комбинаттарында натыйжалуу иш ыргагын камсыздаган тажрыйбалуу өнөр жайчы, базар экономикасынын билерманы, Жогорку Кеңештин депутаты, республиканын мамлекеттик пландоо комитетинин жетекчиси катары таанылган элеңиз. Аймактагы өтө оор социалдык-экономикалык проблемаларды көрүп, билип жүргөн адам катары Сиздин областты жетектөөгө келгендигиңиз Айбалаев феноменин мезгил сыноосу менен дагы бир жолу далилдөөгө жасаган аракетпи же оор абалдагы аймактын проблемаларын чечүүгө жасаган патриоттук кадамбы?

- Туура ой, Баткен облусунун түзүлүшү мезгил зарылдыгынан чыккан. Ал эми областты түзүүдөгү Кыргыз Республикасынын Президенти урматтуу Аскар Акаевичтин айрым каршы пикирлерге карабай, чечкиндүү кадамы - тарыхый чечим. Ырас, мен буга чейин эле Сүлүктү, Лейлек, Баткен, Кадамжай, Кызыл-Кыя жергесиндеги өнөр жай ишканаларындагы абал менен жакшы тааныш, айыл чарбасындагы оор жагдай жөнүндө кабардар элем. Президентибиз Аскар Акаевдин сунушунан кийин көп жылдык тажрыйба, билимимди аймактын өнүгүүсү, элимдин эртеңки келечеги үчүн сарптоону чечтим. Анткени бул аймактагы жашаган элдин ар бир проблемасы менин жүрөгүмө жакын эле. Ата-Журттун кызыкчылыгы мен үчүн ар дайым баарынан кымбатка турган. Буга чейин кайсы кызматтарда, кандай жерде иштебейин, эл үчүн адал кызмат өтөөгө аракеттендим, бар күчүмдү жумшадым. Албетте, өткөөл мезгилде мен деле жылуу-жумшак кызмат ордумда иштей берсем болмок. Бирок, Президенттин аймакты өнүктүрүүгө жасаган аракетин колдоо керек болучу. Элдин жашоо турмушун жакшыртуу, маданий деңгээлин көтөрүү үчүн шымаланып иштей турган мезгил келген эле. Менин максатым, тилегим - атак-даңкка, бийликке умтулуу эмес, элиме, мамлекетиме адал кызмат кылуу экендигин дагы бир жолу айта кетейин. Болот отто, адам эмгекте чыңалат дегендей, бүгүн эл үчүн ак кызмат өтөө ар бирибиздин атуулдук парзыбыз.

4. КАДРЛАР ЖЕТИК БОЛСО, ИЙГИЛИК СӨЗСҮЗ БОЛОТ

– Кадрларды тандоодогу, жооптуу кызматтарга дайындоодогу Сиздин өтө катуу талап койгон, тартип бузуучуларга аеосуз мамиле жасаган иш принцибиңиз жалпыга маалым. Өткөн бир жыл ичиндеги жасалган иштерге, Сиз тандаган кадрлардын бүгүнкү иштерине кандай баа бересиз?

– Бардык жерде иштин ийгилиги кадрлардан болот. Ошондуктан «Кадрлар бардыгын чечет» деген лозунг дайыма актуалдуу экендигин мезгил көрсөттү. Айрыкча жетекчилер элге канчалык жакын болсо, эл ошончолук колдойт. Бүгүнкү күндө областтык бардык структуралар дээрлик түзүлүп бүтүп, негизинен өз ишин мыкты билген жетекчилер иштешип жатат. Ошону менен бирге айрым бир жетекчилердин элдик мүлккө суук колун салып, кызмат абалынан кыянат пайдаланган фактылары бар. Аларга катуу чаралар колдонууда.

Өткөн бир жыл ичинде көп иштер жасалды. Кошуна мамлекеттер менен чек араларды тактоо, бажы тосмолорунан өтүүнү жеңилдетүү боюнча сүйлөшүүлөр жүргүзүлдү. Буга чейин Өзбекстан пайдаланып келген Бүргөндүдөгү мунайзат, газ өндүрүлгөн жер өзүбүзгө өтүп жатат. Жолдор ондолууда, өрүк, жүзүм, тамеки, пахта, пилла, күрүч жана башка баалуу айыл чарба продукцияларын өндүрүү мурдагы жылдарга салыштырганда кескин жогорулады. Кытай Эл Республикасы менен мини тракторлорду, велосипеддерди ушул жерде жыйноо, тыбыттан кошемир кийимдерин чыгаруучу мини фабрика жана мини ГЭСтерди куруу, Байшань породасындагы тыбыттуу эчкилерди сатып алуу боюнча биз үчүн өтө ыңгайлуу, шарты жеңилдетилген келишимге кол коюлду. Айтмакчы, келишим ишке аша баштады. Кытайдан бизге 40 мини трактор, 800 велосипед жөнөтүлдү, эми адистери келип жыйнап беришет. Россия Федерациясынан Кадамжай сурма комбинаты үчүн концентрат алуу макулдашылды. Бүргөндү массивинде миңдеген гектар дың жерлерди өздөштүрүүгө Сох дарыясында Башкы суу бөлгүчү, дамбалар реконструкцияланды, айыл чарба продукцияларын кайрадан иштетүү боюнча кичи заводдорду курууга аракеттер жасалып жатат. Чек аралар бекемделди, аскер кызматкерлеринин жашоо шартын жак-

шыртуу боюнча иштер аткарылууда. Облустун шаарларын, айылдарын көркөндүрүү, жашылдандыруу, социалдык проблемаларды чечүү үстүндө максаттуу жумуштар аткарылууда. Бул иштердин натыйжасы кадрларга байланыштуу болот. Негизинен область түптөлдү, анын келечеги кең.

Жогоруда мен айрым жасалган иштерди гана айтып өттүм. Ошол эле учурда, моюнга алыш керек, бардык эле ойлонулган иштер өз мөөнөтүндө, ойдогудай бүтпөгөнү кейитет.

– Мамат Маринович, дагы эле кадр маселеси менен байланышкан суроо - эл менен бийликтин ортосундагы ажырым бар экендиги жашыруун сыр эмес, себебин кантип түшүндүрсө болот?

– Бул албетте татаал маселе. Негизги себептеринин бири кадрларды туура эмес тандоодо болот. Элибизде макал бар эмеспи «Укпайт деп ушак айтпа, көрбөйт деп уурулук кылба». Жетекчинин кыймыл-аракети - жакшысы да, жаманы да жамаатка дайыма белгилүү. Өз «көмөчүнө» күл тарткан, «алдым-жуттум» жетекчи болсо, демек, эл ага ишенбейт. Жамааттын, анын мүчөлөрүнүн, деги эле атуулдардын арыз-муну жеринде чечилбей, же аларга «эртең кел, бүрсүгүнү кел», «атаңа бар, энеңе бар» (бюрократия) дегендей мамиледен, куру убададан бийликке ишенбөөчүлүк келип чыгат. Айла-нып келип бийлик менен элдин ажырымы жетекчинин санааттарынан - ички маданияты, тазалыгы, чынчылдыгы. Мыйзамды сыйлагандыгы, бир сөз менен айтканда, турмушунда тутунган принциптеринен болот. Дүйнөгө белгилүү инсандарга кайрылбай эле, басып өткөн жолдору, иштөө стилдери кийинки муундар үчүн легендага айланып, өрнөк боло турган өзүбүздө эле көп жетекчилерибиз болгон. Мисалы, И.Раззаков, Т.Кулатов, Султан Ибраимов, Н.Исанов, Жумабек Ибраимов ж.б. Бул адамдар башкалардан айырмаланып жогоруда айтылган касиеттерге ээ болушкан, өз иштерине күйүп-бышып мамиле кылышкан, эл үчүн күнү-түнү дебей иштешкен. Бекеринен алар эл оозунда, тарыхта калышкан жок.

5. АҢ-СЕЗИМДҮҮ АРАКЕТ, АЛГАЛОО АПКЕЛЕТ

– Мамат Маринович, келечек демекчи, Баткен областын өнүктүрүү боюнча программаын Өкмөттүк деңгээлде кабыл алышышы көптү үмүттөндүрөт.

– Өтө көп күч-аракет жасалып, Кыргыз Республикасынын Президенти Аскар Акаевичтин, Кыргыз Өкмөтүнүн колдоосу менен областты өнүктүрүүнүн 5 жылдык программасы кабыл алынды. Анда таш көмүр, мунайзат, газ, айыл чарба продукциясын кайра иштетүү, курулуш материалдарын өндүрүү, өнөр жайын өнүктүрүү, айыл чарба реформасын тереңдетүү, калкты социалдык жактан коргоо, ГЭСтерди, жогорку чыңалуудагы электр линияларын куруу, кошуна республикалардын территориясын айланып өтүүчү автомобиль жолун куруп бүткөрүү жана башка объектилерди куруу каралган. Программа реалдуу. Бирок, кандай гана программа болбосун аны аткаруучулар - адамдар. Ошондуктан элибиздин психологиясы, ой жүгүртүүсү рынок шартына жараша өзгөрүүсү керек. Жердештерим капа болушпасын, обу жок ичкенден, бекерпоздуктан, үнөмсүздүктөн, калпычылыктан, жалкоолуктан жана башка жаман адаттардан арылышыбыз керек. Үнөмсүздүк жөнүндө сөз болгондо бир тарыхый факт эске түшөт. Еврейлер жана голландиялыктар дүйнөдөгү эң үнөмдүү, ысырапкерчиликке жол бербеген элдерден, натыйжада өтө бай улуттардан болуп эсептелет. Базар экономикасынын мыйзамы өтө катаал, эч кимди аябайт. Биз жакшы иштесек, жогорудагы айтылган принциптерди кармасак гана жакшы жашайбыз. Колубузда күчүбүз бар, он эки мүчөсү соо ар бирибиз адал эмгек менен жакшы жашоого, баюуга умтулушубуз керек. Оору, майыптардын, пенсионерлердин жайы башка, аларга мамлекет колдоо көрсөтүшү зарыл.

Мен быйыл Кытайга барганымда 1 миллиард 300 миллион калкы бар, жери тартыш өлкө өтө тездик менен өнүгүп, өсүп жаткандыгына күбө болдум. Алар алдыдагы жыйырма жылда продукция өндүрүүнүн көлөмүн төрт эсе өстүрүп, АКШны экономикалык өнүгүү боюнча кууп жетebиз деген максаттары бар экендигин жашырышкан жок. Алардын жана башка дүркүрөп, өнүгүп жаткан өлкөлөрдүн (Япония, Түштүк Корея, Сингапур, Малайзия, Гонконг, Тайван ж.б.) ийгиликтеринин эле негизи - эмгекке болгон сүйүүсү, талбай иштеп жаткандыгында. Ушул өлкөлөрдүн эң сапаттуу, арзан товарлары Европанын рыногун ээлеген. А бизде болсо ички мүмкүнчүлүктөр өтө көп. Аларды туура пайдалансак, жакынкы жылдарда

эле эң мыкты жашаган элдерге кошула алабыз. Дагы айтарым, тер чачып, иштин майын чыгара иштесек, сөзсүз экономикалык жогорулоого, өнүгүүгө жетишебиз.

6. ИШЕНГЕНИМ - ЭМГЕКЧИЛ ЭЛ, ТАЯНГАНЫМ КЫЗЫР ДААРЫГАН АЛТЫН-БЕШИК ӨРӨӨНҮ

– Өз мезгилинде ойчул, окумуштуу Архимед мындай ойду айтыптыр: «Мага жер шарынын таяныч чекитин таап бергиле, мен силерге жерди оодарып берейин». Анын сыңарындай Баткендин эртеңки жаркын келечегин камсыздоого Сиздин таяныч чекитиңиз эмне?

– Областыбыздын жаратылыш байлыктары жөнүндө сөз кыла турган болсок, биз сыймыктанууга акылуубуз. Анткени, область алтын, сурма, сымап, таш көмүр, мунайзат, газ, тантал жана өнөр жай үчүн өтө зарыл баалуу кен байлыктарга бай. Ал эми айыл чарбасында не деген гана мөмө-жемиш, жашылчалар өспөйт. Климаттык шарты боюнча жылдын төрт мезгили өз учурунда келип турат, демек табигаты уникалдуу. Эс алуу, туристтик, курорттук зоналарды уюштурууга ыңгайлуу ондогон бейиштин төрүндөй болгон жерлерибиз ишкерлердин колун күтүп турат.

Ал эми элибиз жөнүндө сөз кыла турган болсок, өз салты-наркы бар, маданияттуу, биздин элдей эмгекчил, багбан, ишкер элди кездештирүү кыйын. Болгону бүгүн элдин бир бөлүгү гана мурдагы «алма быш, оозума түш» психологиядан арылып, ишкердүүлүктүн алгачкы баскычын түптөөдө. Эгерде ишкердүүлүк, сарамжалдуулук, натыйжалуу иштөөгө багыт алуу жагы элдик колдоого алына турган болсо, региондун өсүп-өнүгүшүнө тарыхый шарт түзүлүп, келечеги кең аймакка айланат. Мындан мен эмне демекчимин. Архимед айткан менин таяныч чекитиме токтоло турган болсом, анда мындай демекчимин: Менин ишенгеним - Эл, таянганым - кызыр даарыган Алтын-Бешик өрөөнү.

Маектешкен:

**Ташмахамат ОРОЗОВ,
Самидин КУРМУШУЕВ,
«Баткен таңы» гезитинен**

ЭЛ МЕНЕН БИЙЛИК ОРТОСУНДАГЫ КӨПҮРӨ

– Самат Нарматович, облустук жетекчиликтин эки канаты бар дейлик. Биринчиси, облустук мамадминистрация болсо, экинчиси облустук Кеңеш. Демек, эл ийиниңиздерге аркан оор жүктү майышпай көтөргөн канат болушунуңдарды каалаймын.

– Ырахмат, жакшы каалоонуңга. Чынында эле жүк оор. Айрыкча азыркыдай өткөөл кез, каржылык тартыштык малда, анын үстүнө Баткен облусу эми түптөлүп жатпайбы. Бирок, кыска убакыттын ичинде кыйла иштердин өтөсүнөн чыктык. Облустук Кеңешке шайланган депутаттардын башын кошуп, өзүн-өзү башкаруу жагында алгачкы ийгиликтер жаралды.

– ОблКеңешке канча депутат шайланды? Алардын социалдык, кесиптик катмары кандай болуп чыкты?

– ОблКеңешке депутаттарды шайлоо өтө уюшкандыкта, ийгиликтүү өттү. Депутаттардын ичинен 25и биринчи жолу шайлангандар болду. Кесиби жагынан 8 мугалим, 5 дарыгер, 7 айыл чарба кызматкерлери, 4 финкызматкерлер ж.б. Бардык депутаттар күбөлүк, төш белгилерин алышты.

– Ишти эмнеден баштап, кайсыл багытта жүргүзүп жатасыздар?

– Биз ишибизди турактуу комиссияларды уюштуруудан баштадык. Депутаттардын адистиги, иш жөндөмүнө жараша турактуу комиссияларда өздөрүнө тиешелүү милдет-парздары бөлүштүрүлдү. Азыр 6 турактуу комиссия түзүлдү. Ошондой эле, убактылуу регламентти иштеп чыктык.

– Самат Нарматович, албетте, ОблКеңеш да обладминистрация менен бирге облуска жетекчилик кылат. Ошентсе да, иш өзгөчөлүгү бар да?

– Ананчы, бар эмей. Облустук мамадминистрация, бул - мамлекеттик бийликтин бутагы. Ал эми, облустук Кеңеш элдик бийлик, элдик башкаруунун бир усулу. Бул бийликти эл өздөрү шайлаган депутаттар аркылуу ишке ашырат. Облустук Кеңеш депутаттарга таянуу, алардын демилге, ой-пикири менен иш алып барат. Эл тарабынан берилген сунуш-талаптардын орундалышын көзөмөлдөп, ошолордун аткарылышына багыт берет жана шарт түзөт. Депутаттардын шайлоочуларынын алдында отчет берүүлөрүн уюшту-

рат. Кыскасы, элдин муктаждыгын чечүү негизги иштери-
биздин бири.

Ошондуктан, облмамадминистрацияда социалдык-мада-
ний маселелердин айланасында биргеликте иш алып баруу
мага тапшырылган.

– Буга чейин 3 жолу облустук Кеңештин сессия-заседани-
елерин өткөрдүңүздөр. Республика тарабынан бөлүнгөн бюд-
жет маселесине кандайдыр бир өзгөртүү, жаңылык киргизүүгө
аракет жасадыңыздарбы?

– Туура айтасыз. Баткен облусу түзүлүп, мамлекеттик
казынадан бюджеттик каржы бөлүнгөн кезде аз болгону
чын. ОблКеңеш жана депутаттар муну адеп ишин башта-
ганда эле эске алып, маселе көтөрдүк.

Тактап айтсам, облуска жылдык бюджет үчүн 170 млн.
сом бөлүнгөн. Облустук Кеңештин алдындагы бюджет,
финансы, экономикалык турактуу комиссия кайра эсептеп
чыккандан соң, 329 млн. сом керектиги аныкталды. Натый-
жада Президентке, Премьер-министрге, бюджетти караган
Жогорку Кеңештин эл өкүлдөр жыйынына жана финансы
Министрлигине атайын кат менен кайрылдык.

Жаңы облусту бутуна тургузууга өкмөт жетекчилери да
ынтызар. Жогорку Кеңештин эл өкүлдөр жыйынынын төра-
гасы А.Бөрүбаев Баткенге тийиштүү комитеттердин төрага-
лары менен келип кетти. ЖКда сессияда Баткен облусунун
бюджетин кароо боюнча маселе каралды. Ошондуктан, бый-
ылкы жылдын бюджетти 159 млн. сом дефицит менен кабыл
алынды. Ушул жерде мен облусубуздун бюджетин толуктоо
аракетинде губернаторубуз Мамат Марипович Айбалаевдин
туруктуу аракеттерин айта кеткеним адилеттүү болот.

– Самат Нарматович, ырас депутаттардын шайланып,
иш башташканына аз эле болду. Ошентсе да, элдин сунуш-
талабын жүзөгө ашырышка үлгүрүшкөндөрү барбы?

– Бар болбогондочу! Маселен, № 4 Сүлүктү шайлоо
округунан депутат болгон Сүлүктү шахтакурулуш АКсы-
нын деректери Абдыназаров Рахманберди Максат айылы-
на Козу-Баглан дарыясынын суу чыгарууда адырды тешип
өткөн жер өткөөлүн бүтүрүүдө өз убадасын аткарууда. №
1-шайлоо округунан депутат Кенжеев Насыр Суу бою Ка-
рабак айылына электр линиясын тартып берди.

– Тажрыйбалуу жетекчи катары Сизге социалдык-мада-
ний муктаждыкты чечүү үчүн оболу, экономикалык пробле-

маларды чечүү керектиги беш колдой белгилүү. Андыктан, облКеңеш жана жеке өзүңүз облустун экономикасын жогорулатууда облустук мамлекеттик администрациянын жүгүн бөлүштүрүү жагында кандай аракеттерди көрүп жатасыздар?

- Бул оюңуз жөндүү. Баарыбыздын башкы максатыбыз экономикабызды тезирээк өнүктүрүү. Иш жагына келсем, жергиликтүү жамааттардын республикалык Конгресси бар экенин билесиз. Ошол Конгресстин облустук региондук бөлүмүн жетектеймин. Буга райондун акимдери, айрым төарагалар, облмамадминистрациянын аппарат башчысы кирген. Депутаттарыбыздын да жалаң социалдык маселелерди чечүү эмес, экономикалык кызыкчылыкты көңүлдөн чыгарышпайт. Дегеле облусту ар тараптан өнүктүрүүдөгү саясат, жетекчилик жагында облКеңеш облмадминистрация менен жүктү бир көтөрүп, ишти биргеликте жүргүзүүгө чакырылган. Биздин жетекчилик иш стилибизде анча-мынча айырма болбосо, өтөгөн милдетибиз бир.

- Шайлоочулар менен депутаттардын жолугушуу жагычы?

- Ар бир депутат бир кварталда бир жолу өз шайлоочулары менен жолугат. Бир жылда бир жолу отчет берет. Ошондой эле мындан ары ар бир заседаниеде депутат эмес, бирок ири ишкана-уюмдардын жетекчилери үчүн депутаттык угууларды уюштурабыз. Аткаруучудук тартипте көзөмөл жасайбыз.

- Өзүңүз айтмакчы депутаттар элдин бийликтеги түздөн-түз өкүлү. Алардын жоопкерчилиги менен кадыр-баркын көтөрүү үчүн облКеңештин кандай максаттары бар?

- Эң оболу депутат үчүн элдин ишеним менен добуш бергенинин өзүнөн чоң жоопкерчилик жок. Демек, түшкөн сын-сунуштарды аткармайынча депутаттын уйкусу келиш керек эмес. Менимче, биздин депутаттарыбыз муну жакшы билишет. Экинчиден, депутат элдин гана эмес, мамлекеттин алдындагы жоопкерчилигин сезиши лаазым. Ырас, элдин өкүлүбү, ал эл менен мамлекеттин ортосундагы көпүрө. Ошол милдетти абийирдүүлүк менен аткарышы зарыл. Ошондой депутаттын элдин да, мамлекеттин да алдындагы кадыр-баркы көтөрүлөт.

Маектешкен:

Аскар РАЖАБАЛИ

«ЮРУСЛАН ТОЙЧУБЕКОВГО СӨЗ БЕРИЛЕТ...»

...Он жети жыл бийлик менен карманып, өкүмдарлар каарында жүрдү... Он жети жылда он жетилеген жолу чабышты. Бирок, ал сынган жок.

Акыры, он жети жылдан кийин биринчи жолу бийлик ага жылуу ырай буруп, чапчаң деңгээлинен ылдыйыраак болсо да айтор, мамлекеттик кызмат тизгинин ыйгарышты...

Сөз Юруслан Тойчубеков тууралуу.

Коогаландан кийин Баткен облус болуп, баш тизгинчилигине Мамат Марипович Айбалаев бекитилди. Дасыккан, иш билги, жөндөмдүү чарбакер жана саясатчы. А киши облус жетекчилигине чектелгенде эл бул жарлыкты жактырып кабылдады. Апан эмей, кечээ эле бийликтин аркы бортунда калып, ажолукка ат салышканы көптүн эсинде. «Сен душман болчусуң» деп көкүрөккө түртпөй, кайра бийликке алып келгендери арийне, өйдөдөгүлөрдүн ийкемдүүлүгү.

Ал эми губернатордун оң колу болуп Юруслан Тойчубековдун чектелиши ого бетер алгылыктуу жосун иретинде токулду. Юруслан Тойчубеков - комсомолдо тапшалган. Кыргыз айыл чарба институтунун экономика факультетин артыкчылык диплому менен бүтүрүп, ошол окуу жайда комсомолдук жетекчи, Нарын облустук комсомолунун экинчи тизгинчиси, Москвадагы а кездеги күркүрөгөн ВЛКСМ БКда жооптуу кызматкер болуп, 30 жашка кепен чыкпай Кыргызстан жаштар уюмунун катчылыгына келген. Бул кызматта ал кыргыздын а кыйырынан бу кыйырына мыкты ишмер, чыгаан жаш жетекчи, чечен иретинде таанылды. Бирок, колдоочу, таанып, тууганчылык менен жетеленмей заманда андай тирөөчү жок жигит басылып, өйдө көтөрүлмөктөп, кайра башка чабылды. Муну коомчулук, ириде саясаттан кичине кабары барлар байкап-билип турду.

А Юке адилетсиз бийликке моюн сунуп, кол куушуруп отуруп берген жок. Бир аз мезгил өз кесиби боюнча болуп болбогон кызматта иштеп, ангыча жазуучу катары таанылып, Москвадагы жогорку киножазуучулар (киносценаристтер) курсуна окуп кетти.

Ал ортодо кайра куруу добулбасы кагылып, Усубалиевдик бейадилет бийлик өмкөрүлүп, жаңы жетекчилик келди. Той-

чубеков Кыргызстан кинематографисттер союзунун башчысы, белгилүү кинорежиссер Төлөмүш Океевге оң кол болду.

Саясатка аралашын калган ишмер андан окчундай албады. Адегенде СССР, анан Кыргыз эл депутаттыгына ат салышып жолу болбоду. Анда деле өйдөлөп тизмелемей кете элек кез. Ошентип, Тойчубеков Масалиевдик бийликтин да жакшы тизмесине илинибеди... Бирок, демократия терсиден кирип, чыныгы шайлоолор башталганда, 1993-жылы Кыргыз эл депутаты болуп шайланып, чоң саясатка келди...

Чү дегенде эле чындык үчүн чыккыраган чыгаан, тайман-бас саясатчы катары таанылды. Кесиби боюнча экономист жана жазуучу, турмушта, бизнесте жана рухий жаатта такшалган, билим тажрыйбасы мол ишмер сессияларда катуу сүйлөп, көп көзүнө түштү...

Базар мамилеси аркырап кирип, Юке биринчилерден болуп бизнеске аралашты. Эл аралык «Манас-Ата» коомун, кыргыз-швейцарь «Адил» банкын уюштуруп, коммерсант, банкир катары да чыкты.

Соопкерчилик деген ойгонгондо алгачкы демөөрчүлөрдөн болду. Айтылуу жазуучу Түгөлбай Сыдыкбековго мааракесинде 100 миң сом тапшырып, төкмө-акындардын бейадилет сынагын бузуп, кайрадан баш байге сайып, маданият, адабият, өнөр салаасынын чыгаан ишмерлери арасында «Манас-Ата» сыйлыгын уюштуруп, айтор, толгон-токой соопкерчилик жасап, кыргыздын руху, маданияты, намысы үчүн чындап күйгөн көйкөшкө иретинде билинди...

Ал эми саясий көз карашы боюнча ашынган оппозициячылардын арасында болду. 1995-жылдагы президенттик шайлоодо Акаевдин башкы атаандашы Масалиевдин оң колу болуп, кыргыздын а кыйырынан бу кыйырына анын катарында ишенимдүү кишиси катары жалбырттап сүйлөп, эл араланды...

Былтыр депутаттык мөөнөтү бүтүп атканда Президенттин Указы менен Баткен облусунун губернаторунун биринчи орун басары болуп бекитилди.

«Депутат болуп жети жыл иштедим. Туура, адилет мыйзамдарды чыгарууга колдон келишинче үлүш коштум. Убагында саясаттан четтеп, кыйналып турганымда эки жолу удаа колдоп, көтөрүп кетишкен Талас элине миң мертебе ыраазымын. Эми аткаруу бийлигинде да иштеп көрүүгө кызыктым» тейинде «Асаба» гезитине интервью берди.

Баткенде Тойчубеков иш билги, уюштургуч жетекчи катары көрүнгөнүн мезгилдүү басма сөздөр бир нече мерге жазышты. Тойчубеков Баткенде экономика, өндүрүш жагын тейлейт.

«Комсомолдо, кинодо, банкта, бизнесте иштедим. Эми бийлик

баскычында эл менен түзмө-түз аралашып, экономика, өндүрүш жаатында такшалгым келди» дейт Юке.

«Мамат Марипович менен бир топ чоң иштерди болжоп турабыз. Буйруса, Баткенди бат эле көтөрөбүз. Жумуштун көзүн таба билсе, өндүрүштү жөндөп, элдин турмушун жакшыртса болорлугуна ынандым» дейт андан ары.

Юруслан Тойчубеков мына ушундай оош-кыйыштуу, өйдө-ылдый, татаал да байсалдуу жол менен келаткан ишмер...

Юке менен бир нече жыл чогуу кызматташып, оомал-төкмөл таржымалына күбө болгон жайым бар...

...Кыргыздардын Бүткүл дүйнөлүк биринчи Курултайы өтүп атат. Анда Юке депутат да эмес, чоң кызматта да эмес. «Манас-Ата» коомун жаңыдан уюштуруп жүргөн. Президент баш болгон бүт чоңдор, депутаттар, дүйнөнүн чар тарабынан келген кыргыздын чыгаан инсандары... Курултайдын экинчи күнү. Трибунага чыккандардын баары эле: «Бул улуу иш болду, жамы кыргыз баш коштук... Эгемендикке жетишип, өзүбүзчө мамлекет болдук...» тейинде тебетейди көккө ыргыткан коёндой окшош сөздөр... Эл тажап, сөз укпай, зал кыжыкужу түшө баштаган. Жыйын электеп баратканда Тойчубековго сөз тийди. Адегенде ага да назар салышпады. А Юке чу дегенде бир курч тамаша айтып, отургандарды дуу каткырта ойготуп алды да, маселени кабыргасынан койду:

«Эгемендикке жетишип, өзүбүзчө мамлекет болгонубуз арийне, улуу окуя. Эми мамлекетибизди канткенде көтөрүп, элибиздин турмушун кантип жакшыртабыз, ушуну ойлонушубуз керек...»

Ошондо, жап мамлекетибизди Швейцариянын, Япониянын, Франциянын, айтор, ар мамлекеттин жолу менен өнүктүрөбүз деген сөз чыгып аткан.

«Бизге Американын да, Швейцариянын да, Япониянын да жолу жарабайт. Биздин элибиздин, жерибиздин бөтөнчө өзгөчөлүктөрү бар. Ошондуктан, бизде бир гана жол бар... Биз Кыргызстандын жолу менен өнүгүшүбүз керек!»

Зал дуу кол чапты.

Ошентип, Юке сүйлөй баштаганда жанагы ыкпоолук, кайдыгерлик тарс жоготуп, отургандар тегиз кунт коё, улам-улам кол чаап, коңгон киришти. «Ой бул ким?» деп элейгендер. Анда Тойчубековду көп чоңдор менен депутаттар тааныбайт. «Бул Юруслан Тойчубеков» дешти билгендер.

Жыйын бүткөндөн кийин «Нарын» ресторанында дасторкон жайылды. Биз, Юке менен баратсак, кире бериште а кездеги премьер-министр Чыңгышев, Жогорку Кеңештин төрагасы Шеримкулов, тышкы иштер министри Отунбаева туруштур. Үчөө тең: «азамат» деп колун кысып калышты.

«Юруслан Жуманович, эң мыкты сүйлөдүңүз» деди Отунбаева, анда Шеримкулов «Юруслан деген Юруслан, Юрусландын жаман сүйлөөгө укугу жок, Юруслан деген келечектеги Президент» деди оюн-чыны аралап. А кезде бүгүнкүчө демократия канат жая элек, сөз эркиндиги тереңдей элек, Президент турганда башка бирөөдөн Президентти көрүп, болгондо да бул сөздү Жогорку Кеңештин төрагасы айтып кыйын эле. Антсе да, Шеримкулов – премьер баш болгон дөө-шаалардын арасында ушинтпеспи...

...1993-жылы бошогон орунга Тойчубеков Манас районунан депутаттыкка ат салышты. Атаандашы райондун акими. А кезде акимди жеңип, эч ким депутат боло элек. Ошентип, бийлик менен кырчылдаган күрөш башталды. Жолугушууларда Юкени буттан чалмай, башка чапмай...

«Манас-Ата» коомун көтөрүп, сиз республикага таанылып калган улуу инсансыз. Эми ошол улуулугуңузга, акылмандыгыңызга салып, биздин кандидатка жол бошотуп койбойсузбу?» деп кайрылып калды, Кызыл-Жылдыз кыштагында бир шайлоочу суроо ордуна.

Анда Юке:

«Байкашымда, сиз мени акылдуурак да, өзүңүздүн кандидатыңызды менден ылдыйыраак деп турасыз го дейм...» деди эле, эл кол чаап жиберди.

«Мен өзүмдөн акылы азыраак кишиге депутаттык орунду бошотпойм» деди.

Эл ого бетер дуу түшө кол чапты.

Жайылган айылына барганда бир аксакал: «Айланайын балам, биз сага чейин башка балага бата берип койгонбуз» деди эле, Юке: «Аксакал, сиздин канча балаңыз бар?» деп сурап калды. «Алты балам бар» деди аксакал. «Анда сиз алты балаңыздын бирөөсүнө эле бата берип, калган бешөөн көкүрөккө түртүп саласызбы?» дегенде, эл дуу кол чаап, бата берип жибершти...

...Тойчубеков «Манас-Ата» коомун, «Адил» банкты күркүрөтүп, республикалык саясий рейтингде үчүнчү, төртүнчү орунга чыгып, эл арасында да, басма сөздө да «Тойчубеков премьер-министр болот» деген сөз айтыла баштаган...

Жогорку Кеңештин сессиясы жүрүп жатат. Трибунада бир депутат сүйлөп жатат. Юке ордунан турду да, трибунаны кыйгап, түз эле төргө тартып, Президентке барды... Мурдакийин сессия учурунда болжолдонбой, минтип Президентке кайрылыш деген жок да... Баары элейип эле калышыптыр... Ошондо Чыңгышевдин премьерликтен куюшканы бошоп турган кези. «Юруслан эр, Президенттен премьерликти сурап жатат» деди катарымдагы М.Айдаркулов. Анда ал Жогорку

Кеңештин «Эркин-Тоо» гезитинин башкы редактору болчу. Тышка чыкканда сурасам, Юке: «Кыргызстанды кантип көтөрсө болорлугу тууралуу өз көз карашымды бердим» деди...

... «Манас-Ата» коому, «Адил» банкы Талды-Булак сол жээк алтын кенин иштетүү үчүн тендерге катышып калды. Тигил-бул жумунтарга онбогондой акча кетип, кыскасы, бир миллион долларга угулуу коркунучу келип чыкты... «Манас-Ата», «Адил» банктын бүт кызматкерлери күтүп атабыз. Жыйынтык билинди. Биз утулдук. Санын чаап, өкүнгөн, ыйлаган киши. «Ээ, эми Юке кантээр экен?» дедик. Бир миллион доллар. Бир миң да, бир миллион да сом эмес... Юке көтөрүп кетти. «Башка бирөө болсо, же атылып өлмөк, же инфаркт болуп куламак» деп тан беришти балдар...

...Тойчубеков Талас облусунун башчылыгына ат салышып калды. 1991-жыл. Президент элдин пикирин укканы борбордон комиссия жиберип алар дүпүрөтө айыл-айылдарда жыйын өткөрүштү эле, элдин дээрлик көпчүлүгү Юруслан Тойчубековду аташты. Президент ага карабай, Дастан Сарыгуловду көрсөттү. Программаларын айтышканда, арийне, Дастаке Юкеге караандаган жок. Бирок, бийлик күчкө салып, бир добуш артыкчылык менен Сарыгуловду жеңишке ээ кылышты. Бул адилетсиздикке нааразылангандар кыжынып, облустун ак үйүнүн алдына ачкачылык жарыялап жибершти. Муну Юке күткөн эмес. Балдарды көрдү да, «койгула» деди. Жигиттер болушпады. «Өлсөк да күрөшөбүз» дешти. Негизинен КДКнын Талас облустук бөлүмүнүн жетекчилери, активисттери эле. «Мени Усубалиев уккан эмес, мени Масалиев уккан эмес, мени Акаев да укпады... Эми силер да укпайсыңарбы?» деп кыйкырганда... Балдар көздөрүнүн жашын аарчышып, тарап кетишти...

...Тойчубеков «Манас-Ата» коомун дүңгүрөтүп, мыкты бизнесмен катары таанылган. Сыдыкбековго сыйлык тапшырып аткан. Залда отурган бир топ белгилүү жазуучулар Юкени мактап калышты эле, акын Маркабай Ааматов:

- «Юруслан чыныгы эр экен! Усубалиев, Масалиев, Акаев - үч падыша чапканда да жок болбой, кайра эле Тойчубеков болуп чыгып атат... Башкалар үч эмес, бир падышанын токмогун көтөрө алат беле?» деди...

... «Манас-Ата» коому жаңы уюштурулуп атканда, Масалиев-Киселевдик бийлик аны улутчулдук көрүнүшү катары жерип, ур токмокко алган.

«БКнын секретариатында Тойчубеков катуу сыналды, - деп эскерет андагы «Лейинчил жаш» гезитинин редакторунун орун басары, азыркы КООРТ телеканалынын башкы директору Темирбек Токтогазиев. - БКнын секретары Шеримкулов аябай

жемсеп, анан «кечирим сурайт» деген тейде Тойчубековго сөз бергенде, Юруслан Жуманович турду да: «силердики туура эмес, силер саясий чолок бүтүм жасап жатасыңар» деп кайра өздөрүн талкалап кирди. Отургандар тегиз баптарын ылдый салышып, калтырап калышты. А кезде БКнын секретарына каяша айтмак тургай, каш кагыш деген кайда? Жанымыда отурган, а кездеги райкомдун секретары Эркин Мухтаров мага шыбырайт: «Юке - эр, ата-аң!..»

...«Ленинчил жаш» гезитинде иштеп жүргөн акын Нуралы Капаров: «Чогулуш болот экен» десе, «Тойчубеков барат бекен?» дечүбүз. Чогулушка Тойчубековдун сөзүн угуш үчүн барчубуз» деп эскерген комсомолдо катчылык кезин...

...Мындан беш жыл илгерки президенттик шайлоо алдындагы жолугушуулар. Кара-Балта шаарынын чоң маданият үйүндө эл жык-жыйма. Президенттикке талапкерлер Апасмат Масалиев, Медеткан Шеримкулов сүйлөштү. Алардан кийин Масалиевдин ишенимдүү кишиси Тойчубеков чыкты. Отургандар Тойчубековго ашыкча ыраазы болушуп, шатырата кол чабышты. Кемпир-чалдар ыйлап жиберишти. Бирөө залдан кыйкырды: «Жолдош Тойчубеков, эмнеге өзүңүз Президенттикке койбойсуз? Анык Президент болчу киши - Сиз экенсиз».

...Жакында Тойчубековдун кандидатурасын Президенттикке көтөрүшүп, тил боюнча комиссияда кулатышканда, коомчулук таң калды. «Жылаңач төөнү буйласынан кармагандай сүйлөгөн Тойчубековду жыгышканы эмнеси» деп жазды «Асаба», «тилинен чаң чыккан Тойчубековду кулатканы адилетсиздик» тейинде жазды «Кыргыз руху». Бир чогууда Юке тууралуу сөз болуп акын Атантай Акбаров менен саясатчы Аскар Базаркулов: «Юруслан Тойчубеков - кыргыз саясатчыларынын арасындагы биринчи чечен, сөзмөр» деген жыйынтыкка баары макул болушту...

Арийне, жөн киши мыкты сүйлөй албайт. Ал үчүн ириде жүрөктө жалын, көкүрөктө сезим, башта акыл, турмушта көптү көргөн чоң тажрыйба керек. Ошондо гана сүйлөсөң сөзүң жарашат, сүйлөсөң сени угушат...

Юруслан Тойчубековду угушат... Президент да укту окшойт... Юруслан Тойчубековду азыр Баткенде угуп атышат... Юруслан Тойчубековду али угушаарына ишенем... «Юруслан Тойчубековго сөз берилет...»

Омүрзак ТӨЛӨБЕКОВ,
«Ак бата» журналынан.

Ю.ТОЙЧУБЕКОВ - БАТКЕНДЕ

АКАЕВ ЖАНА ТОЙЧУБЕКОВ

Мен Баткенге дал президенттик шайлоо күнү келдим. Биякка тартаарымда Акаевди колдогон борбордук штабдагылардын бири: «Баткен - опасный. Айбалаев менен Тойчубеков оппозициядагыларга өтүп кетиши мүмкүн» дегенинен кызыксам, а киши бүт ынтаасы менен Акаев үчүн иштеп жатканы кашкайып турду.

- Бизге шайлоо алдындагы чогулушка Тойчубеков келди. «Юруслан Тойчубековдун сүйлөгөнүн угабыз» деп эл көчүп барды. Юруслан Жуманович катырып сүйлөдү... «Президенттикке мен да шымаланып чыгып алыптырмын. Анан бир күнү акыл токтотуп, күзгүгө карасам, мен президентке эмес, губернатордун орун басарына окшош экенмин. Кой дедим да жыйыштырып кайра бияка жүрө бердим... Президенттикке ат салыша турган адам а дегенде өзүнүн ордун туура байкап, күзгүгө караныш керек...» деп, ушундай курч сөздөрдү айтып элди жапырт бир каткыртып, бир ыйлатып, артынан ээрчитип алды. Ушу чогулушка чейин «Мен Акаевге добуш бербейм» деп жаткан бир нече кишилер Тойчубековду уккандан кийин: «Тойчубеков туура айтат. Акаевдин артыкчылыгын байкабаптырмын» деп оюн өзгөрткөнүнө күбө болдум, - дейт Туйгун Жолдошев, айыл өкмөтүн башкарып, убагында Жогорку Кеңешке депутат болуп жүргөн ардагер.

АЙБАЛАЕВ ЖАНА ТОЙЧУБЕКОВ

- Айбалаев менен Тойчубеков Баткендин экономикасын көтөрүп, элдин турмушун жакшыртууга кырчылдап күрөшкөнү бир болсо, көпчүлүктүн кошуна мамлекеттердин астында басылып келген кызыкчылыгын өйдө алып чыкканы ого бетер маанилүү болду, дейт областтык гезиттин редактору Ташмахамат Орозов.

Эл оозунда легендага айланган сөздөр бар экен: «Айбалаев менен Тойчубеков автоматчан солдаттарды алып, асманга ок атышып, өзбектерди кууп чыгышып, Бүргүндүдөгү нефть кенин кайра Кыргызстанга тартып алышты...

Башка аймактарда эл губернаторду билет, ал эми анын

орун басарын сөзгө да кыстарышпайт. А Баткенде Айбалаевден кийин Тойчубеков кошо айтылат...

Областтык кеңейтилген коллегия болду. Бүт айыл өкмөттөрдөн, райондордон, шаарлардан өкүлдөр жайнап келип, борбордук маданият үйүнүн кенеп залы жык толду. Област, район-шаарлардын жетекчилеринин көбү чыгып сүйлөштү. Юке эң этегинде сөз алды... Башкалар күнүмдүк чарбалык маселелер менен чектелип атышты эле Тойчубеков Баткенди Кыргызстандын бир бөлүгү катары карап, аны өнүктүрүүнүн олуттуу маселелерин көтөрдү, жалпынын келечеги үчүн күйүп күрөшүүгө чакырды... Арийне, Юкенин сөзүн башкалардыкы менен салыштырып болбойт эле. Ал киши мага областтын аймагына батпай тургандай туюкду... Кичине арыкка сыйбаган чоң кораблди эске салды... «Тойчубеков катыра сүйлөдү» деди кимдир бирөө. «Бул деген Тойчубеков да» деди экинчиси. «Тойчубеков Баткендин булбулу» дейт Мамат Марипович» деди дагы бирөө...

Айбалаевдин Тойчубековго мындай баасы ойго түрттү. Чогулуштарда, иш боюнча жолугушууларда Мамат акенин Юкеге жасаган мамилесин өзүмчө калчадым. Тойчубеков - күчтүү инсан. Адатта андайлардан жетекчилер чоочуп, жанына жолотушпайт. Өздөрү күчтүү кишилер гана күчтүүлөрдү кошо ала жүрөт. Мен Акаев күчтүү ишмер Айбалаевди коркпой-үркпөй жооптуу участко койгонуна бир тан берсем, Айбалаевдин Тойчубековду оң колдугуна тартканына экинчи тан бердим.

Айбалаев-Тойчубеков биримдиги тууралуу Бишкекте чоң саясий чөйрөдө да көп сөз болот. «Айбалаев менен Тойчубеков кыйын күндөрдө биригишкен. Кызматка келгенде Айбалаев аны унуткан жок» дешкен. «Мансапка жеткенде өткөндү унутуп койгондор көп болот. Айбалаевдин кызматка турганда кечээги жакшы өнөктөшүн кошо ала жүргөнү адамгерчилигинин жогорулугу» деп бүтүм токугам.

Айбалаев-Тойчубеков тандеми Баткенде чоң үзүр берип жатканы таасын байкалат. Айбалаевдин ишенимин Тойчубеков камчы салдырбай актап, бул болсо, өз кезегинде «вазир жакшы, хан жакшы» демекчи, Юкенин мыкты уюштургучтугу Мамат Мариповичке чоң өбөк.

Айбалаев-Тойчубеков биримдиги тууралуу көп жакшы пикирлер жаралыштыр. «Бул эки киши областты көтөрүшөт» деген ишеним анын башкысы. «Сладкая парочка» деген азиятын көп жаңырат. Бир чогууда Айбалаевге: «Сиздин оң колуңуз Тойчубеков» депсе, а киши «досум Тойчубеков» деп гүзөптүр.

Мындай кептер Айбалаев менен Тойчубековдун мамыр-

жумур, ынгымактуу, ооматтуу иш алып барып жатышкандыгынан кабар берет.

«Эки жакшы бириксе-кут» дейт элибиз. Эки күчтүү инсандын биригип, «бир жакадан баш, бир жеңден кол чыгарганы» Баткенге, демек, Кыргызга жакшы өнүм берип жатат...»

ТҮНДҮКТҮН ӨКҮЛҮ ТҮШТҮКТӨ

Тойчубековдун Баткенде иштеши - Кыргыздын саясий элитасын санаага салган түндүк-түштүк кыйчалыш маселесинин оң чечилген да көрүнүшү катары эсептөөгө болот.

Юке Баткенге келатып республикалык басма сөздөрдүн бирине берген маегинде: «Аркалыксың деп жеришпесе, иштеп берем» деген эле.

Мына, андан бери арадан жыл айланды. Тойчубековду түштүктүктөр аркалык деп жериген жок. Юке да эл менен жуурулушуп, өзгө айланып калды.

РЕСПУБЛИКАДАН - ОБЛАСТКА

- Юруслан Жуманович, сиз Кыргыз элине республикадагы бирдеп-бир чыгаан саясатчы катары таанылгансыз. Убагында коомчулук, республикалык басма сөздөр сизди президенттикке, премьер-министрликке ат салышкан ишмер деп эсептеп келген. Анан былтыр миятын күтүүсүздөн алыскы Баткен областына губернатордун орун басары болуп жүрө бердиңиз. Бул кадамыңызды кантпн түшүндүрөсүз?

- Менин Баткенге келишиме түрткү болгон жагдайлар арбын болду. Биринчиден, мен кийинки 7-8 жыл бою Кыргыз Республикасынын Жогорку Кеңешинин депутаты болуп, республиканын мыйзам чыгаруучу органында иштедим. Эми ошол мыйзамдар жүзөгө аштырылуучу аткаруу бийлигинде иштөөгө кызыктым. Экинчиден, мен кийинки 10-15 жылда чыгармачылык, бизнес менен алышып, эл менен өндүрүштөн алыстап калдым, ушул кенемтени толтургум келди. Үчүнчүдөн, балким, бул башкы себеп чыгаар - ал Мамат Айбалаев менен Жогорку Кеңеште бирге иштешип, жакындашып калдык. Мамат Марипович Айдаркен сымап комбинатын, Кадамжай сурьма комбинатын башкарып, республикалык пландоо комитетинде жетекчи кызматта иштеп, экономиканы, өндүрүштү мыкты өздөштүргөн инсан. Мындай кадрлар республикада кем. Анан адамгерчиликтүү, түз жана таза жүргөн, калыс адам. Ал эми иштермандыгы болсо, өтө жогору. Ошондой эле, учур менен тең адымдап, дайыма өзүн өстүрүп, акыл-ой өрүшүн такай байытып жана жаңыртып турган ишмер. Баткен областы уюшулганда башчылыгына ушун-

дай мыкты, мен жакшы билген жакын адамым бекилгенде абдан ыраазы болдум. Кечээ эле бийликтен четтетилген инсандын кайрадан мамлекеттик жооптуу кызматка чектелгени үчүн президент Акаевге да тан бердим.

Мамат Марипович экөөбүз пикир алышып, а кишинин Баткен областын көтөрүү боюнча чоң ойлоруна күбө болдум. Баткен-Кыргызстандын бирден-бир келечектүү, потенциалдуу аймагы. Аны көтөрүү-республиканы көтөрүүгө чоң салым. Анан да Баткен - согуш оту тутанып, Кыргызстандын келечегин таразага салып, жалпы элибиздин көңүл чордонунда турган аймак... Ушундай кырдаалдар мени Баткенге апкелди...

БАТКЕНДЕГИ ИЙГИЛИКТЕР

- Мына, сиздер Баткенде иштей баштаганга бир жыл убакыт болду. Ушул мезгилде областта кандай иштер жасалды, кандай жетишкендиктер жаралды?

- Бир жылда арийне, бир топ иштер аткарылды, бир топ жетишкендиктер жаралды. Мен мында биринчи кезекте элдин психологиясынын өзгөргөндүгүн белгилеп кетким келет. Эл өз келечегине, жакшы турмушуна ишенип, иштөөгө үйрөндү. Област болуп, көптөгөн жумуштар жасалып, элдин коомдук-саясий, рухий деңгээли өстү.

Экинчи чоң жумушубуз - Баткен аз жерден экиге бөлүнүп кала таштаган. Биринчиси - Лейлек району менен Сүлүктү шаары, экинчиси - Баткен районунун жарымы эки жерден Тажикстандын чек арасы менен бөлүнгөн. Тажикстандыктар постторду коюшуп, отүп жаткан машиналарды тосушуп, элди кыйнап салышкан. Биз Тажик жетекчилери менен 20 жолудай акырын да, катуу да сүйлөшүп, документтерди жайып, акыры жыйынтыкка жетиштик. Бир жерден постторду бүт алдырып, экинчисинен бир гана пост калтырып элдин каттоосу жеңилдеди.

Жогорку Сох, Сары-Камыш деген жерлерибизде нефть, газ чыгат. Алардан чыккан баалуу кең байлыктар Кыргызстанга эмес, кошуна мамлекеттерге кызмат кылып келген. Биз буга каршы чечкиндүү аракет жүргүзүп, оң натыйжаларга жетише алдык. Биздин территориядан Өзбекстанга көптөгөн суулар агып өтчү. Буга чейин биз анын 21 гана процентин пайдаланып келгенбиз. Биз ушул багытта да иш жүргүзүп, эми канча сууга муктаж болсок, ошончо пайдалануу укугуна ээ болдук. Бул болсо, быйылкы кургакчылык жылда элибизде абдан чоң пайда келтирди.

Экономикасы өнүккөн чет өлкөлөр менен түз байланышка чыктык. Мисалы, Кытайга. Мына, азыр Кытайдан тракторлор, айыл чарба шаймандары, велосипеддер келди. Өзгөчө,

соко, шаанынын данын ажыратуучу станоктор айыл чарба жумуштарын жеңилдетип, дыйкандарыбызды кубанычка бөлөдө.

Бул алгачкы саамалык. Алдыдагы мезгилде Кытай жана башка чет өлкөлөрдөн көптөгөн техникалар, жабдуулар келмекчи. Мисалы, биз 9 гидростанция салууну белгилеп жатабыз. Андан тышкары 20 миң гектар жерге суу жеткирүүчү долбоорлорду түзүп, аларды четтик алдыңкы өлкөлөрдүн каржылоосуна макулдаштык.

Баткендин чоң байлыгы болгон өрүктарлар менен жүзүмтарларды көтөрүүгө жетиштик. Мисалы, Төрт-Күл винзаводубуз былтыр 40 тонна жүзүм алса, быйыл дээрлик 800 тоннага жеткирди.

Кадамжай сурьма комбинаты быйыл былтыркыдан дээрлик эки эсе көбүрөөк жумуш аткарса, эмдиги жылы дагы эки эсе жогорулоо мүмкүнчүлүгүнө ээ болуп отурат.

Майда жана орто бизнести өнүктүрүүдө жакшы жылыштар жасалды.

Бир жыл ичинде областтык структуралар түзүлүп бүтүп, ишти баштады. Эми алар өз үзүрүн, пайдасын тийгизмекчи.

ОППОЗИЦИЯДАН - БИЙЛИККЕ

- Юке, сиз да, Айбалаев да азыркы бийликке оппозицияда жүргөнүңүздөр белгилүү. Эми минтип бийлик менен келишип, алардын тутумунда иштеп атканыңыздарды кандай түшүндүрөр элечиз.

- Бийлик менен оппозицияны келишкис эки тарапка бөлүп салууга болбойт. Бийликтегилер деле, конструктивдүү оппозициядагылар деле элибиз жакшы жашап, республикабыздын көтөрүлүнү үчүн күрөшөт. Анан ар бир инсан ишкерлик мүмкүнчүлүгүнө жараша өзүнүн татыктуу ордун ээлеши керек. Мейли ал бийлик тарабында жүрсүн, мейли, оппозицияда жүрсүн, элдик, мамлекеттик кызматка барып, жалпыга кызмат кылышы керек. Биз оппозицияда жүргөндө бийликтегилерге койгон башкы талабыбыз - ар бир кадр өз ордун ээлөөсү эле. Президент баш болгон республиканын жетекчилерине биз Жогорку Кеңештин сессияларында жана башка майда-чоң жыйындарда ондогон кадрлардын ээлеген орундарына татыксыз экендиктерин, натыйжада, республиканын экономикасын көтөрүп, элдин жашоо-турмушун жакшыртууга салака тийгизип жатканын сынга алып айтканбыз. Мисалы, Дастан Сарыгулов элибиздин башкы байлыгы болгон тоо кен өнөр жайын талкалап жаткандыгын, мындай постко жарамсыз экендигин далилдөөгө беш жыл убакыт кетти. Бирок

акыры чындык жеңди. Муну ириде президент туура түшүнүп, тийиштүү калыс жыйынтык чыгарды. Сарыгулов «Кыргызалтын» концернинен четтетилди.

Ал эми Сарыгуловго окшогон татыксыз жетекчилер куугунтукка алган Мамат Айбалаевге окшогон кадрлардын ким экендиги айкындалып, Мамат Маринович кайра ордуна келип.

Биз биринчиден президент баш болгон бийлик тарабынан адилеттик жасалганына ыраазы болсок, экинчиден, жетекчилик бизге «эми силер иштеп, мүмкүнчүлүгүңөрдү көрсөткүлө, элге кызмат кылгыла» деген сунуш менен кайрылды. Биздин максат да элибизге кыйын кезде кызмат көрсөтүү болчу.

- **Өзүңүздүн көптөн берки өпөктөшүңүз, азыр үзөңгүлөш иштеп жаткан жетекчиңиз, республикага кеңири белгилүү пи-сав Мамат Айбаласовдун артыкчылыктары эмнеде деп ойлойсуз?**

- А дегенде айгаарым - Мамат Маринович Айбалаевге окшогон ишкерлер жана инсандар республикада саналуу. Бул кишинин ички байлыгы, көз карашы жана кесиптик билгичтиги абдан жогору. Мындай инсан өзүнчө бир чоң жана баалуу казына. Аны туура пайдалануу а кишинин өзүнө да, элге да пайда гана алып келип жатат.

СССР кезинде түстүү металлургия деген зор тармак болгон. Мамат Маринович ошол тармактын тарбиясын алган киши. Ал тактыкты, талапчылдыкты башкы орунга койгон. Бул касиеттер Мамат Мариновичте жакшы жуурулушкан.

Ошондой эле, бул кишиде адамдар менен мамиле жасоо жакшы өнүккөн.

Кыргызбайлык, былык-чылыктан өйдө турат.

Мамат Айбалаевдин казынасы али толук ачыла элек. Ал алдыдагы мезгилде Кыргыз элине дагы чоң кызмат кылат деп ишенем.

Айбалаев - незаурядная личность современности.

КЫРГЫЗДЫН ЖООКЕРИ

Тойчубеков милиция, аскер кызматкерлерин алып, чек ара жерлерди аралаганында чогуу болдук. Төрт-Күл суу сактагычынан өтө бергенде тоо бетке жүздөгөн тажик атуулдары жайыла жайната шыбак жулуп жыйнап жүрүштүр.

- Аялдар менен балдарды коё берип, эр жеткендерин кармагыла. Катуу сүйлөшкүлө. Биздин жерге кошуналар минтип ээн-эркин кантип, табият байлыктарыбызды талап-тоноосун токтоткула,-деп буйрук берди губернатордун биринчи орун басары.

БАТКЕНДИН ЖЫЛАДЫЗДАРЫ

ПОЛОТХАН

Полотхан деген ысмы менен тарыхта белгилүү болгон Охналык Исхак Молдо Асан уулу.

Анын атасы өз доорунда билимдүү адамдардан болгон. Тубаса зирек Исхак атасынын окугканы менен эле чектелип калган эмес. Өз алдынча көп окуп, Чыгыш өлкөлөрүнүн тарыхы, маданияты, поэзиясы тууралуу кошумча билимге ээ боло баштайт.

Орто Азиянын Баатыры аталган Полотхан Исхак бүт өмүрүн элдин эркиндиги, азаттыгы үчүн арнап койгон.

1873-1876-жылдарда Фергана өрөөнүн толугу менен каптаган элдик көтөрүлүштү жетектеген.

1875-жылдын октябрынан 1876-жылдын 2-мартына чейин Коконго хандык кылып, жаңы акча бирдигин-тенге чыгарган, Төлөгөн Касымбековдун «Сынган кылыч» романында Исхактын басып өткөн жолу көркөм чагылдырылган.

МУРАТ САЛИХОВ

Белгилүү коомдук ишмер Мурат Салихов 1905-жылы Баткендин Рават айылында туулган. Ага-энесинен эрте ажырап, жашынан Исфаралык кулактыш малын багат.

1919-жылы Кокондогу балдар үйүнө алынып, 1923-жылы педтехникумду аяктаган соң, Ташкенттеги коммунисттик агартуу институтуна жиберилет. Аны 1925-жылы аяктагандан тартып, Ош аймактык билим берүү бөлүмүндө башчы болуп 2 жыл эмгектенет.

1927-31-жылдары Ошто, өзгөндө жана Кызыл-Кыяда жооптуу кызматтарда иштеген. 1931-жылы Ташкенттеги марксизм-ленинизм институтунан окуп, 1933-жылы саясий бөлүмгө кызматка жиберилген.

1933-1935-жылдары № 54-жылкы заводунун саясий бөлүмүнүн башчысы, 1935-37-жылдары Түп райкомпартиясынын катчысы, Кыргызстан КП БК(б)нын айыл чарба бөлүмүнүн башчысы болуп дайындалган. Кыргызстан КП БК(б)нын II пленумунда М.Салихов Кыргызстан Борбордук Комитетинин үчүнчү катчысы, 1937-жылы 8-октябрда Кыргыз ССРинин Эл комиссарлар Советинин Председатели болуп дайындалган.

АБДЫКАДЫР ОРОЗБЕКОВ

Чыгаан Абдыкадыр Орозбеков 1889-жылы Кадамжай районунун Охна кыштагында туулган.

1907-1917-жылдары Кокон жана Анжиянда набайчыларга жалданып иштеп, жумушчу кыймылына активдүү катышкан. Кыргызстанда совет бийлигин орнотуу үчүн күрөшүп, граждандык согушта катардагы жоокерден отряд командирине чейин көтөрүлгөн. 1920-жылы Кызыл-Туу ордени менен сыйланган.

1920-23-жылдары айылдын, болуштун, райондун революциячыл комитетин башкарган.

1924-25-жылдары Ош округдук эмгекчилер советинин жер бөлүмүнүн башчысы болуп иштеген.

А.Орозбеков кыргыз областтык жумушчу-дыйкан жана солдат советтеринин уюштуруу съездине (1925-ж.) делегат болуп, анда Кыргыз областтык Аткаруу Комитетинин төрагалыгына шайланган. Ал эми, 1926-36-жылдары Кыргыз АССР Борбордук Комитетинин төрагасы болуп иштеген.

ИСХАК РАЗЗАКОВ

Исхак Раззакович Раззаков 1910-жылы 25-декабрда Лейлек районундагы Коросон кыштагында кенчинин үй-бүлөсүндө туулган.

1931-жылы Ташкенттеги педагогикалык техникумун, 1936-жылы Москвадагы пландоо институтун бүтүргөн. 1936-38-жылдары Өзбек ССРинин мамлекеттик пландоо комитетинин председатели, 1941-44-жылдары Өзбек ССРинин Эл Агартуу Комиссары, 1944-45-жылдары Өзбекстан КП БКнын пропаганда жана агитация боюнча катчысы, КП БКнын бюро мүчөсү болгон. 1945-50-жылдары Кыргыз ССРинин Министрлер Советинин председатели, 1950-61-жылдары Кыргызстан Компартиясынын биринчи катчысы болуп иштеген. Ошол жылдары Кыргызстан көп тармактуу индустриалдуу мамлекетке айланган. Өзүнүн жумушчу табы жана улуттук интеллигенциясына болду. Республикада илим, билим, маданият өнүгүп өстү. Жогорку интеллектуалдагы саясий жетекчилер өсүп чыгышты.

МОЛДО НИЯЗ

Кыргыз жазма адабиятынын баштоочусу, өз кол жазмалары биздин күнгө чейин жеткен XIX кылымдын башында туулган акындардын жападан жалгыз окүлү, тарыхчы жана саясатчы, философиялык ойлор менен сатира, юмор саптарынын ээси, диний илимди терең өздөштүргөн билимдүү, бүт өмүрүн поэзияга арнап жашап өткөн улуу акын Молдо Нияз Эрназар уулу болгон. Ал чыгыш адабиятынын мыкты үлгүлөрүн өздөштүрүү менен кыргыздын байыртадан бери жашап келаткан санат-насыят, терме, арман, кошок арзуу сыяктуу сапаттуу ырларына кыйыштырып жазма адабиятынын пайдубалын XIX кылымдын биринчи жарымында эле курууга киришип, профессионалдыкка адабияттын бийиктигине жеткирген.

Молдо Нияз азыркы Көтөрмө айыл Өкмөтүнүн аймагындагы Кызыл-Булак айылынын Ак-Кыя деген жеринде оокаттуу үй-бүлөдө 1923-жылы туулган.

РАХАТ АЧЫЛОВА

Кыргыз кыздарынын арасынан алгачкылардан болуп суурулуп чыгып, билим дүйнөсүнө сүңгүп кирип, не бир албан иштерди жараткан Рахат Ачылова философия илимдеринин доктору, профессор.

Рахат Ачылова 1941-жылы 30-майда Баткен районунун Орто-Боз айылында туулган. Жалал-Абаддагы педагогикалык техникумду эң мыкты аяктагандан кийин КМУнун тарых факультетинде окуган. 1968-жылы Ленинград университетинде «СССРдеги улуттар аралык нике жана үй-бүлө» деген темада диссертациясын, ал эми 1988-жылы «Улут жана үй-бүлө, алардын өз ара аракеттенишинин методикалык проблемалары» деген темада ошол эле университетте докторлук диссертациясын жактаган. «Интернационализм - улуттар аралык саясаттын негизи», «Үй-бүлө жана коом», «Улут жана үй-бүлө», «Кыргызстандагы аялдарды окутуунун абалы» жана башка жүзгө жакын монографиялардын автору.

Рахат Ачылова Кыргызстандагы лидер айымдардын бири, «Ардак белгиси», «Эмгектеги каармандыгы үчүн» медалынын ээси. Кыргыз эл депутаты болуп шайланган.

ТУРГУНБАЙ САДЫКОВ

«Революциянын каармандарына», «Достук» монументин, «Манас» скульптуралык комплексин, «Эл куту» композициясын, «Жеңиш» аянтындагы комплексти жараткан көрүнүктүү скульптор.

СССРдин эл сүрөтчүсү, Социалисттик Эмгектин Баатыры. Лениндик сыйлыктын лауреаты, Республиканын Токтогул атындагы сыйлыгынын, «Манас» орденин ээси, Кыргызстандын Баатыры Тургунбай Садыков 1935-жылы 4-ноябрда Баткен районунун Орто-Боз кыштагында туулган. Москвадагы Жогорку сүрөт окуу жайына караштуу жогорку курсту бүткөн.

Негизги чыгармалары: «Кичинекей койчу», «Дем алуу», «Дирижер», «Айтиевдин портрети», «Д.Күйүкованын портрети», «Кылым таштары» сериясы.

Садыковдун чыгармалары шериктеш мамлекеттердин маданият министрлигинин көргөзмөлөр дирекциясында, Революция музейинде, Третьяков галереясында сакталууда.

Ал «Революциянын каармандарына» монументи үчүн 1980-жылы Лениндик сыйлыкка, «Манас» скульптуралык комплекси үчүн 1984-жылы Республикалык Токтогул атындагы мамлекеттик сыйлыкка татыктуу болгон.

АПАЗ ЖАЙНАКОВ

Кыргыз жеринин улуулугун, сулуулугун обонго салып даңазалап, дагы бир бийиктикке көтөргөн Апаз Жайнаков 1960-жылы 6-мартта Баткен районунун Орто-Боз кыштагында туулган. Ю.Гагарин атындагы орто мектепти аяктагандан кийин 1977-78-жылдары Самаркандектеги № 34 кесипчилик техникалык окуу жайында, 1981-83-жылдары Кыргыз Мамлекеттик Токтогул Сатылганов атындагы Эмгек Кызыл Туу ордендүү филармониясынын эки жылдык студиясында окуган. Бишкектеги Бүбүсара Бейшеналиева атындагы искусство институтун бүтүргөн.

Чыгармачылыгын 1983-жылдан баштаган. Чыгармалары: «Суранам», «Мырзайым», «Буракжан», «Өрүкзарга», «Кыргыз жери» ж.б.

БАТКЕН ТАЛАНТТАРЫ

Баткен жергесинен Кыргызстанга бир топ талаптуу акын жазуучулар чыккан.

Ириде сөздү акын Курбаналы Сабыровдон баштоого болот. Сабыров 70-жылдарда кыргыз поэзиясына өз үнү, өз сөзү менен келип, татыктуу ордун алган. Республиканын мыкты таланттарынын катарына кошулуп келатканында жаш талантты шум ажал эрте алган. Антсе да ысымы адабият сүйөрмандарынын эсинде калды.

Эгемберди Эрматов - кыргыздын учурдагы дараметтүү, таланттуу акындарынан. Бир нече китептин автору. Кадамжайдын кулуну. Эр ортонун такымдап, гүүлдөп иштеп, чыгармачылыгынын болуп турган чагы.

Алардын артынан келатышкан Атакул Жакыпов, Абдилат Дооров, Айдарали Жапаров (жакында дүйнөдөн өттү, жаткан жери жайлуу болсун!) да Баткенден чыгып, үндөрү жамы кыргызга угулуп калган таланттар. Ырлары республикалык басма сөздөргө байма-бай жарыяланып, бир нече ыр китептердин авторлору.

Баткен жергесинен таланттуу прозачылар да чыгып жатат.

Нууман Сайдудлаев - кыргыздын таланттуу жазуучуларынан. Ал киши азыр айыл өкмөт башчысы болуп иштөө менен бирге тарыхый роман жазып чыгарды.

Аскар Ражап - мезгилдүү басма сөздөргө чыккан чакан, ширин аңгемелери менен кыргыз окурмандарына жакшы маалым. «Өкүм» аттуу аңгемеси белгилүү жазуучу Мурза Гапаровдун мактоо сөзү менен жарыяланган. Ал Баткен райондук гезитинин редактору болуп иштеп келип, азыр Баткен областтык гезитинин редакторунун орун басары.

Топчугул Шайдуллаева, Мадина Тураева, Мурзапар Үсөнов, Абдиллабек Абазов, Мисилим Рыскулов, Кудаяров өңдүү жаш таланттар кыргыз адабият айдынында үзүрлүү иштешип, келечектеринен көптү үмүттөндүрүшөт.

«Бийик учат Лейлектин турналары» деп ырда жазылмакчы, Баткендин таланттары да Кыргыз адабият асманында жаңы бийиктиктерди багынта берерине ишеним чоң.

Бар бол, адабият! Калемин курчуй берсин, Баткендик талант!

БАТКЕН БАЙМАНАСЫ

КЫРГЫЗСТАНДАГЫ ИНДИЯ

Баткен - Кыргызстандын эң алыскы, түштүк-батыш чегиндеги аймак.

Областтын борбору - Баткен шаары, Шаардын табияты өзгөчө. Биз жүргөн ноябрь айынын башында күн чайыттай ачылып, жылуу болуп турду. Бишкекке телефон чалсак, «күн ара кар жаап, күн суук» дешет. Түндүктө - кыш. А Баткенде деле күз. Жергиликтүү калк декабрь ичи деле ушундай жылуу болот дешет. Кар январь айында барып гана түшөт экен. Ошондо да эбелеп-себелеп, биртке.

Баткен аймагын аралап, тигил, бул чөлкөмдөрүнө барсаңыз, өйдөлөгөндө суук, жерде кар. А Баткен шаарында жаркыраган ачык күн, жер кургак. Такыр түшүнбөйсүң. Саягы Баткен шаары чуңкурда жайгашкан. Абасы жылуу. Тегерегине түшкөн кар биерде жамгырга айланып кетет. Акыры бүтүм токудум: «Баткен шаары - Кыргызстандын Индиясы».

«САКАЛЫН АЛЫП КОЁБУЗ»

Баткен дегенде жүрөк шуу этип, көңүлгө согуш тартылат. Баткенге сапарга чыгаарда: «Ой, аякка эмне бар, согуш болуп жатса» деген сестенүүлөрдү көп уктум. «Кар жаап салып, террористтер кетишти» деген менен баары бир коогалуу аймак. Сести алат.

Баткенге келип түнсөм, деле согуш, коога менен элдин иши жок. Кудум эч балээ болбогондой. Эл бейкапар тиричилик көйгөйүндө.

«Бытыр а дегенде бир үрпөйүп алып, анын көнүп кеттик» дешет баткендиктер. Баса, баткендик дегенди биерде баткенчи дешет экен.

Коога болгон Зардалы, Кожоашкан борбордон 170 чакырым алыс, тээ кат-кат тоолордун арасында. Демек, шаар тоолондон кыйла окчун.

Сакалчандар менен айкаш жүргөн аймактарда болдук. - Алар биздин аймактарга келишти,-дейт Зардалыга жанын Турук-Суу кыштагынын жашоочусу Умар аксакал. - үнкүсүн коркуп, чагырларда жатып жүрдүк. Баткенге ка-

чып бардык. Убара, түштүккө түштүк. Элдин бейкуттутун бузган тополоңчулар оңбос...

Чек ара аскерлеринин башчысы:

- Биз террористтердин келерки жылкы жортуулуна даярданып жатабыз. Алар келишет. Келипсе, «күтүп алганга» даярбыз. А келбесе... Эл тынч болот, жакшы... - дейт бейкам.

- Сакалчандардын сакалын алабыз,-деп кошумчалады бир жоокер.

- Террористтер олуттуу деле коркунуч туудурбайт. Алардын катыгын берүүгө күч жетет. Коркунуч башка жакта - кошуна элдер менен ынтымак керек,-дейт областтын губернаторунун коргонуу боюнча орун басары Абдырахманов.

Башкысы эл тынч, бүлүк жок. Ылайым эле ушундай бейкуттук болсун... Кудайдын куттуу күнү кичине шаардын ар-ар жеринде түнү менен музыка жаңырып, тойлор өтүп жатты...

«БИР САНТИМЕТР ЖЕРДИ БЕРБЕЙБИЗ...»

Баткендеги эң талыдуу маселе - чек ара. Өзбекстан менен Тажикстан жанаша жайгашып, болгондо да көптөгөн жерлерден чек ара чаталышып калган. Эки үйдүн бири Кыргызстандыкы, экинчиси Өзбекстан же Тажикстан.

Кошуналар чек ара, таможня постторун жайнатып, элди катуу кыйнаган.

«Бир кап картошка апкелатсаң ар шылтоону айтып, жарымысын алып калыпчу» дешет Баткендиктер.

Област ачылганы анын жетекчилери бул маселенин үстүндө кайратмандык менен иштеп, жакшы натыйжаларга жетишип кен. Азыр чек арада абал жеңилдеп, эл сүйүнө башчыларга ыраазы.

«Айбалаев Тойчубеков экөө солдаттарды тизип алышып чек араларда чоң жумуш кылышты» дешет.

«Айбалаев: «Бир сантиметр жерди бербейбиз» деген»... Бул сөз Баткенде легендага айланыптыр...

«Бүгүндүдө газ, нефть чыккан жер бар. Аларды Өзбектер иштетишет. Арендага акча төлөшпөйт. Областтын жетекчилери нары айтышса да болбойт, бери айтышса да болбойт. Акырында солдаттарды апарышып, асманга ок атып опузалашып, сөзгө келтиришти» дешет.

«Айбалаев келатканда Өзбектер постту ачпай турушту эл Мамат Марипович терезеден колун чыгарып, муштумун кетерди...» деген да сөздү уктук.

Мындан келди Баткен облусунун жетекчилери башка аймактардагыдай жалаң чарбалык ишке баш оорутушпай, өтө

олугтуу жана кыйчалыштуу чек ара, улуттар аралык ынтымак үстүндө кажырлуу иш алып барышууда.

- 1975-жылы жана 1989-жылы Тажиктер менен жер, суу талашып чоң чатак чыккан. Азыр саясий, дипломатиялык тилде сүйлөшүү жатабыз. Област ачылып, жетекчилер, чек арачылар, аскерлер көбөйүп, жакшы болду, -деп сүйүнөт Самаркандек айыл өкмөт башчысы Дубанасев.

Эл башчыларынан тарта ар бир Баткендик чек арачы да, Кыргызстандын жери үчүн күрөшүүчү да...

«БАШЧЫ АКЕ, СУУ АПКЕЛЧИ...»

Баткендин жери кең. Бирок, көп жеринде суу чыкпайт.

Областтын жетекчилери кылкылдаган талааларга суу жеткирүүнүн үстүндө дүйнөнүн чар тарабына чапкылашып, каражат издешүүдө. Үзүр жок эмес. Тосмолорду куруп, цемент ноолорду салууга чет өлкөлөрдөн 20 миллион доллар узак мөөнөттүү жеңилдетилген кредит алууну макулдашты.

Эгерде ушул мүдөө жүзөгө ашса, жакшы арада Баткенде сугат аянттары дээрлик эки эсеге көбөйөт. Бул деген эки эсе көп адам жумуштуу болуп, түшүм эки эсе өсүп, эл кыйла жакшы жашап калат дегендик.

Мисалы, Кара-Булак айылында 700 кожолук эл жашайт. Суу түтүктөрү иштен чыккан. Эл сууну тоодон түшкөн булактардан ичет. Кара-Булак деген чоң булак бар экен. Капчыгай аралап башатына бардык эле, жалама аска зоонун түбүнөн булак оргуштайт.

- Кышкысын көп булактар соолуп калат. Ушул булак гана токтолбой бир айыл элди багып жатат, -дейт кыштактын жашоочусу Мамат Сулайманов.

- Мектепте математик мугалиммин. Эки жылдан бери жумушту таштап, тоодон ылдый цемент ноо салууга грант алуу үчүн долбоор түзүп чуркап жүрөм, -дейт Мамаг аке.

- «Эл башы болгончо суу башы бол» деп бабаларыбыз бекеринен айткан эмес. Бизде суу жагы кудайга шүгүр. Бирок, анын убайын кошуна элдер көрүп жатат. Буга чатагыбыз деле жок. Бирок, алар газдын баасын асмандатышып, либиздин терин сыйрып атпайбы. А биз эмнеге суубузду бекер беребиз. Андан көрө ГЭСтерди куруп, электр энергиясын сатсак, миллиарддаган доллар алсак болот, -дейт губернатордун биринчи орун басары Ю.Тойчубеков. - Биз ушул маселени кабыргасынан коюп, аны жүзөгө ашырууга умтулуп жатабыз.

«ӨРҮКЗАРГА БАРАБЫЗ...»

Баткен Кыргызстан гана эмес чет өлкөлөргө өрүктүн мекени катары белгилүү. Талаа-түздү араласаңыз, жер жайнаган өрүктөр... Өзгөчө жазында өрүк гүлдөгөн маалда Баткен жергеси ап-пак гүлгө айланып, ажайып көрккө келет...

Өрүк - мөмөсү өтө пайдалуу жемиш. Тутумунда кант, А, С витаминдери, органикалык жана минералдык кислоталардын бай болушу менен баалуу. Жаңы бышканда кант 4-26, сахароза 2,8-14, глюкоза 2, декстрин 2, кислота 2,5, азоттуу зат 2, кектиндүү зат 2, клетка 3 процентке чейин жетет. Данегинде май 50-60, белок 2-3 процентке чейин болот. Ал эми кургатылган өрүктө 5-6 миллиграмм А витамини, 10-20 миллиграмм С витамини сакталат.

Медицинада өрүк өтө пайдалуу жемиш деп бааланат. Аз кандуулуктан жапа чеккендерге гемоглобинди толуктоо үчүн пайдалануу сунушталат.

Баткенде өрүктүн курмайы, исфарек, бабол, учма, кандек, мирмонжали, сувкон өңдүү сандаган түрлөрү өсөт.

Илимий жагынан алып караганда ушундай.

Баткенде өрүк көп. Баткенди өрүккөн десе да болчудай.

Жайындагы жаңы түшүмүн мындай койгондо болжолу быйыл Баткенде 5 миң тоннадай өрүккөк топтолгон. Ар бир килограммын орточо 30 сомдон эсептегенде, 150 миллион сом. Демек, 15 миң кожолук 10 миң сомдон алганда 60-70 миң адам өрүктөн эле кыштык оокат камдайт.

Ал эми өрүк жагынан али мүмкүнчүлүктөр көп. Азыр Баткенде ар түп өрүктөн 5-6 килограммдан түшүм алынат экен. Ал эми ар бир өрүк 50-60 килограммга чейин түшүм берүүгө жарамдуу. Эгерде мындай мүмкүнчүлүк түзүлсө, бүт баткендиктер жалаң өрүк менен жашап кетсе болчудай. Мына, резерв... Мына, өрүк деген эмне...

Ал эми өрүктөн башка жүзүм, алма, алмурут, курма, анар, айва өңдүү сандаган мөмөлөрдү көбөйтсө, элестете бериңиз... «Баткен бейиштин жери» деп бекеринен айтылбаганын билесиз...

ЖЕРДИН ҮСТҮ ДА, АСТЫ ДА КЕН

Баткенде жердин бетиндеги кен мөмөсү болсо, жердин астында алтын, сурьма, сымап баш болгон ондогон баалуу кендер бар.

Бекеринен Кадамжай сурьма, Айдаркен сымап кендери күркүрөп, жалпы Кыргызстандын сыймыгына айланган эмес.

- Кендерди казып алууга мурча жетпей жатат. Чет

өлкөлөрдөн чоң кредит алып, кен байлыктарыбызды иштетсек, андан миллиарддаган доллар байлык алса болот. Анда Баткен бүт Кыргызстанды бутка тургузуп кетмек,-дейт Ю.Тойчубеков.

ПРЕЗИДЕНТТИ КУБАНТКАН ВИНЗАВОД

Областтын аймагында Чоң-Талаа, Бүргөндү, Коминтерн, Арка винзаводдору бар. Кийинки жылдарда алар иштетилбей токтоп калган. Базар мамилесине ылайык алар жаңы ээлерин таап, бүгүнкү шартка карата кайрадан экинчи өмүрүн баштады.

Президент Акаев жазында келгенинде Чоң-Талаа винзаводунда болуп, ири ишкананын жансыз турганына кейип кеткен. Кийин жайында келгенинде кайрадан ат башын буруп, заводдун иштей баштаганын, сок чыгарып жатканын көрүп кубанган.

Быйыл Чоң-Талаа вино заводу элден 800 тонна жүзүм алып, вино, сок чыгарды.

- Баткенде аба ырайы өзгөчө болот. Өрүктөн эле байкасаңыз, биздикиндей өрүк эч жерде жок. Демек, күндүн тийүүсү бөтөнчө. Демек, түшүм өтө табигый жана адамга жагымдуу. Ошого жараша биздин чыгарган продукция - вино, соктор организмге татымдуулугу өйдө, - дейт заводдун директору Исак Касымов.

- Биздин винологор менен соктор азыр Бишкекте сатыла баштады. А дегенде эл билбей, акырындап даамын тата эми сурап алууга өттү, -дейт заводдун жаңы ээси Таалайбек Кулжабаев.-Президентибиз Аскар Акаев ыраазы болуп кеткенден кийин өкмөт коңул буруп, заводду кайра жандантканга чоң кредит бергени турат. Ал колго тийсе, буйруса, келерки жылда миңдеген тонна вино, сок даярдайбыз.

Чоң-Талаа вино заводунун мисалынан көрүнгөндөй, Баткенде өндүрүш да жандануу жолуна түштү.

БАТКЕНДИН ТРАКТОРУ

Баткен шаарынын чок ортосундагы чоң дүкөнгө баш баксаңыз, катар тизилген кичине тракторлор менен айыл чарба шаймандарына жана ар кандай түрдөгү велосипеддерге көзүңүз түшөт.

- Областтын губернатору Айбалаевдин Кытайга жасаган иш сапарынын арты менен ал жактап тетиктер апкелинип, биздин жумушчулар тракторлорду, айыл чарба станокторун, велосипеддерди жасоодо,-дейт мурдагы «сельхозтехника» бирикмесинин базасында түзүлгөн «Базар-Башы» мамлекеттик

акционердик коомунун башкаруучусу Абдыкалык Сейитказиев.- Азыр «Синтай» маркасындагы 40 даана кичи тракторду чиркегичи, дары сепкичи, күрүч данын ажыраткычы менен кошо чогултуп, жыйнап даярдадык. Алдыда мындай техникаларды элдин керектөөсүнө жараша жүздөп чыгармакчыбыз.

Баарыдан да балдардын кубанычын айтпа. Кичинекей, орто, эркектер жана аялдар үчүн, бардыгы болуп 7 түрлүү 800 даана велосипед жасалган. Алардын алгачкылары сатылып, Баткендин көчөлөрүндө миниле баштады.

СОГУШТАН КИЙИНКИ ЧОҢ ТОЙ

Октябрь айында Баткен областынын түзүлгөндүгүнүн бир жылдык мааракеси чоң салтанат менен белгиленди. Борбордук стадионго эл кылк-кылк, жыкжыйма жыйналып, салтанат көркүнө чыкты. Анда баткендиктер ондогон жылдар санжыра кылып айтып жүрүшөр керемет оюн уюштурулду. Бир эки көрүнүш...

...Төрт-Күл суу сактагычын элестетишип, жайнаган улан-кыздар көкмөк чүпүрөктү жайышып, кең стадион бүт, чылк көк деңиздин элесин бере көгөрүп калды...

...Эл комиссары Раззаков «ЗИМ» менен келет. Сценага качанкы унутулган эски машине күнү бүгүнкүдөй жүрүп кирет...

Сценарийин өзү жазып, оюнду кыргыздын белгилүү жана таланттуу режиссеру Замир Эралиев койгон. Баткендиктер Закенин бул эмгегин кадимки көркөм чыгармадай кабыл алышып, тамшана сөз кылышат.

Оюнда тээ X кылымда кыргыздар хан шайлаганы, анап кыргыздын улуу державасы талкаланып, мамлекеттигин жоготкону, он кылымдан кийин кайрадан мамлекеттикке жетишип, гимн, желек, герб, акча, биринчи президентке ээ болгондугу көркөм, кызык чагылдырылат.

«Ош-3000ге бир жыл даярданышып койгон оюндан бул кыска аралыкта, бир аптада коюлган спектакль ашып түштү» дешет өнөр адистери. Бүт калк, ал түгүл салтанатка келип катышкан республиканын президенти Аскар Акаев да ынтаа, ыраазылык менен көрдү. Бул чыгарманы Баткендеги бир катар ишканалардын, мектептердин эмгек коллективдери Кыргыз Республикасынын Токтогул атындагы мамлекеттик сыйлыгына көрсөтүштү.

Өмүрзак ТӨЛӨБЕКОВ,
«Эркин тоо» гезити.

БАТКЕНДИКТЕРДИН СӨЗДӨРҮНӨН

Баткенчи-баткендик
Бовойт-болбойт
Майли-мейли
Энди-эми
Пичи-азыраак
Декин-бирок
Мака-жүгөрү
Горо-көк өрүк
Хам-чийки
Агар-эгер
Пас-ылдый
Катта-чоң
Зор-күчтүү

Балант-бийик
Лахам-макал-лакап
Үка-ини
Таңги-капчыгай
Саар-эрте менен
Тутуу-кармоо
Калт-ачкыч
Таги-асты
Келдилер-келишти
Пата-бада ?
Шалпылдак-күлчөтай
Еде-эле
Ыраза-абдан

БАТКЕНГЕ БАЙЛАНЫШЫҢЫЗ! ТЕЛЕФОНДУК СПРАВОЧНИК

Областтык администрация
715100 (Баткен ш., Т.Садыков к-сү, 1)
03622 факс 3-60-17; интернет 3-60-27

Губернатор	
Айбалаев Мамат Маринович	3-60-10
Губернатордун биринчи орун басары	
Тойчубеков Юруслан Жуманович	3-60-11
Губернатордун орун басары	
Латишов Султанмурат	3-60-14
Губернатордун орун басары	
Абдрахманов Абдымажит Саттаркулович	3-60-12
Аппарат жетекчиси	
Дыйкан уулу Максатбек	3-60-15
Губернатордун кеңешчилери	
Гапаров Абдыкерим	3-60-20
Айжигитов Султанбай Абдирашитович	3-60-20
Губернатордун жардамчысы	
Моминов Орозбек Абдирашитович	3-60-20
Уюштуруу иштери ж.жергиликтүү өзүн-өзү башк.	
Худайбердиев Мухтар Байзакович	3-60-54
Экономика ж. Финансы бөлүмү	
Карыбеков Бактыбек Ыбышев	3-60-19
Өнөр жай, курулуш, коммуникация	
Айжигитов Султанбай	3-60-13
Агрардык өнүгүү	
Абдырахманов Абдыгапар	3-60-08
Социалдык-маданий өнүгүү	
Ахмедова Чынара Мамедовна	3-61-45
Укук коргоо ж. коргонуу	
Бакыбеков Шадыбек Салымбекович	3-60-26
Ишкерликти өнүктүрүү ж. инвестиция	
Усаров Ысак Файзуллаевич	3-60-28
Жалпы бөлүм	
Абдижаминов Султанаали Маматашинович	3-61-46
Финансы-чарба	
Абылов Эгемберди	3-60-66
Башкы эсепчи	
Өмүрзакова Сайра Касымаловна	2-22-19
Үй-бүлө ж. аялдардын иштери б-ча комиссия	
Полотова Айша	2-27-91
Жаппардын координациялык борбору	
Бегалиев Мамасалы Сатыбалдиевич	2-30-11

ОБЛАСТТЫК КЕҢЕШ

Төрага	
Бөрүбаев Самат Нарматович	
Жооптуу катчы	
Көчкоров Аңызалы	3-60-16
Башкы адис	
Абдиназаров Айынбек Омурзакович	3-60-18
Жетектөөчү адистер	
Өсөров Кубатбек Маматович	2-36-07
Абдрахманов Сантбек Кутбаевич	2-36-07
	2-36-07

ОБЛАСТТЫК МЕКЕМЕ, УЮМ, БАШКАРМАЛЫКТАР ЖЕТЕКЧИЛЕРИ

Ички иштер башкармасы	
Ишеналиев Кубатбек Ишеналиевич	3-60-81
Мамавтоинспекция	
Турдукулов Абдып	2-26-07
Улуттук коопсуздук	
Жамалов Абдижалил Кыргызбаевич	3-61-40
Юстиция	
Көчкөрбаев Иманалла Нурқамилевич	3-60-47
Аскер комиссариаты	
Айдиев Шайлообек Айдиевич	3-61-56
Граждандык коргоону	
Багитиев Эркин Илясович	3-60-39
Прокуратура	
Кудайбердиев Зоотбек Чоробаевич	3-60-45
Сот	
Жусубалиев Таябалды Кудайбердиевич	2-29-67
Арбитраждык сот	
Матисаев Акбар Анимович	2-36-95
Аскердик бөлүк 751214 (МВВ)	
Осмонов Орозбек Тенгембаевич	2-27-91
Аскердик бөлүк 7703	
Молдобаев Асылбек Раимович	2-28-93
Чек ара отряды	
Шаймерденов Стялбек	2-36-74
Салык полициясы	
Аблакулов Нуржан	2-22-65
Бажы (Таможня)	
Абылов Темир Сулайманович	2-31-57
Сот департаменти	
Усенов Абдыганы	2-29-05
Бассейн, суу чарба	
Жолдошов Алодин Тагасевич	2-30-27
Айлана-чөйрөнү коргоо	
Хамраев Абдиали Набиевич	2-30-77
Ветеринария	
Эрмекбаев Эмил Жалилович	2-35-31
Өсүмдүктөрдү коргоо	
Юсупов Абдимиталин Ташбаевич	2-27-39
Курулуш	
Эркебаев Ражабали Кямбарович	2-30-36

Архитектура ж. курулуш	2-30-14
Мавлянкулов Акжол Назымович	
«Айылэперго»	3-61-83
Урманов Рахматилла	
Үрөңтүлүк инспекциясы	2-28-59
Казакова Уриниса	
Ветеринардык лаборатория	2-36-81
Удуков Абдымалык	
Карантин өсүмдүктөр	2-24-69
Жусупов Кубанычбек	
«Кыргызтелеком»	3-60-30
Апуров Мырзажан Азраткулович	
«Кыргызпочта»	3-60-43
Кайназаров Эшпай Айтназарович	
Мүлк фондусу	3-60-42
Ибраимов Садир	
Автотранспортко лицензия берүү	2-36-02
Ганыров Мирбек Жакыпович	
ПЛУАД-7	3-61-43
Арстанов Надырбек Маматович	
Кыймылсыз мүлккө укук каттоо	3-61-20
Бөрүбаев Назирбек Нарматович	
Техинспекция	2-34-88
Жолдошов Саттар Гыязович	
Биргелешкен ооруканалар	2-28-35
Анарбаев Абдисамп	
Санэпидстанция	3-61-73
Исраилов Балкабек Сыдыкбекович	
ОШМУнун окуу борбору	2-35-88
Орозбаев Мамашарип	
Мамуниверситет	2-36-22
Абдрасулов Илмидин	
Арабаев ат. университеттин филиалы	2-36-22
Иматов Турдали	
Архив	2-35-58
Калилов Файзилла	
«Баткен таңы» газетасынын редакциясы	3-61-64
Орозов Ташмахамат	
Казыят	2-36-61
Абдуллаев Исраил	
Финансы	3-60-05
Омурзаков Анарбай Ысакович	
Казначей	2-25-76
Маденинов Абдыганы Жалилович	
Статистика	3-60-40
Эргешов Мурзахмат Ысакович	
Финансы контролдоо	2-26-11
Ниязалиев Абдилатип Сайфиевич	
Салык инспекциясы	2-27-59
Кулапбаев Самидин	
Эсеп-сактык компаниясы	2-23-20
Королева Марина Михайловна	
Социалдык фонд	2-27-08
Сейитказиев Абдыкапар Имамалиевич	

Соц.коргоо	
Мамбеталиев Акматжан	
Калкты ишке жайгаштыруу	3-60-77
Эгебердиев Абдилатип	
Кесиптик кошундар	3-61-18
Ибраимов Добутали Темирович	
Атайын айланып	2-24-75
Сафаров Аким	
Стандартташтыруу ж. метрология	2-29-29
Сейитмуратов Алибай Садыкович	
Эмгек боюнча маминспекция	2-21-59
Салнев Абдирашит	
Жер ж. агрардык реформа	3-60-55
Кошматов Жакпыбай	
Мишдетгуу медициналык камсыздаадыруу	3-61-59
Саттаров Осмон	
Айыл чарба жана финансы корпорация филиалы	3-60-78
Тумсинаев Бактыбек Асманалиевич	
- Миграция	2-31-32
Алишеров Тажибай Сабырович	
Сатып алуулар	2-35-96
Акылбеков Аскарбек Касымович	
Экономиканы өнүктүрүү өкүлчүлүгү	2-30-11
Ормонов Али Калпаевич	
Билим берүүнү өнүктүрүү борбору	2-35-28
Абдалимови Бурахат	
Аманов ат. кооперация академ. Филиалы	2-23-02
Исатманалиев Болот	
Газ чарба	2-35-88
Мендибаев Мырзахмат Байматович	
«Кыргызатко»	2-33-06
Асылбеков Эсен	
Фельд кызмат	2-21-40
Эргешов Абдыкалык Шакирович	2-35-56

Архитектура ж. курулуш	
Мининкулов Акжол Назымович	2-30-14
«Айыл-энерго»	
Урманов Рахматилла	3-61-83
Уроңчүлүк инспекциясы	
Казакова Уриниса	2-28-59
Ветеринардык лаборатория	
Улуков Абдымалик	2-36-81
Карантин өсүмдүктөр	
Жусупов Кубанычбек	2-24-69
«Кыргызтелеком»	
Апуров Мырзажан Азраткулович	3-60-30
«Кыргызпочта»	
Кайназаров Эппай Айтназарович	3-60-43
Мүлк фондусу	
Ибраимов Садир	3-60-42
Автотранспортко лицензия берүү	
Ганьров Мирбек Жакынович	2-36-02
ШУАД-7	
Арстанов Надырбек Маматович	3-61-43
Кыймылсыз мүлккө укук каттоо	
Бөрүбаев Назирбек Нарматович	3-61-20
Техинспекция	
Жолдошов Саттар Гыязович	2-34-88
Биргелешкен ооруканалар	
Анарбаев Абдисамп	2-28-35
Санэпидстанция	
Исраилов Балкабек Сыдыкбекович	3-61-73
ОШМУнун окуу борбору	
Орозбаев Мамашарип	2-35-88
Мамуниверситет	
Абдасулов Илмидин	2-36-22
Арабаев ат. университеттин филиалы	
Иматов Турдали	2-36-22
Архив	
Калилов Файзилла	2-35-58
«Баткен ганы» газетасынын редакциясы	
Орозов Ташмахамат	3-61-64
Казыят	
Абдуллаев Исраил	2-36-61
Финансы	
Омурзаков Анарбай Ысакович	3-60-05
Казначей	
Мадешинов Абдыганы Жалилович	2-25-76
Статистика	
Эргешов Мурзахмат Ысакович	3-60-40
Финансы контролдоо	
Ниязалиев Абдилатип Сайфиевич	2-26-11
Салык инспекциясы	
Куланбаев Самидин	2-27-59
Эсеп-сактык компаниясы	
Королева Марина Михайловна	2-23-20
Социалдык фонд	
Сейитказиев Абдыкапар Имамалиевич	2-27-08

Соц. коргоо	
Мамбеталиев Акматжан	3-60-77
Калкты ишке жайгаштыруу	
Этембердиев Абдилатни	3-61-18
Кесиптик кошундар	
Ибраимов Добутали Темирович	2-24-75
Атайын айлашып	
Сафаров Аким	2-29-29
Стандартиштыруу ж. метрология	
Сейитмуратов Алибай Садыкович	2-21-59
Эмгек боюнча маминспекция	
Салнев Абдырашип	3-60-55
Жер ж. агрардык реформа	
Кошматов Жакшыбай	3-61-59
Милдеттүү медициналык камсыздандыруу	
Саттаров Осмон	3-60-78
Айыл чарба жана финансы корпорация филиалы	
Түмөнбаев Бактыбек Асаналиевич	2-31-32
Миграция	
Алишиеров Тажибай Сабырович	2-35-96
Сатып алуулар	
Акылбеков Аскербек Касымович	2-30-11
Экономиканы өнүктүрүү өкүлчүлүгү	
Ормонов Али Калтаевич	2-35-28
Билим берүүнү өнүктүрүү борбору	
Абдалимова Бурахат	2-23-02
Аманов ат. кооперация академ. Филиалы	
Иятманалиев Болот	2-35-88
Газ чарба	
Меңдибаев Мырзахмат Байматович	2-33-06
«Кыргызалко»	
Асылбеков Эсен	2-21-40
Фельд кызмат	
Эргенов Абдыкалык Шакирович	2-35-56

Лейлек райондук керек-жарак коому	Махмаражанов Эргешали	Исфана, т.2-10-38	Соода
«Тегирмен-Башы»	Айжигитов Аширали	Баткен р-ну, т.2-29-17	Мал чарбачылыгы
Асыл-гукум заводу			
«Бахус»	Шукүров Ражабай	Лейлек р-ну, т. 5-25	Вино, вино материалдары
«Төрт-Гүл ПМК»	Байзаков Токтосун	Баткен ш. т.2-22-33	Курулуш
«Сүлүктү шахта курулуш»	Абдиназаров Рахман	Сүлүктү ш. т.2-23-30 (09)	Көмүр
Бүргөндү винкомбинат	Жалалов Кадыр	Бүргөндү	Вино, вино материалдары
«Сүлүктү көмүр»	Жураев Нишанбай	Сүлүктү ш. т.2-25-01	Көмүр
«Сапар» АК	Бегалиев Кубат	Кызыл-Кыя ш. т.3-60-02	Транспорт кызматы
«Айылчарбаремонт»	Нусуриллаев Абиджон Хасанович	Үч-Коргон, т. 2-25-49	Айыл-чарба машиналарын ремонттоо
«Элтеко-ЛТД»	Подубный Василий Анатольевич	Кызыл-Кыя ш. т.2-29-03	Электр кыймылдаткыч ремонт
«Сүт-Азык» АК	Апарбаев Мадмин	Кызыл-Кыя ш. т. 2-24-20 (46-80)	Сүт, сүт азык
«Кызыл-Кыя ЦЭММ»	Кисляков Леонид Иванович	Кызыл-кыя ш. т.2-38-79	Айыл-чарба машина, тоо-шахта жабдыктарын ремонттоо
«Кристалл» АК	Раимжанов Исмаил Сейдалиев	Кызыл-Кыя ш. т.2-13-95	Пиво, лимонад, суусундук чыгаруу
«Темір-Бетон» АК	Сейдалиев Акраман Сейдалиевич	Кызыл-Кыя ш. т.2-21-96 (95)	Темірбетон буюмдары
«Абшир-Ата» АК	Кузнецова Наталья Павловна	Кызыл-Кыя ш. т.2-23-01	Колбаса азыктары

**Кыргыз Республикасынын
Жогорку Кеңешине
Баткен областынан
шайланган депутаттар**

Мыйзам чыгаруу жыйыны

1. Абсамат Масалиев
2. Ташполот Балтабаев
3. Аскар Шадиев
4. Закир Шарапов

Эл өкүлдөр жыйыны

1. Исхак Масалиев
2. Рахман Маманов
3. Бакир Жолчиев
4. Баяман Эркинбаев

Кыргызстандагы ири, чыгаан өндүрүшчү
Мамат Марипович АЙБАЛАЕВ эми Баткен
облусунун жетекчилигинде кошуналардан
элдин тарттырылып келген ырыскысын батыл
коргогон баатыр, көкжал патриот болуп жарк
этти!

(*"Ак бата" журналынан*)

Аппарат кызматкерлери

Исхак Раззаковдун Исфанадагы эстелиги

Раззаковдун кызы Ата-Мекенинде

Мекен саякшылары

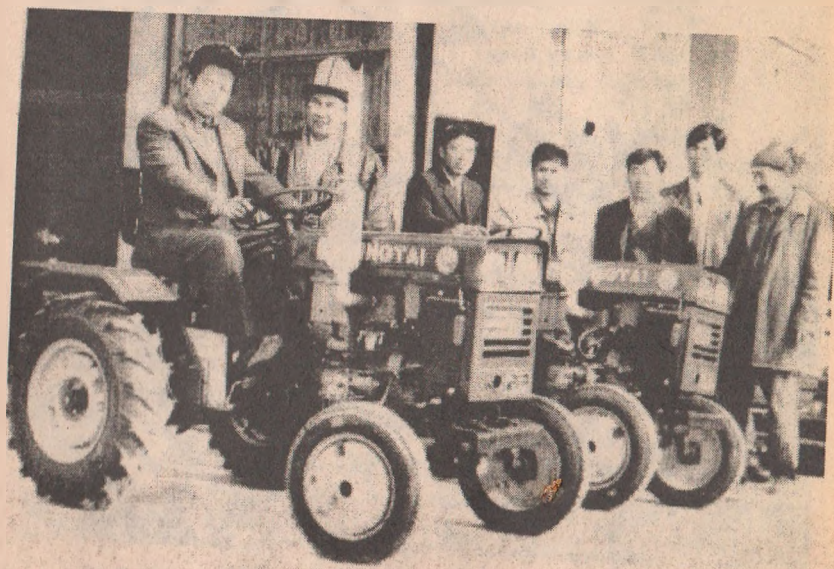
Областын бир жылдык мааракеси

"Мээрим" фондусунун областык бөлүмү

Жаңыдан курулуп жаткан 32 квартиралуу үй

Кытайдан тетиктери апкелип, Баткенде жасалган тракторлор

Жазында өрүк гүлдөгөндө Баткен жергеси ажайып көрккө келет, ошол маалда ат башын буруп, бир келип кетиңиз!

БАТКЕН РАЙОНУ

КАЛКЫ

Район боюнча	77357
Баткен а/к	13726
Баткен кыш.	11026
Булак-Башы	542
Базар-Башы	1778
Чет-Булак	380
Дарыя а/к	6887
Чек	2712
Жаңы-Жер	1634
Жапырык	182
Кайыңды	778
Кан	517
Коргон-Таш	65
Сары-Талаа	461
Табылгы	360
Тупук-Суу	178
Кара-Бак а/к	10424
Кара-Бак	5958
Достук	301
Кызыл-Бел	3078
Чет-Кызыл	1087
Кара-Булак а/к	11918
Бужум	6741
Кара-Булак	2361
Кызыл-Жол	2816
Кыштут а/к	7152
Таян	1213

Газ	1513
Кыштут	942
Сай	1555
Согмен	1573
Чарбак	356
Самарканд. а/к	18009
Самаркандык	5591
Ак-Сай	811
Ак-Татыр	2092
Говсувар	780
Жаңы-Бак	933
Капчыгай	555
Көк-Таш	1780
Паскы-Арык	22
Рават	1542
Үч-Дөбө	1663
Суу-Башы а/к	4193
Боз-Адыр	1895
Айгүл-Таш	173
Апкан	843
Божой	560
Кара-Токой	722
Төрт-Гүл а/к	5048
Чоң-Талаа	1022
Ак-Оток	255
Ак-Турпак	913
Зар-Таш	500
Чоң-Кара	2358

Жалпы аянты 615209 га, анын ичинде 11476 га айдоо, 6517 га сугат, 4959 га кайракы, 4034 га көп жылдык өсүмдүк, анын 3245и бак, 564 га жүзүмзар, 211 га тыт, 1781 га бош жер, ошондой эле 196890 га жайыт, 149 га коллективдүү бак, 3641 га огород, 1572 га мелиорацияга даярдалган жер, 85025 га токой, 22164 га бадал, 288284 га ж.б. жер бар. 21922 баш ири мүйүздүү мал, анын 12004 башы уй, 713 топоз, 120378 баш кой-эчки, анын 76717 тубар, 2137 баш жылкы, 54309 канаттуу, анын 30260 тоок ж.б. асыралууда.

Баткендеги Манас-Ата эстелиги

Дүр-дүйнө дүкөнү

ТЕЛЕФОНДУК МААЛЫМАТ

райадминистрация

Гаипкулов Искендер	Башчы	2-21-00
Төрөбаевич	Башчынын орун басары	
Имаров Алияр		2-22-00
Имарович	Башчынын орун басары	3-60-68
Шадыманов Адылбек		3-61-21
Абдрашитович	Аппарат жетекчиси	
Закиров Мамажан	Уюштуруу жана укук	2-24-17
Каламбеков Адылбек		3-61-10
Айжигитова Мээрияса	Жалпы бөлүмдүн башчысы	
Имаралиева Батма	Кабылдама	3-61-53
Жетимишев	Эл чарба жана социалдык	2-21-00
Маматисак	Өнүгүү	
Аппазов Сайдимар	Ишкердикти колдоо	2-23-13
Сыдыкова Ибадат	Башкы эсепчи	2-23-13
Ураимова Анара	Үй-бүлө, аялдар ж-а жаштар	2-24-13
Бадалов Равшанбек	БМДС фондунун директору	2-20-90
Кадыров Таирбек	МЧС, ГО штаб начальниги	2-24-13
Токсобаев Жумабай	Спорт ж-а туризм бөл. башч.	2-33-82
		2-24-13

Райондук кеңеш

Темиркулов Али	Төрага	2-25-00
Галбаев Абдыжапар	Жооптуу катчы	2-22-67
Мадалиев Акжол	Айыл чарба департ. начальн.	2-24-51
Максытов Кубат	Орун басары	

Айыл өкмөт башчылары

Ходжаев Арстан	Баткен шаар башчысы	2-34-16
		3-60-72
Сайкалов Жусупалы	Дара айыл өкмөт башчысы	2-25-10
Бекмуратов		2-27-06
Макманали	Кара-Бак айыл өкмөтү	2-29-13
Ысманов Курманбек	Кара-Булак айыл өкмөтү	2-25-06
Айдаров Артык	Кыштут айыл өкмөтү	2-27-67
Дубанасв Зайнидин	Самаркандык айыл өкмөтү	2-33-28
Шамшиев Камчыбек	Суу-Башы айыл өкмөтү	2-33-32
Төлөбасв Темирбек	Төрт-Гүл айыл өкмөтү	2-33-74

	Чон-Гара айылы	2 21-77
	Ак-Турпак айылы	2-33-15
<i>Мен. ас. ую. игаф</i>		
Чонатаев Абдували	Прокурор	2-24-14
		2-26-62
Жумагулов Памирдин	Райондук соттун төрагасы	2-23-31
Абдыкайымов		
Асанбек	МАИнин башчысы	2-25-75
Юлдашев Эрмухамед	Аскер комиссары	2-22-21
Осмонов Ороз	75124 а/бөл. командири	2-30-84
Молдобаев Асылбек	ИИМдин №2 батал.команд.	2-28-93
Жусупов Нурлан	7703 а/бөл.ротанын команд.	2-28-93
Алтымышев Акималы	ППЧ-69 начальниги	2-21-01
Гапаров Адылжан	РайФин бөлүмүн. башчысы	2-22-17
Пинназаров		
Абдипатта	Экономика комитети	2-24-10
Самидинов Мырза	Бюджет бөлүмү	2-33-92
Закирова Лала	Эсеп казынасы	2-25-89
Кадыров Мурат	Салык инспекциясы	3-60-62
Шорохов Мунарбек	Кыргызайылчарба	2-27-71
Рахматбай уулу К.	МинФин өкүлү	2-23-13
Эркебаев Гыламидин	Фин.инсп.башкы инспектору	2-28-17
Королева Марина	Сактык эсеп	2-30-44
Кудайкулов Миржан	ФКК «Кыргайылтрас» дирек	2-25-58
Тажимаев Абдипатта	«Дебро» агенство өкүлү	2-23-08
Сейтказиев Абдкапар	Соцказына	2-27-08
Калыкова Гүлүмкан	Соц.жакт.жардам берүү	2-27-75
Сапарбаев Кубаныч	Эмгекке жайгашт.бөлүмү	2-20-54
Матемиров Тойчубек	Райстат бөлүмү	2-23-35
Жусуп Айдартегин	«Кызыл-Туу» гезит редакт.	2-34-55
Сапарова Шааркан	Архив башчы	2-28-38
ТемирбаевМамсадык	Айылкурулуш	2-32-20
Каразаков Абдрашит	Жолду экспл. мекемеси	2-23-33
Дубанаев Мовлян	МСХРУ	2-33-89
Маматисаев Тойчубек	«Мейкин» коому	2-20-48
Сейдалиев Канат	Башкы архитектор	2-30-36
Имаров Амирбек	Аэропорт	2-20-44
Мадымаров Калбай	Автобескет	2-27-66
Сулайманов Самат	РЭС	2-28-33
Урманов Рахматилла	«Айылэнерго»	2-25-39

Сапарбаев Аззам	Кыргызтөлөм	2-33-25
Бердибеу Мамадали	Кыргызпочтасы	2-33-24
Ормонов Наби	Тамак-аш коому	2-31-81
Колдошов Айдарали	Керек-жарак коому	2-29-45
Мавлякулов Буркан	Самарк .керек-жарак башчы	2-27-40
Гайпов Камал	«Кыргызмунайзат»	2-31-10
Абдылдаев Болот	ЛТД «Заман»	2-34-94
Баабеков Таирбек	ЛТД «Нур»	2-21-40
Сатыбалдиев Темир	Тамеки кабыл алуу жайы	2-34-82
Бердиев Абдижитта	Токой чарбасы	2-23-59
Акматов Ражабали	Суу гармактар башкармасы	2-24-07
Кошматов Жакшыбай	Жер ж-а агр.реформа борб.	2-21-52
МадымаровНурболот	Ветбекет	2-34-67
Казаков Каныбек	Веглаборатория	2-34-67
Ысманов Аскар	Жибекчилик бирикмеси	2-24-62
Максытов Пирамдин	Кыргызайылчарба	2-34-87
Сейтказиев Абдыкал	Базар –Башы АК	2-26-54
Айкынов Жумабай	Агровнөр жай кызматы	2-24-77
Калыков Сейитмурат	Бужум үрөнчүлүк чарбасы	2-23-45
Эсенов Аскарбек	Жерге жайг.башкармасы	2-25-56
Орозбаев М.	Рай. Билим берүү бөлүмү	2-23-12
Шакиров Жумаш	Рай. МБ	2-24-28
Шатманалиев Болот	БФКАК	2-25-05
Эргешов Акын	№ 57 КТОЖ	2-22-73
Кошматов Жаныш	№ 34 КТОЖ	2-27-40
Анарбаев	башкы врач	3-61-48
Шерматов Галбай	рай СЭС	2-23-54
Козубаев Закир	рай тубдиспансер	2-22-59
Сейтов Ашым	Самаркандек участ.оорукана	2-27-40
Жалилов Маматаит	Таяп участкалык оорукана	2-33-01
Садыков Мурат	Коммуналдык чарба	2-30-64
Боркошов Тажидин	Кинофикация	2-31-22

КАДАМЖАҢҢ РАҢОЖУ

КАЛКЫ		Кара-Дөбө а/к	9967
Район боюнча	140788	Кара-Дөбө	1686
Совет ш.т.п.	1334	Валакиш	987
Фрунзе ш.т.п.	8977	Гулистан	979
Айдаркен ш.т.п.	9097	Кожо-Какыр	1550
Чаувай	1623	Кон-Коко	1404
Ак-Турпак а/к	8212	Кызыл-Чарба	1790
Факел	2342	Таш-Коргон	1571
Ак-Турпак	392	Көтөрмө а/к	7307
Галга	238	Көтөрмө	520
Кызыл-Коргон	899	Сай-Оозу	1377
Миң-Чынар	1914	Гайрат	1126
Өрүкзар	1331	Кара-Шоро	121
Отукчу	457	Кескен-Таш	1018
Сары-Камыш	27	Лангар	649
Токой	220	Орон-Терек	307
Чогорок	194	Орто-Арык	593
Чоң-Кара	198	Тамаша	691
Алга а/к	6707	Эльпейсеки	905
Алга	2961	Кыргыз-Кышт.а/к	5221
Адыр	556	Кыргыз-Кыштак	3122
Жаңы-Чек	39	Бүргөндү ОПХ	111
Чунгур-Кыштак	1872	Бүргөндү ПМК	398
Шак-Шак	701	Кайтпас	1522
Шыбран	578	Кожо-Корум	68
Бирлик а/к	9222	Майдан а/к	6875
Ормош	1117	Кара-Жыгач	2368
Бель	729	Аустам	194
Жал	821	Кара-Кыштак	767
Жаңы-Коргон	929	Кароол	569
Кичи-Хайдаркан	693	Кереге-Таш	429
Моло-Варган	784	Майдан	1685
Сур	1388	Пум	863
Сырт	1173	Марказ а/к	11054
Тескей	126	Марказ	4945
Чечме	909	А.Калыков	612
Эшме	553	Арпа-Сай	1378

Кара-Дөбө	647
Көк-Талаа	1878
Пылдырак	625
Орозбеков а/к	14323
Охна	7482
Кулду	2533
Пульгөн	1630
Таш-Кыя	1534
Чал-Таш	1144
Үч-Коргон а/к	25675
Үч-Коргон	13183
Валакиш	1783
Исфайрам	1495
Какыр	904
Калача	1731
Колтак	1690
Разъезд	997

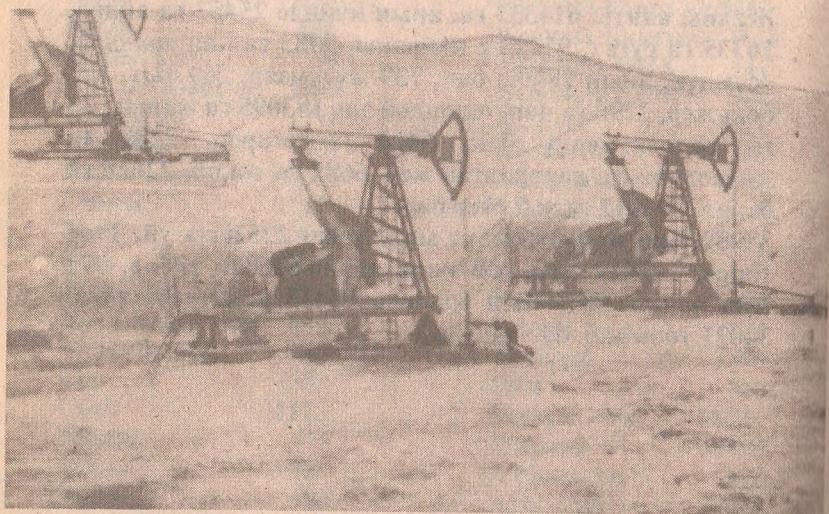
Сухана	2143
Чаувай	694
Халмион а/к	15194
Халмион	4259
Абдусамат	2056
Баймаала	243
Гульдерама	767
Жаңы-Айыл	542
Жошук	994
Жаңы-Жер	179
Көк-Тал	734
Курулуш	150
Ноогардан	2031
Таш-Дөбө	948
Чекелик	1145
Шады-Маала	250
Ынтымак	896

Жалпы аянты 614353 га, анын ичинде 25457 га айдоо, 16335 га сугат, 9122 га кайракы, 3883 га көп жылдык өсүмдүк, анын 2840ы бак, 739 жүзүмзар, 269 тыт, 628 бош жер, 2790 га чөп, ошондой эле 183095 га жайыт, 38 га коллективдүү бак, 6414 га огород, 2289 га мелиорацияга даярдалган жер, 6682 га токой, 22618 га бадал, 302012 га ж.б. жер бар.

37989 баш ири мүйүздүү мал, анын 22520сы уй, 1941 топоз, 127219 баш кой-эчки, анын 68601и тубар, 371 баш чочко, 5043 баш жылкы, 65445 канаттуу, анын 34021 тоок ж.б. багылууда.

Кадамжайдагы жаңы курулган лицей

Бүгөндүдөгү нефтасос

ИТЕЛЕФОНДУК МААМЫЛАТ

Башчысы	3-60-06
Кабылдама	2-33-62
Башчынын 1-орун басары	2-26-05
Башчынын орун басары	2-39-87
Башчынын орун басары, айыл чарба депатраменти директору	2-30-75
Райондук Кеңештин төрагасы	2-21-51
Жооптуу катчы	2-22-54
Администрация жетекчиси	2-36-36
Админстр. жалпы бөлүмү	2-25-58
Прокурор	2-38-88
Улуттук коопсуздук бөлүмү	2-20-58
Аскер комиссары	2-21-73
Пүлгөн башы посту	2-30-68
Финиасы бөлүмү	2-20-68
Салык инспекциясы	2-21-65
Социалдык фонд	2-30-52
Социалдык жактан жардам	2-28-67
Статистика	2-26-51
Калкты иш менен камсыздоо	2-31-46
Билим берүү бөлүмү	2-36-63
Почта байланыш бөлүмү	2-39-02
Телеком	2-39-61
Суу чарба	2-20-91
Газ	2-33-06
Жер ж-а агрардык реформа	2-29-81
Жерге жайгаштыруу	2-20-57
Архитектура	2-24-55
Кадамжай сурьма комбинаты	2-55-25
Пүлгөн РСК	2-27-85
Пүлгөн ПСБ	2-28-02
Нотариус	2-20-91
ДОСААФ	2-22-75
«Союзпечать»	2-24-48
Типография	2-23-75
Редакция, «Эл жарчысы»	2-34-18
Аптека	2-29-97

Архив	2-22-74
Ветеринардык станция	2-27-22
Үч-Коргон токой чарбасы	2-35-87
Суу камсыздоо	2-39-78
Өрт өчүрүү	2-31-33
Керек-жарак коому	2-32-87
ТКП	2-22-29
Теплоэнерго	2-38-74
Коммуналдык чарба	2-31-59
ЖКО	2-28-20
ДЭП-46 (РДЭСУ)	2-25-84
Кадамжай- Нан	2-22-68
Кадамжай тигүү фабрикасы	2-20-19
Автостанция	2-39-95
АК «Пүлгөн» (автобаза)	2-30-82
Спорт комитети	2-23-85
Ардагерлер Кеңеши	2-27-93
Маданият департаменти	2-24-56
Пилла өстүрүү ишканасы	2-38-57
Үрөнчүлүк	2-37-38
Балдар бакча бирикмеси	2-55-81
Балдарды окутуу борбору	2-38-46
Экология	2-26-03
Алай партиясы	2-20-37
Карабий ГРП	2-28-32
ШСУ	2-51-77
Юридикалык кеңеш	2-28-32
Айдаркен пос. өкмөтү	1-05 коммут.
Бирлик айыл өкмөтү	2-24-53
Орозбеков айыл өкмөтү	2-36-41
Көтөрмө айыл өкмөтү	2-26-96
Кадамжай пос. өкмөтү	2-33-91
Ак-Турпак айыл өкмөтү	2-33-71 Кан ар.
Кыргыз-Кыштак а/ө	2-33-71Кан арк
Совет пос. өкмөтү	2-33-71
Алга айыл өкмөтү	2-23-02
Халмион айыл өкмөтү	2-26-93
Чаувай пос. өкмөтү	1-05коммут.
Үч-Коргон айыл өкмөтү	98:2-24-25

Майдан айыл өкмөтү
Кара-Дөбө айыл өкмөтү
Марказ айыл өкмөтү

97:2-93
98:3-21-74
2-26-69

ЛЕЙЛЕК РАЙОНУ

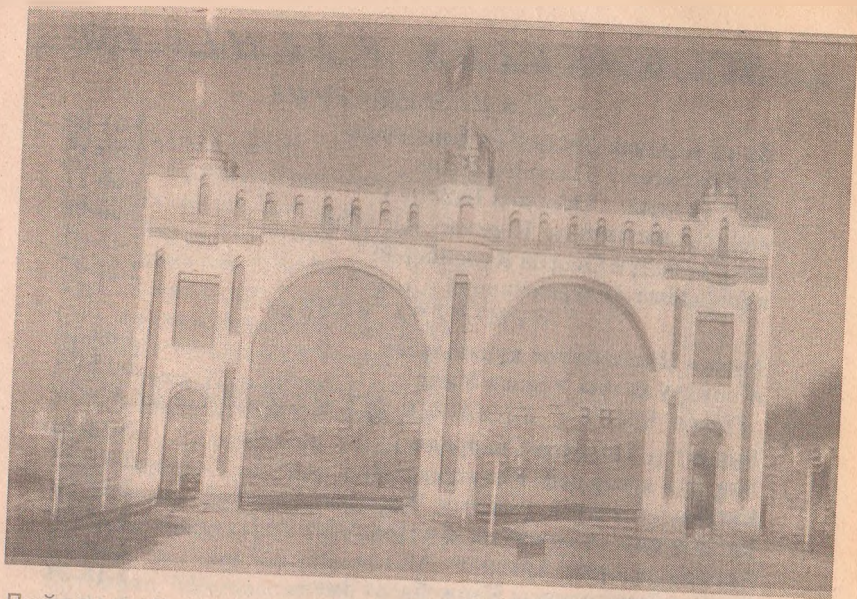
КАЛКЫ

Район боюнча	100316
Ак-Суу а/к	4771
Ак-Суу	2440
Алга	807
Жеңиш	1086
Суу-Башы	438
Бешткент а/к	12055
Бешкент	2893
Андархам	1693
Даргаз	178
Дархум	622
Кайрагач	2206
Лайлы	341
Маргун	2318
Чурбек	728
Эски-Оочу	1075
Жаңы-Жер а/к	10480
Центральное	1989
Арка	2979
Достук	2555
Жаштык	2957
Исфана а/к	24281
Исфана	15917
Ак-Булак	595
Галбо	1209
Мурза-Пагча	724
Самат	1762
Тайлан	1373

Чимген	2701
Катран а/к	6579
Кагран	4466
Баул	1351
Өзгөрүш	762
Кулунду а/к	18657
Кулунду	7209
Булак-Башы	1318
Ленин	3198
Интернационал	3268
Коммунизм	3664
Лейлек а/к	4939
Коргон	2284
Кара-Суу	1159
Лейлек	666
Чоюнчу	830
Сумбула а/к	10844
Андарак	4736
Искра	1850
Көк-Таш	2780
Коммуна	1478
Тогуз-булак а/к	7710
Мин-Жыгач	1558
Айбике	2121
Ай-Кол	869
Гордой	262
Кара-Булак	1877
Тогуз-Булак	1023

Жалпы аянты 466121 га, анын ичинде 31885 га айдоо, анын 7932 га сугат, 23953 га кайракы, 3051 га көп жылдык өсүмдүк, 1373 га бак, 57 га жүзүмзар, 1510 га тыт, 6585 га чөп, ошондой эле 207562 га жайыт, 4309 га огород, 78257 га токой, 132925 га ж.б. жер бар.

30684 баш ири мүйүздүү мал, анын 15843ү уй, 262 топоз, 164560 баш кой-эчки, анын 95985и тубар, 5294 баш жылкы, 39816 канаттуу, анын 32539у тоок ж.б.

Лейлек районуна кире бериш бөөсөгө (арка)

Исфанадагы жаңы сөөдө көмплекси

ТЕЛЕФОНДУК МААЛЫМАТ

А.М.И.Ж.И.С.Т.Р.А.Ц.И.Я

Аким Бердиев Дастанбек Бердиевич	3-61-00
1-орун басар Пазылов Исак	3-60-15
орун басары Осмонов Бабакул	3-60-11
аппарат жетекчиси Керимкулов Абди	3-60-08
жалпы бөлүм Осоров Кудайберди	2-15-31
кабылдама Абдурахманова Арзыкан	2-21-43

Р.А.И.О.Ж.Д.У.К. Ж.Е.Ж.Е.Ш.

Төрага Шайназаров кубанычбек	3-60-10
Жооптуу катчы Усанов Умар	2-15-45
<i>А.Ы.Ы.А. Ч.А.Р.Б.А. А.З.Ы.К. П.У.Л.У.К. Д.Е.Т.А.Р.Т.А.М.Е.Ж.Е.Ш.</i>	
Директор Полотов Сапарали	2-24-76
Жер ж-а аграр.реф. Кенжебаев И.	2-13-75
Кыймылсыз мүлктү каттоо Жалилов А	2-25-93
Ветстанция Абдраймов Жолдошбай	2-25-00
Ветлаборатория Артыков Ашым	2-24-73
Үрөн лабораториясы Кенжебаева Зина	2-16-09
Техинветаризациялоо Рустамов Кошой	2-10-63

А.Ы.Ы.А. О.К.М.О.П.Т.П.О.Р.У.

Жаңы-Жер Жамилов Турсунбек	Комм.р
Бешкент Шайдиллаев Абдыкадыр	- = -
Кулунду Умаров Салимбек	- = -
Катран Сайдуллаев Нууман	- = -
Лейлек Калмуратов Талантбек	- = -
Исфана Муратова Салиха	2-25-52
Ак-Суу Пирматов Шамшимамат	2-23-62
Тогуз-Булак Арипов Тилеберди	32-2-17
Сумбула Кундузов Маннан	31-4-17

М.Е.К.Е.М.Е. У.Ю.М.Д.А.Р.

Расчетный банк Жалилов Абдамит	2-11-41
Фин. Корпорация Мамытов	2-12-20
Дебробанк Кудайбердиев К.	3-60-15
Прокурор Жаанбаев Баймурза	2-15-38
ИИБ начальниги Матмусаев Бакыт	2-23-41
Райондук сот Маатов Сүйөркул	2-11-68
Коопсуздук комитети Машрапов Үсөн	2-13-70
Нотариус Жапазаков Мамасадык	2-12-78

Юридикалык кенеш	2-22-43
Финанс. бөлүмү Абдалимов Абдикарим	2-22-36
Саламат. сактоо Эралиев Аликул	2-25-50
Билим берүү Тажибаев Эшназар	2-24-71
Маданият бөлүмү Байтороев Абди	2-28-43
Туризм жана спорт Амираев Маннан	2-14-67
Соц. жардам Нурматов Абдирахит	2-21-66
Соцфонд Нийматова Бактыгүл	2-17-00
Статистика Нажмидинов Исраил	2-13-77
Салык инсп. Хусанов Исманали	2-12-36
Телеком Ташполотов Азамат	2-17-30
Кыргызпочта Туркбаев Эгемназар	2-22-76
Архитектор Дүйшөбаев Мурза	2-10-04
Эмгекке орноштуруу Турсунбаев Ж.	2-18-04
Казына Казыев Каныбек	2-27-85
Сууканал Махмаражапов Ином	2-25-59
ДЭП-13 Тажибаев Бабараим	2-21-92
Редакция «Ата-Журт» Мыктыбеков С	2-21-51
Агросервиз Назаров Абдибакир	2-29-95
РайПО Махмаражапов Эргешали	2-10-38
Токой чарба Алиев Абдымалик	2-12-67
РайСЭС Касымов Заритжон	2-21-44
ДОСААФ Мавлянов Салайдин	2-26-01
СПТУ-48 Жолматов Акжол	2-28-20
ЛРЭС Ташанов Назарали	2-21-93
Нефтебаза Насруллаев Мурзакбар	2-21-42
Аэропорт Туйчиев Курбанали	2-21-87
Военкомат Мадаров М.	2-23-97
Өрттөн сактоо Надыров Шайдулла	2-23-38
Экология Абдырахманов Мырза	2-22-74
КыргызПечать Тажимуратов Х.	2-24-04
Толерантность Сейдалиев Сагын	2-21-71
Аманов ат.академ.филиал.Максutow Б.	2-12-24
ОШМУ филиалы Жанболотов Равшан	2-23-67
Лейлек айылчарбакооперат.Темирбаев	2-26-94
Кой чарб.өнүктүрүү Сатыбалдиев К.	2-21-83
РайЗАГС Кулчиева Айдоөлөт	2-21-37
Метеостанция Жуковская Ольга	2-19-73
Архив Жураева Дархан	2-29-37

СҮЛҮКТҮ ШААРЫ

Сүлүктү шаар Кеңеши	21385
Сүлүктү шаары	13703
Восточный ш.т.п.	6951
Кольцо	731
Жалпы аянты 1400 га, 475 га жайыт, 151 га өгөрдү, 1985 га ж.б. жери бар:	

Жаштар департаменти Туркбаев Б.	2-12-47
Үй-бүлө ж-а аялдар Жакшылыкова А.	2-12-47
Кыш заводу Бабаяров Абдиамит	2-18-54
Мечит Матмуратов Маматкарим	2-10-00
Телестанция	2-25-07
Мейманкана Маткаримов Муратали	2-22-85
Муз.мектеп Бердиярова Кымызай	2-28-74
Ресторан «Чынар» Аширов Умарали	2-14-97
Поликлиника	2-24-70
МАИ	2-22-84
Паспорттук стол Кудайкулов Сыдык	2-20-30
«Давлатбек» кр.союз Юлдашев Д.	2-21-84
Дейлек-Коммунальщик Туракулов Ж.	2-16-72
«Ынтымак» Гапыров Таип	2-15-91
Дейлек телеком Аширов Муктар	2-23-98
Дейлек телекөрсөтүүсү Ганиев Ө.	2-22-74
УОБ Асатов Мурза	2-11-67
Кулунду сел.НОБ Мажитов Ташмат	КОММ.Т
Аскер бөлүгү Омуралиев	2-18-94

ТЕЛЕФОНДУК МААЛЫМАТ

Мамадминистрация башчысы	Каримов Абдыганы	22-2-19
Орун басары	Бакибеков Шадибек	22-4-16
Орун басары	Калакулов Жамалитдин	22-4-41
Аппарат жетекчиси	Тухтаров Кундуз	22-5-15
1-ОМГСВ	Момунов Абдупазыл	22-2-29
АЗС	Файзуллаев Калмурза	22-4-82
Автомектеп	Кадырова Малика	22-6-01
Айыл өкмөтү	Токтобаев Дооранбек	22-6-89
«Кыргызстан» АКБ	Умаров Осмон	22-5-81
«Ай-Пери» АК	Кулдашев Абдиманнан	22-2-38
«Нан-Азык» АК	Маматов Султан	22-3-90
«Тулпар» АК	Султанов Жеңиш	22-6-53
«Тунгуч» АК	Бекмурагов Баймурат	22-3-34
«Чолпон» АК	Сарымсакова Анара	22-8-48
Архив	Пикирова Зухра	22-7-48
Ветцентр	Абдурасулов Умарали	22-5-73
Аскер бөлүгү	Матибалиев Мизамидин	22-0-70
ГНИ	Жаназакوف Абдухалил	22-5-31
Гимназия	Рустамова Базаргуль	23-5-63
ГОВД	Кулмурзаев Курбанбек	22-6-82
Оорукана	Эльмурагов Кыдыр	22-8-08
Билим берүү	Досов Галмурат	22-1-72
Финансы бөлүмү	Халмуратов Эсенбай	22-3-98
ГУПС	Аким уулу Абдибахап	22-2-00
ДОЦ	Баракова Дильбар	22-6-04
«Келечек» бала бакчасы	Жолдошева Зайнап	22-2-04
«Наристе» бала бакчасы	Жумабаева Кымызай	22-7-52
ЗАГС	Кульчиева Айдөөлөт	22-6-37
Жалпы бөлүм	Момунова Жүзүм	22-4-61
Казына	Мажитов Абылкасым	22-7-23
Статистика	Гафиятуллина Роза	22-9-46
Экономика	Рязанов Александр	22-4-59
МП «Кош-Булак»	Болдубаев Юсубали	22-4-43
МП «Миң-Булак»	Абдыназаров Бакыт	22-4-63
МРЭГ	Жолдошев Абдибап	22-5-55
Сот	Мусаев Сайдыбакас	22-2-33
ГО	Турсункулов Мамбет	22-1-55
Маданият	Кудояров Сапарали	22-7-02

КЫЗЫЛ-КЫЯ ШААРЫ

Кызыл-Кыя шаар Кеңеші. Калк.	43076
Кызыл-Кыя шаары	31864
Ак-Булак а/к	11212
Караван	6018
Ак-Булак	4480
Жин-Жеген	722

Жалпы аянты 7831 га, 2768 га жайыт, 756 га огород, 760 га ж.б. жери бар.

Күзөт бөлүмү	Мурзаев Халбек	22-1-13
ПЛ № 73	Ашимов Гурбай	22-3-08
Өрг өчүрүү	Раимкулов Таалай	1-01
Шаар Кеңеш төрайымы	Сабурова Увадат	22-8-71
Прокуратура	Жакыпов Раимжан	22-9-11
РСК	Умаров Кубаныч	22-6-05
РЭС	Шамиров Рашит	22-1-12
Редакция. «Шахтер жолу»	Турботоев Абдибулла	22-1-35
«Сүлүктүкоммунальщик»	Ташев Баавек	22-1-94
СЭС	Жалилов Ырыскул	23-3-92
Социалдык жардам	Абдуллаев Абдусаттар	22-1-56
Социалдык фонд	Кушматов Орозали	22-1-63
№1 орто мектеп	Пусурманова Айниса	22-9-56
№3 орто мектеп	Мустапасва Дархан	22-6-48
№5 орто мектеп	Худайназарова Ойсара	22-0-98
№6 орто мектеп	Эгембердиев Раимберди	22-2-70
№7 орто мектеп	Акимов Курбанали	23-4-84
№4 орто мектеп	Каимова Айткуль	23-3-78
ОШМУ филиалы	Машрабов Абдумалик	22-5-03
Ош пед.колл.ж.филиалы	Анарбекова Чынара	23-1-16
ОШТУ филиалы	Бараков Батыр	22-3-50
ТРО	Жураев Карчыга	22-4-52
Телеком	Акимбеков Самидин	22-6-00
Техлией №2	Эралиев Исмаил	22-4-18
Регистр	Исламов Акбарали	22-7-45
Ишке орноштуруу	Курбанбаев Турсун	22-4-28

ТЕЛЕФОНДУК МААЛЫМАТ

Жунусов А.А. – администрация башчы	3-60-20
Ураимов М.У. – 1-орун басары	3-60-21
Эргешов И.Э. – орун басары	3-60-22
Кабылдама	2-27-64
Дадаев М.Х. – аппарат жетекчиси	3-60-24
Ашаткин В.П. – жалпы бөлүм башчы	3-60-26
Гамбаров Э.Г. – маалымат-аналитика	3-60-26
Цой Ф.И. – экономика	2-26-12
Сегеева В.Н. – башкы бухгалтер	2-35-63
Факс	3-60-27

ШААР КЕҢЕШ

Шератов О.С. – төрага	2-11-16
Жуманов К.Ш. – жооптуу катчы	2-28-16
Кабылдама	3-60-13

БОЛУМДУК МЕККЕ МЕКЕР

Жолдошев И.Ж. – финансы	3-60-35
Нишанов А. – салык инспекция	3-60-89
Дорофеева Э.Д. – билим берүү	2-27-87
Савельева Г.В. – статистика	3-60-67
Бузанова М.А. – соц. Коргоо	2-45-80
Жээмбаев Б.А. – соц. фонд	3-61-03
Мурзатов А. – архитектор	2-30-74
Абдурахманов О. – башкы врач	2-24-67
Кадыров М.Ш. – почта	3-60-29
Рахматуллаев Д. – СЭС	2-49-41
ГО	2-29-94
Мадумаров А. – жаштар бөлүмү	2-27-02
Джаналиев Т.И. – ШИИБ	3-60-15
Ашимов М. – прокурор	3-61-14
Касымов К.О. – улуттук коопсуздук	3-60-71
Акмагов А.Б. – сот	3-60-06
Кыпчакова А. – маданият	2-30-34
Карабаев Э.К. – спорт	2-21-01
Тагаев А.С. – “Нур-КМ” АК	3-60-40
Хасанбаев А.Д. – ЦЭММ	2-36-79
Атгокурова С.Э. – “Нан” АК	2-20-55
Ташмурзаев Т. – типография	2-13-57

Ранжудов Б. – банк	2-24-11
Арыкбаев А.К. – ПСБ	3-60-54
Сартбаева М. – керек-жарак коому	2-53-18
Орозбаев А. – райбаза	2-29-15
Анарбаев А.А. – “Шахтакурулуш” АК	3-60-16
Киргизбаев К.Б. – РСУ	2-25-13
Бегалиев А.Б. – “Сапар” АК	2-25-06
Касымов К.К. – автовокзал	2-38-33
Салимов М. – ЖДС	2-25-39
Ташполотов И. – Батк.МУ филиалы	3-60-59
Каримова З. – Майли-Суу инстит.фил.	2-39-04
Исмаилов У. – медокуу жайы	3-61-15
Абдыкадыров А.И. – тоо колледжи	2-27-12
Масантов Б.С. – техлицей № ?	2-36-82
Мусасев К. – техлицей № 8	2-25-08
Кушбеков А. – техлицей № 70	2-48-66
Таиров М.М. – БатМУ филиалы	3-60-78
Кудояров М. – ККП	2-37-92
Нариев К.А. – РЭС	2-20-31
Дадаев А.Х. – ЖЭУ	2-40-67
Козубаев А. – сервис	2-11-09
Айтиев – телеком	3-60-25
Кадыров М.Ш. – почта	3-60-29

КАДАМЖАЙДЫН СУРМАСЫ

«Кадамжай сурма комбинаты» акционердик коомунун Башкармасынын төрагасы **Надырбек АШИРОВҒА** жолугуп, ири өнөр жай ишканасынын аткарып жаткан иши, эрте/ки келечеги жөнүндө баарлаштык:

- Бир кездеги ири өнөр-жай ишканасы бөлгөн Сиз жетектеген ишкананын келечегине күмөн саноо менен карагандар бар. Комбинаттын азыркы абалы, эртеңки келечеги жөнүндө эмнелерди айта аласыз?

- Комбинаттын келечегине күмөн санагандар жаңылышат. Бир катар объективдүү факторлордон улам сурманын дүйнөлүк рыноктогу баасынын төмөндөп кетиши, 1996-1998-жылдары алынган кредиттик карыздардын топтолушу, айланма каражаттардын жетишсиздиги бир топ проблемаларды пайда кылууда. Комбинаттын Башкармалыгы тарабынан 2000-жылы жогоруда айтылган проблемаларды чечүү үчүн конкреттүү иш-чаралар, кайсы багытта иш алып баруунун жолдору аныкталды. Алар төмөнкүлөр: 1. Комбинатты өндүрөшкө жетиштүү айланма каражаттары менен камсыз кылуу; 2. Сырьё менен камсыздөө проблемасын чечүү; Казакстан, Тажикстандан 700 тоннадан сырьё алынды; 3. Өндүрүлгөн сурманын өздүк наркын төмөндөтүү; 4. Кредиттик карыздардан кутулуу; 5. Өндүрүштөгү эмгек өндүрүмдүүлүгүн жогорулатуу; 6. Дүйнөлүк жана КМШ рыногунда натыйжалуу маркетинг (сатуу) системасын уюштуруу жана башка иш-чаралар өнөр жай ишке ашырылууда. Абалды түп тамырынан бери жакшыртууга багытталган приоритеттүү багыттар боюнча конкреттүү иштер аткарылууда. Сырьё жөнөтүүчүлөрдөн сурма концентратынын жаңы партиясын алууга келишим түзүлдү. Кадамжай, Терек-Сай кендери иштөөдө. Сырьё жөнөтүүчүлөрдөн бөлгөн карыздардан кутулдук. Менин эюмча жогорудагы ишке ашырылып жаткан аракеттер комбинаттын ишин алга жылдырууга өзгөчө түрткү бөлөт.

- Сурма өндүрүшүндөгү негизги компоненттердин бири каустик содасы эмеспи:-

- Түзүрө айтасыз, каустик содасы сурма өндүрүшүндөгү эң негизги компонент бөлүп саналат. Негизинен бул продукция комбинатка Россия Федерациясынан алынат. Акыркы убактарда анын баасы кескин жогорулап, ийибизге терең таасир тийгизүүдө. Бул проблеманы чечүү үчүн комбинаттын материалдык-техникалык камсыздөө бөлүмү тарабынан арзан баадагы каустук содасын табуу үчүн өнөктөштөрдү издөө жүргүзүлүп жатат. Бул багытта реалдуу алга жулуулар бар.

- Электр энергиясы, газ мазут менен камсыздөөдө кандай иштер аткарылууда?

- Өндүрүштүн өзөгүн түзгөн бул маселелер боюнча да бир топ

иштер аткарылды. «Кыргызэнерго» 5 млн 330 миң сом карызыбызды төлөдүк. Калган карыздар өз ара эсептешүү жолу менен жабылуусу каралууда. Бирок, Ош, Джалал - Абад ПЭСтери электр энергиясын тез-тез өчүрүп, ишке жолтоо болгон учурлар бар. Бул маселелерди өз ара түшүнүү менен иштетүү эки тараптуу пайдага алып келмек. Азыр газ алууга аракет жасалууда. Газ алуу чыгарылган продукциянын сапаттуу жана бир кыйла арзан болуусуна шарт түзөт.

- **Айланма каражаттар арбын болсо, иш ийгиликтүү болоору маалым.**

- Айланма каражаттарды табуу үчүн эки багытта иш жүргүзүлүүдө. Биринчи - СУ-000, СУ-0000 маркасындагы продукцияны КМШ өлкөлөрүнө сырт жактарга сатуу үчүн кардарларды интенсивдүү издөөдөбүз. Себеби, СССРдин мезгилиндеги сурманы өтө көп керектеген ишканалар жоюлуп кеткен. Экинчи багыт-сурма өндүрүшүндөгү технологиялык процесс учурунда өндүрүлгөн башка баалуу металдарды чет өлкөгө сатуу. Бул багытта 2000-жылдын 26-июнунда Кыргыз Өкмөтүнүн «Кадамжай сурма комбинаты» акционердик коомуна кымбат баалуу металдарды камтыган сурма - коргошун куймасын кайра иштетүү жана республиканын чегинен сырткары сатуу жөнүндөгү № 373 - Токтому чыкты. Биз баалуу металдарды Белгияга сатып, айланма каражаттарды көбөйтүүгө мүмкүнчүлүк алдык. Мындан тышкары Республикадагы коммерциялык банктар менен Дүйнөлүк банк менен инвесторлорду табуу боюнча сүйлөшүүлөр жүрүүдө. Потенциалдуу инвесторлорду табуу ишкананын эң негизги проблемаларын чечүүгө өбөлгө түзөт. Өздүк наркты арзандатуу боюнча да алга жылуу болду. Жетекчиликтин аракети менен комбинат 3 айга электр энергиясына акы төлөөнү жеңилдетилген тарифте жүргүзөт. Бул өздүк нарктын төмөн болуусуна алып келет.

- **Надырбек Садырович, комбинаттын келечеги өздүк сырьё менен камсыз болуусуна байланыштуу. Андыктан, бул багытта жүргүзүлгөн иштер кандай?**

- Келечеги кең Терек - Сай кенинде кен казып алуу тынымсыз, сутка бою, дем алышсыз жүрүп жатат. Айланма каражаттардын тартыштыгына карабай биз бул жердеги РЭШ шахтасын пайдаланууга берүү үчүн атайын түзүлгөн графиктин негизинде иш алып баруудабыз. Бул шахтаны ишке киргизүү комбинаттын сырьё берүүчүлөрдөн болгон көз карандылыгын кайсы бир деңгээлде жоёт. Кадамжай кенинде көптөн бери жүргүзүлбөгөн өткөөл жасоо иштери жандандырылды. Бул - эртеңки өздүк сырьёунун негизи. Оор абалга карабай Кадамжай кенин, фабриканы токтотконубуз жок. Сейрек металдар алынуучу цех жакында газ менен иштөөгө өткөрүлөт. Үч кычкылдуу сурьма өндүрүүчү цех жаңы жабдуу менен так ыргакта иштөөдө. Эң негизгиси - комбинатта жакшы келечектин пайдубалы түптөлүүдө. Биз бир жакадан баш, бир жеңден кол чыгарып туруктуу иш ыргакын камсыздасак, сөзсүз иш ийгилиги камсыз болот.

- **Рахмат, жакшы тилектер ишке ашып, элге ырыскы чачкан комбинаттын иши илгерилей берсин!**

Маектешкен С. КУРМУШУЕВ

АЙДАРКЕНДИН СЫМАБЫ

Т.Т. Сартбаев - «Айдаркен сымап комбинаты» мамлекеттик акционердик коомунун генеральдык директору.

1999-жыл ичинде камсыз кылган өндүрүштүк ийгиликтери, сапаттуу чыгарган продукциясы, өнөктөштөр менен түзүлгөн келишимдерди так аткаргандыгы үчүн «Айдаркен сымап комбинаты» мамлекеттик акционердик коому Эл аралык «Алтын Жылдыз» медалына татыктуу болду.

Комбинат өткөн жылды негизинен дурус көрсөткүчтөр менен жыйынтыктады. Индикативдүү пландын аткарылышы камсыздалып, 32 млн. сом таза киреше алып, салыктардан жана милдеттүү төлөөлөрдөн өз убагында кутулдук. Үстүбүздөгү жылда продукция сатуунун индикативдүү планы ашыра аткарылды. Продукция өндүрүүнүн өсүүсү салыштырмалуу бааларда индикативдүү планга карата 100 пайызды түздү.

Мурдагы СССРдин тушунда бардык кен чалгындоо, геологиялык изилдөө иштери мамлекеттин эсебинен жүргүзүлгөн. Бул максатта жыл сайын 90 млн. рубль каражаты бөлүнүп, 30-33 чакырым аралыкта чалгындоо иштери жүргүзүлүп, кендин запасы такталуучу. Азыр каражаттын тартыштыгынан мындай иштерди жүргүзүүгө мүмкүнчүлүк жок.

Комбинатыбыздын эмгекчилери 2001-жылы өз ишканасынын 60 жылдык юбилейин белгилешет. Бул жылдардын аралыгында бүгүн иштеп жаткан кендердеги запастар өз жемишин берип келди. Азыр биз 400 метр тереңдиктен кен казып алууга мажбур болуудабыз. Канчалык кен терең, төмөн түшкөн сайын кен өндүрүүнүн чыгымы ошончолук көп болот. Саатына 3500 куб. метр сууну сыртка насос менен чыгарууга электр энергиясы керек. 20 миң КВТ энергияга акы төлөөнүн өзү эле биздин продукциябыздын өздүк наркы кыйла жогору боло тургандыгын көрсөтүп турат.

Айдаркендик сымапчылар ар дайыма өнөр-жай тармагынын алдыңкыларынын сабында жүрүшкөн. Бул улуу салтка бек туруу, жана рынок экономикасынын шарттарына ылайык иш тутуу үчүн суроо-талапка жараша иш алып баруу гана ишканабыздын эртеңки келечегинин негизин шарттайт. Бул багытта комбинаттын маркетинг борбору чет өлкөлүк инвесторлор менен байланышып, дүйнөлүк рынокто суроо-талапка ээ болгон продукция чыгаруунун камын көрүүдөбүз. Эгер биз максатыбызга жетсек, комбинатыбыз өнүгүүнүн жаңы тепкичине көтөрүлөрүнө мен ишенемин.

Рынок шартында өндүргөндөр эмес, сата алгандар гана жашоого укуктуу. Сымалтын дүйнөлүк рыноктогу баасы 1997-жылга салыштырганда бир кыйла арзандады: 1997-жылы бир балон сымал (34,5 кг) 167 АКШ долларында сатылса, азыр ал 130 АКШ долларына барабар. Анын үстүнө Россия дүйнөлүк рынокко ири өлчөмдөгү сымалты сатыкка чыгарып, биз үчүн өөр абалды түздү. Жалпысынан алганда дүйнөлүк рынокко сатыкка чыгарылган бардык сымалтын 65 пайызын Испания, 15 пайызын биз, калган бөлүгүн башкалар толуктайт. Испандыктар 4 проценттүү концентратты иштетишсе, бизде ал 0,03 процентти түзөт. Ошентсе да биз жогорку сапаттагы продукцияны чыгарабыз. Буга жогоруда белгиленген сыйлык күбө. Бирок, бизде плавиковый шпатты сатып өткөрүү өтө чоң проблема. Анткени Монголия Россиядан бөлгөн карызын «Эрдентте» өндүрүлгөн плавиковый шпат менен арзан баада төлөп, дүйнөлүк рынокту Россия толутуп салды. Аны сатуу өзүн өзү актабагандыктан, кампаларыбызда 12 миң тонна аталган продукция кыймылсыз жатат.

«Айдаркен сымал комбинаты» мамлекеттик акционердик коому мамлекеттик казынага жалпысынан 7 миллион 283 миң сом төлөдү. Бул төлөөлөрдүн ичинде социалдык фондго, салыктарга жана башка төлөөлөргө каражат которуп, 1999-жылы 11-сентябрда Ош областык салык инспекциясы салык боюнча закон актыларын так аткаргандыгы үчүн **комбинатты** Ардак Грамота менен сыйлады. Айлык акыларды мүмкүн болушунча убагында берүүгө аракет жасоодобуз.

Ишканада иштегендерге ар түрдүү жеңилдиктерди көлдөн келишинче берип турабыз. Көшүмчө өтпүскалар, заводдо иштегендердин иш күнүн 4 саат белгилөө, иштин зыяндуулугуна жараша акы төлөөлөр мына ушул максатта жүргүзүлүүдө. Мындан тышкары атайын тамак үчүн 280 кишиге күн сайын 16 сомдон ажыратып, алар акысыз тамактанышат. Кенде иштегендерге жай мезгилинде сүт ордуна айран берүүдөбүз.

Ишканабыздагы профилактикада 25 киши такай жатып, 25 киши келип кетүү менен дарыланууга толук мүмкүнчүлүктөрү түзүлгөн. Мында ден-соолукту чыңдоонун эң жаңы жетишкен ыкмалары колдонулуп, дарылоонун 20 түрү жумушчу-кызматкерлердин кызматына көюлгөн, үч маал ысык тамак уюшулган. Профилактикага 20 күнгө эс алып дарылануу үчүн берилүүчү жолдомонун наркы ишканадагылар үчүн 112 сомду түзөт. Ар бирибиз көлдөн келишинче өз милдетибизди так аткарып, Ата-Мекен алдында жүзүбүз жарык болуп, жүрөгүбүздү тазалык, ниетибизди калыстык уяласын!

СҮЛҮКТҮНҮН КӨМҮРҮ

Нишанбай Жураев- «Сүлүктүкөмүр» мамлекеттик акционердик коомунун башкы директору.

Баарыңыздарга белгилүү болгондой, мындан мурдагы шахта башкармалыгындагы алдым-жуттумдар көбөйүп, эң керектүү материалдар сатылып кумга сиңгендей жок болуп, шахталарда көмүр казып чыгаруу бошондой түшкөн эле. Бирок, булардын баарын жокчулукка шыйтоолот коюнун өзү эле шахтёрлор үчүн оор сокку болчу. Мезгил өзү тараза дегендей, мындай кыйынчылыкты бетке кармашпай өздөрүнүн билим, өнөрлөрүн жумшоо менен улуулардан калган ыйык ата салтын бекем кармап жигердүүлүк менен иштеп келишүүдө.

Натыйжада, ишканадагы жана иштеги илең-саландык жойулуп; көмүр казып чыгаруу үчүн жасалган иш аракеттер улам алга жылууда. «Заман кынын» деп кол куушуруп отурсак, анда ким иштейт. Заманга жараша кыйынчылыктар да оз нугунда чечилип кете берет. Бүгүнкү күндүн оор кыйынчылыктарын чечүүдө мамлекеттик «Сүлүктүкөмүр» акционердик коомунун шахтёрлору намысты колдон чыгарбастан көмүр казып чыгарууда ак ниеттүүлүк менен иш алып барышууда, учурда суткасына 170-200 тонна көмүр чыгып жатат.

Мындай оор жумушту аткарууда И. Раззаков атындагы «Табышкер» УОР шахталарынын эмгек жамааттары маңдай тер төгүп иштеп келүүдө. «Атын атаса куту сүйүнөт» дегендей бул шахтада иштеген жаш жетекчилер Кудайбердиев Эркин, Аманов Батыр, бригадир Каримов А., электрослесарь Омурзаков А. машинист-эксковаторчу Машрабов А. жана шоферлор Саттаров менен Тажикулов Бакирлер ишкананын сыймыгы.

Ал эми облустук Кеңештин депутаты, «Сүлүктү шахта курулуш» акционердик коомунун төрагасы Рахманберди Абдыназаров жетектеген ишкананын шахтёрлору ишти стабильдүү алып бара жатышат. Өздөрүнө кабыл алышкан индикативдик пландагы 9 миң тонна көмүр чыгаруунун алты айлык пландарын ашыгы менен аткарууга жетишти. Көмүр казып чыгарууда жер астында өткөөлчүлөрдүн төрт бригадасы эмгектенет. Аларга С.Нуридинов, К. Адамулов, Ы. Садыков жана И. Исаевдерди кошуп кетүүгө болот. Көмүрдү казып чыгаруу жана аны сыртка ташууда 1-«КРАЗ», 4-«МАЗ», 3-«КАМАЗ», 1-«ЗИЛ», 3 эксковатор жана 2-«Т-130» маркасындагы кубаттуу техникалар өндүрүмдүү иштедө.

Бул коомдун мүчөлөрү көмүрдү казуу менен гана чектелип калбастан Лейлек районундагы түрдүү айыл чарба объектилеринде да иш

алып барышууда. Атап айтканда, участканын начальниги Токтобаев жетектеген бригада мүчөлөрү аталган райондун Максат айылына өтүүчү узундугу 489 метр келген туннельде өткөөл иштерин жүргүзүшүүдө. Бул иш аяктаса айылдын 750 гектар бош жаткан жерлерине таза суу келип, элдин күткөн ой-тилеги турмушка ашмакчы.

Курулуштун жүрүшүндө бригадирлер А.Рахматуллин, М.Насыров, мастер-жардыруучу Абалбеков Тургумбай, тоо мастери Садыков Гапар жана жумушчулар Момунов Жумабай, Жанкараев Касымбек, Юсупов Мустапа, Момунов Маликтер күнүнө 12 сааттан иштешип, эки метрден туннель казып жатышат. Бул объектини үстүбүздөгү жылдын октябрь айында аякташып, жалпы жонунан 2 миллион 460 миң сомдук жумуш аткарышмакчы. Жумушчуларыбыз үчүн бардык шарттар түзүлүп, үч маал ысык тамак-аш менен камсыз болушкан. Эмгек акыларын өз мезгилинде берип турабыз.

Иш болгондон кийин сөзсүз ийгиликтер менен кошо кемчилик да, курч маселелер да болот. Бизди ойлондуруп артка тартып жаткан эң негизги кыйынчылыктар: тирөөчтөрдү бекемдөө үчүн зарыл болгон жыгач - тактайлар, жардыргыч заттар, тетиктер, күйүүчү - майлоочу майлар жана ишти алга жылдыруу үчүн республикалык бюджеттен «Кыргызкөмүр» башкармалыгына 30 миллион сом ажыратылып, анын 3 миллион сомун бизге тиешелүү болуп келсе да учурда колго тийбей келүүдө.

Финансылык жактан колдоо гана иштин алга жылуусуна түрткү болот. Албетте, биз да көңүлдү өтө кейитпей, мындай тоскоолдуктарга карабай чыныгы эрктүүлүк менен иш алып бара бермекчибиз.

ТҮЗӨТҮҮ

95-беттеги Рахман Маманов — Рустам Маманов, 88-беттеги Моминовдун отчествосу — Жетимишович, мукабанын акыркы бетиндеги Файзулла Усаров — Исак Усаров деп, 116—118-беттердеги телефондук маалыматтар ошол беттердеги «Кызыл-Кыя шаары», «Сүлүктү шаары» маалыматтарынан мурда окулеуу.